

ΤΟΥ ΕΥΣΕΒΕΣΤΑΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ

ΜΑΤΘΑΙΟΥ ΤΟΥ ΚΑΝΤΑΚΟΥΖΗΝΟΥ

ΛΟΓΟΙ ΔΥΟ

ΕΚ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΩΝ ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΙΚΗΣ
ΤΟΥ ΒΕΡΟΛΙΝΟΥ

ΕΚΔΟΣΙΣ ΣΥΜΠΕΠΛΗΡΩΜΕΝΗ

«Καγὼ ἔσχατος ἠγρύπνησα ὡς καλάμωμένος
ὀπίσω τρυγητῶν ἐν εὐλογίᾳ Κυρίου ἔφθασα, καὶ
ὡς τρυγῶν ἐπλήρωσα ληνόν».

(Σοφ. Σειρ. λ', 16.)

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Τοὺς περισωθέντας δύο Λόγους τοῦ βασιλέως Ματθαίου τοῦ Καντακουζηνοῦ, τὸν τε *Περὶ φιλομαθίας* καὶ τὸν *Περὶ τῶν τριῶν τῆς ψυχῆς δυνάμεων* ἐκδιδούς κατὰ τὸ δεύτερον ἐξάμηνον τοῦ παρεληλυθότος ἔτους ἐν τῷ ἑβδόμῳ τεύχει τοῦ *Δελτίου τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας τῆς Ἑλλάδος*, προὔταξα ὡς ἐν προλόγῳ τὰ ἑξῆς :

«Μεταξὺ τῶν ἐκ τῶν κατὰ τὴν Θεσσαλίαν ἱερῶν μονῶν ἀποκομισθέντων εἰς τὴν ἐθνικὴν βιβλιοθήκην χειρογράφων βιβλίων εὑρηται καὶ ἓν, ὅπερ σχήματος ὄν 8ου καὶ ἐκ φύλλων 103 συγκείμενον, καλῶς δὲ γεγραμμένον περὶ φθίνουσας τὴν ΙΗ' ἑκατονταετηρίδα, περιέχει τὰ ἑξῆς :

Φύλ. 1-60. *Ἐπιτομὴ τῶν ἱερῶν καὶ θείων Κανόνων. Γέγονε δὲ παρὰ τοῦ πατριάρχου σεβαστοῦ νομοφύλακος καὶ κριτοῦ Θεσσαλονικῆς κυροῦ Κωνσταντίνου τοῦ Ἀρμενοπούλου* ("Ἔστι δὲ ὁ κοινῶς γνωριζόμενος *Νομοκάρων*).

Φύλ. 61-63. Ἄγραφα.

Φύλ. 64. *Περὶ βιβλίων τῆς θείας Γραφῆς γνησίων καὶ νόθων.*

Φύλ. 65-90. *Ἐρωτήσεις τοῦ ἀγιωτάτου πατριάρχου Ἀλεξαν-*

δρείας κυροῦ Μάρκου, καὶ ἀποκρίσεις ἐπ' αὐταῖς τοῦ ἀγιωτάτου πατριάρχου Ἀρτιοχείας κυροῦ Θεοδώρου τοῦ Βαλσαμών, κτλ.

Φύλ. 91-96. Τοῦ Βλεμύδου (sic) κυροῦ Νικηφόρου Προσίμιος εἰς τὸν Ψαλτῆρα.

Φύλ. 97. Ἄγραφον.

Φύλ. 98-102. Τοῦ εὐσεβεστάτου βασιλέως κυροῦ Ματθαίου τοῦ Καρτακουζηνοῦ Λόγον Περὶ φιλομαθίας εἰς τὴν αὐτοῦ θυγατέρα κυρὰν Θεοδώραν τὴν Καρτακουζηνήν.

Φύλ. 102-103. Τοῦ αὐτοῦ βασιλέως κυροῦ Ματθαίου τοῦ Καρτακουζηνοῦ εἰς τὴν αὐτοῦ θυγατέρα κυρὰν Θεοδώραν τὴν Καρτακουζηνήν Περὶ τῶν τριῶν τῆς ψυχῆς δυνάμεων.

Ταῦτά εἰσι τὰ ἐν αὐτῷ περιεχόμενα. Ἄλλὰ τοῦ δευτέρου Λόγου τοῦ Ματθαίου ἡ συνέχεια δυστυχῶς κεκολλώσεται ὑπὸ χειρὸς βεβήλου, πέντε καὶ ἥμισυ τετράδια ἦτοι 44 φύλλα ἀποσπασάσης ἐκ τοῦ τέλους τοῦ βιβλίου, ἐν οἷς τίς οἶδεν ὅποια ἄλλα περιείχοντο λόγου ἄξια εἶτε αὐτοῦ τούτου τοῦ Ματθαίου εἶτε ἐτέρου τινός.

Τῶν Καντακουζηνῶν ὁ οἶκος ὑπῆρχεν ἐκ τῶν ἀρχαιοτέρων καὶ τῶν εὖ γεγονότων τῆς Κωνσταντινουπόλεως. «Οἱ εὐγενεῖς Καρτακουζηνοὶ» λέγει ὁ ἱστορικός Γεώργιος Παχυμέρης¹. Ὁ δὲ πρῶτος, ὃν ἐξ ἱστορίας γινώσκωμεν, καὶ οἰοεὶ ὁ γενάρχης τοῦ οἴκου τούτου, ἤκμαζε περὶ τελευτῶσαν τὴν ΙΑ' ἑκατονταετηρίδα, εὐδοκίμως ἐν διαφόροις μάχαις ἀγωνισάμενος κατὰ τῶν ἐχθρῶν τοῦ βυζαντινοῦ κράτους ἐπὶ Ἀλεξίου Α' τοῦ Κομνηνοῦ². Ὁ τοῖνον Ματθαῖος, περὶ οὗ ὁ λόγος, υἱὸς ἦν πρωτότοκος τοῦ ἐν ἔτει 1341-55 αὐταρχήσαντος Ἰωάννου τοῦ Καρτακουζηνοῦ, ἀνὴρ παιδείας εὖ ἤκων, ὡς τὰ περιλιπόμενα τῶν συγγραφέων αὐτῷ μαρτυροῦσι. Σύζυγον δ' ἔσχεν Εἰρήνην θυγατέρα τοῦ δεσπότη Δημητρίου Παλαιολόγου υἱοῦ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀνδρονίκου τοῦ νεωτέρου, ἐξ ἧς ἐγέννησε τὴν πρωτότοκον αὐτοῦ θυγατέρα Θεοδώραν, πρὸς ἣν καὶ προσφωνεῖ τοὺς ἀνωτέρω σημειωθέντας νῦν δ' ἐκδιδομένους δύο Λόγους. Τὴν Θεοδώραν ἀνέθρεψε καὶ ἐξεπαίδευσε ἢ πρὸς πατρός προμήτωρ αὐτῆς Εἰρήνην, ἢ πρὸς τὸ μοναχικὸν σχῆμα τὴν βασιλικὴν ἀμείψασα προφύραν καὶ Εὐγενία μετονομασθεῖσα, ἧτις ἐμόναζεν ἐν τῇ μονῇ τῇ ἐπικαλουμένῃ *Τῆς Μάρθας*, τῷ βασιλεὶ Ἰωάννῃ Καντακουζηνῷ ἐκ πατρῶου κλήρου διαφερούσῃ³.

¹ Τόμ. Α', σελ. 65.

² Ἀν. Κομν. Ἀλεξιάδ. ΙΑ'—ΙΓ'.

³ Καντακουζ. Δ', μβ' καὶ με', σελ. 877 καὶ 892.—Νικηφ. Γρηγορ. ΙΘ', ια', σελ. 244. Ἦν δὲ ἡ Μάρθα, ἢ πρὶν ἢ ἀποκαρῆ μοναχῇ Μαρία καλουμένη, ἀδελφῇ

Ταῖς τοῦ πατρὸς ἐνεργείαις βασιλεὺς ἀναγορευθεὶς ὁ Ματθαῖος, συγκατανεύσει (ἀέκοντί γε θυμῷ) καὶ τοῦνομίμου αὐτοκράτορος Ἰωάννου Ε' τοῦ Παλαιολόγου (1341-91), τοῦ καὶ γαμβροῦ αὐτοῦ ἐπ' ἀδελφῇ, ἐστέφθη ἐν τῷ ναῷ τῶν Βλαχερνῶν ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Φιλοθέου. Μετ' οὐ πολὺ ὁμως φωραθεὶς ὡς συνωμοσίαν κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος τεκταινόμενος μετ' ἄλλων τινῶν Βυζαντίων, συλλαμβάνεται καὶ πρῶτα μὲν ἐν διαφόροις περιορίζεται τόποις, εἶτα δ' ἐξαναγκάζεται τὴν βασιλείαν ἀποθέσθαι ἄξιαν ἐνώπιον τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τῶν βασιλίδων, συμπαραισταμένων τῶν τε συγκλητικῶν καὶ τῶν πατριαρχῶν Καλλίστου Κωνσταντινουπόλεως καὶ Λαζάρου Ἱεροσολύμων σὺν τῷ λοιπῷ κλήρῳ. Ἐπὶ τέλους δὲ τὸ μοναχικὸν ὑποδυθεὶς τριβῶνιον ἀνεχώρησεν εἰς τὸ ἀγιώνυμον ὄρος τοῦ Ἄθω, ἔνθα εἰς τὸ συγγράφειν ἐπέδωκεν ἑαυτόν. Ἐκ τῶν συγγραφέων δ' αὐτῷ γνωστὴ ἐστὶν ἡ εἰς τὸ Ἔσσμα Ἀσμάτων τοῦ Σολομῶντος Ἐξηγησις αὐτοῦ, ἣν πρῶτος ἐξέδωκε Βικέντιος ὁ Ρικάρδος ἐν Ῥώμῃ τῷ 1624, ἐξ αὐτοῦ δὲ καὶ ὁ Migne ἐν τόμῳ PNB', σελ. 997 κ. ἐφ. τῆς Ἑλλην. Πατρολογίας. Πλὴν δὲ τούτου, ἐν ἀρχαίῳ τινὶ καταλόγῳ χειρογράφων τῆς ἐν Πάτρῳ σεβασμίας μονῆς, ὑπὸ τοῦ περικλεοῦς καρδινάλειος Ἀγγέλου Μαίτου δημοσιευθέντι ἐν τόμῳ Γ' τῆς Νέας Βιβλιοθήκης τῶν Πατέρων (Bibliotheca Nova P. P.) ἐκ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 1205 οὐατικανείου κώδικος, μνημονεύεται ἐν ἀριθ. Θ' καὶ Ἐξηγησις τοῦ αὐτοῦ Ματθαίου εἰς τὴν Σοφίαν Σολομῶντος¹, ἧτις ὁμως οὐκ ἀπεσώθη

μὲν Μιχαὴλ Η' τοῦ Παλαιολόγου, σύζυγος δὲ τοῦ μεγάλου δομestίκου Νικηφόρου τοῦ Ταρχανειώτου, ὃν στρατιώτην καλῶν καὶ ἀγαθὸν στρατηγὸν καλεῖ ὁ Ἀκροπολίτης [λς', σελ. 60.—Πρβλ. καὶ Παχυμ. εἰς Μιχ. Παλαιολ. Α', ιβ', σελ. 33, καὶ Δ', ιη'-ιθ', σελ. 292-6]. Ἀδελφὸν δὲ τοῦ ἔκειτο ἢ ἐπώνυμος αὐτῆς μονῆς ἄλλὰ τὰ ὑπὸ τοῦ ἐλλογίμου φίλου Β. Α. Μυστακίδου σημειούμενα ἐν σελ. 10-13 τῶν σπουδαίων Περὶ Κοινοῦτσεσεμ Ἱστορικῶν Εἰδήσεων αὐτοῦ, τῶν ἑναγχοῦ ἐν τῇ Ἐκκλησιαστικῇ Ἀληθείᾳ καὶ ἐν ἰδίῳ τεύχει ἐκδοθεισῶν, πολλὴν παρέχουσι τὴν πιθανότητα ὅτι ἔκειτο κατὰ τὸν Ἀνάπλου, καὶ δὴ ἐν αὐτῷ τῷ προαστείῳ Ἐρηκρήνῃ (Κοινοῦτσεσεμ).

¹ Ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος κατάλογος, ὃν καὶ ὁ Migne μετέιληφεν ἐν τόμῳ PMΘ', σελ. 1058 τῆς Ἑλληνικῆς Πατρολογίας, ἐπὶ τῆς βασιλείας Ἰωάννου Ε' τοῦ Παλαιολόγου (1355) γενόμενος, φέρει ἐπιγραφὴν τοιαύτην: «Πίναξ τῶν ἐν τῇ σεβασμίας μονῇ τῆς νήσου Πάτμου ἀξιολογωτέρων εὕρισκομένων βιβλίων», καὶ περιλαμβάνει NH' μόνον τεύχη. Ἐν δὲ ἀριθ. NE' τέτακται καὶ τὸ ἐξῆς: «Λόγοι Σωκράτους, ὃν ἡ ἀρχὴ. Εὐθόφρων ἢ Περὶ δόσιου.—Τί νεώτερον, ὃ Σώκρατες ἄχρι τοῦ: Μέτωρ ἢ Περὶ ἀρετῆς.—Ἐχεις μοι εἰπεῖν». Τοῦτο δὲ ἐστὶ τὸ περίπυστον χειρόγραφον τῶν Πλάτωνος Διαλόγων μετὰ Σχολίων, τὸ καὶ ἀρχαιότερον πάντων τῶν σωζομένων ἀντιγράφων τοῦ θείου φιλοσόφου, ὅπερ συληθὲν τῷ 1801

ἀχρὶς ἡμῶν. Συνέγραψε προσέτι καὶ *Παραϊρέσεις Σωτηρίους* (*Monita Salutaria*) κατὰ Φαβρίκιον¹, κατὰ δὲ Καβαίων² *Μοναστικάς* (*Solitaria*), μῆπω εἰς φῶς προελθούσας. Τῶν δὲ προκειμένων Λόγων οὐδαμοῦ, ὅσον ἐγὼ οἶδα, γίνεται μνεία. Τούτου δ' ἕνεκα καὶ δημοσιεύων αὐτοὺς παρήμι τοῖς φιλοσοφοῦσι τὴν περὶ τῆς ἀξίας αὐτῶν κρίσιν».

ἐκ τῆς μοναστηριακῆς βιβλιοθήκης ὑπὸ τοῦ Ἀγγλοῦ Ἐδουάρδου Κλαρκίου (Clarke) τεθησαύριται νῦν ἐν τῇ τοῦ Ὁξονίου βοδληϊανείῳ βιβλιοθήκῃ. Ἔστι δὲ σχήματος τετάρτου μεγάλου, μήκους μὲν 0, 34, πλάτους δὲ 0, 23 γ. μ., ἐκ φύλλων 420 συγκείμενον, ἐν τέλει δὲ φέρων τήνδε τὴν σημείωσιν: «*Ἐγράφη χειρὶ Ἰωάννου καλλιγράφου εὐτυχῶς Ἀρέθα διακόνου Πατρὸς νομισμάτων βυζαντιῶν δέκα καὶ τριῶν, μηνὶ Νοεμβρίῳ ἰνδικτιῶνος ἰδ', ἔτει κόσμου 595* († 895), βασιλείας Λέοντος τοῦ φιλοχρίστου υἱοῦ Βασιλείου τοῦ ἀειμνήστου». Δικαίαν ἀναγκαστικῆς κρυστῆς ἐξήρξεν ὁ αἰδιδιμος Κοραῆς ἐν τῇ *Ἀκολουθίᾳ τῶν Ἀυτοσχεδίων στοχασμῶν* αὐτοῦ [Ἰσοκρ. τόμ. Α', σελ. λε'] ἐπὶ τῇ ἀπαλλοτριώσει τοῦ ἀτιμῆτου τούτου κειμηλίου τῆς ἀρχαιότητος: ἐκ δὲ τοῦ ψυχικοῦ αὐτοῦ βρασμοῦ παρενεχθεὶς ὁ φιλόπατρις ἀνὴρ, ἀδικωτάτην ἐξετόξευσε μομφὴν κατὰ τῶν ἐν Πάτρῳ καὶ Ἀθῶν ἀνθουσῶν τὸν τότε χρόνον ἑλληνικῶν σχολῶν ἐν οἷς λέγει: «*Καὶ ὅμως αἱ δύο πηγαὶ τῶν καλῶν τούτων γραμματικῶν ἐγγύμωνσαν ἄλλη τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τὰ πολυτιμὰ τῆς ἀντίγραφα, καὶ ἐπρόδοσαν εἰς ἔθνος ἀλλότριον, διὰ πολλὰ ὀλίγον ἕως ἀργύριον, τὰ προγονικὰ κτήματα*». Ἀλλὰ πρὸς Θεοῦ ἰ ὁ Ἀγγλος περιηγητῆς ἐσυλαγῶγει τὰς μοναστηριακὰς βιβλιοθήκας, εὐθύνονται δὲ διὰ τοῦτο αἱ μᾶκρὰν τῶν μονῶν κείμεναι δύο ἐκεῖναι περίδοσι τοῦ γένους σχολαί; Ἐν τούτῳ δὲ τοῦ λόγου γενομένου, δεῶν τὴν μέχρι τοῦ νῦν ἀγνωσμένην ἀλήθειαν τοῦ πράγματος ἐξεπίειν. Καὶ δὴ λέγομεν, ὅτι οἱ κατὰ τὰς πονηρὰς ἐκεῖνας καὶ βαρυστόνους ἡμέρας τὰς τοῦ τουρκικοῦ κράτους χώρας περιηγούμενοι ἐπίσημοι ξένοι, τῇ τῶν οἰκείων πρέσβειν αἰτήσαι, οὐ μόνον σουλτανικῶ ἐφοδιάζοντο φερμανίῳ, ἀλλὰ καὶ ὑπ' ἀνθρώπων τῆς ἐξουσίας τῶν καλουμένων *μουμπασιραίων* ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ συνοδευόντο, προσωπικῆς τε ἀσφαλείας χάριν καὶ εὐχερσετέρας τῶν αἰτημάτων αὐτῶν διεξαγωγῆς. Οὕτω δὴ καὶ ὁ Κλάρκιος (καθ' ἃ ἔχω ἀκούσας ἀπὸ στόματος τῶν γεραιτέρων τῆς τοῦ Θεολόγου μονῆς, τῶν καὶ αὐτοπτῶν γενομένων τοῦ πράγματος) εἰς Πάτρῳ κατάρτας, καὶ τοὺς τῆς μονῆς προϊσταμένους ὄρων ἀνευδότης ἔχοντας πρὸς πλήρωσιν τοῦ οἰκείου ἐφετοῦ, τῇ τῶν συνοδευόντων αὐτῷ δύο τῆς ἐξουσίας ὀργάνων βία καὶ δυναστεία ἐχρήσατο. Οἱ δὲ, εἰς τὴν ὑπεσχημένην αὐτοῖς γενναίαν ἀποβλέψαντες φιλοδοξίαν (τοῦτο δὴ τὸ ὑπεράγαν πεφιλημένον τοῖς Τούρκοις *μπαχτσὶς*) οὐδὲν εἶχον τὸ ἐμποδῶν εἰς διάπραξιν τῆς ἱεροσυλίας, προκειμένου μάλιστα περὶ βίβλων τῶν ἀπίστων, μηδὲν ἕτερον ἀλλ' ἢ παχυλὰ περιεχουσῶν ψεδῆ· κατὰ γὰρ τὰ δόγματα τοῦ μωαμεθανισμοῦ, πᾶσα ἡ ἀλήθεια ἐν μόνῳ τῷ Κορανίῳ ἐστὶν ἀποτεθησαυρισμένη. Τούτων δὴ τὸν τρόπον ἀπεσυλήθησαν ὑπὸ τοῦ Κλαρκίου τὰ πατριμακὰ χειρόγραφα.

¹ Biblioth. Græc. τόμ. Ζ', σελ. 793. Harles.

² Script. Eccles. Histor. Liter. τόμ. Β', Append. σελ. 55.

Καὶ ταῦτα μὲν οὕτω προῦλογιζόμεν. Ἐπεὶ δὲ ὁ ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Βόννης ἐλλογιμώτατος καθηγητῆς Κάρολος Δεβῶρος (De Boor), ὁρμώμενος ἐκ τῆς ἰδίᾳ τοὺς σοφοὺς τῆς Γερμανίας γόνους χαρκτηριζούσης ἀγαθῆς προαιρέσεως πρὸς μετάδοσιν πάσης ἐπιστημονικῆς γνώσεως, ἔξοχα δὲ τῶν εἰς τὴν ἀρχαίαν ἑλληνικὴν φιλολογίαν ἀναγομένων, ἐπέστειλέ μοι πρὸ μικροῦ ἀνακοινούμενος εὐμενῶς, ὅτι κὰν τῇ βασιλικῇ τοῦ Βερολίνου βιβλιοθήκῃ, ἧς τὸν κατάλογον εἶχεν ἤδη ἐκπονήσας, διατηρεῖται χειρόγραφον τῆς ΙΗ' ἑκατοντάετηριδος, σχήματος τετάρτου, ἐκ φύλλων 273 συγκείμενον, ἀριθμὸν δὲ φέρων 63, ἐν ᾧ, πρὸς τοῖς ἄλλοις διαφόρων συγγραφέων πονήμασι, περιέχονται καὶ οἱ δύο οὗτοι λόγοι τοῦ Καντακουζηνοῦ, οὐ μικρὰν ἐκ τούτου χαρὰν ἠσθόμην, ἅτε δὴ ὀλομεροῦς ἀνευρεθέντος νῦν τοῦ ἠκρωτηριασμένου δευτέρου Λόγου. Ἔστι δὲ ὁ μὲν πρῶτος κεκολωμένος ἐκ τῆς ἀρχῆς κατὰ τὰ πέντε περίπου ἐκτημόρια, ὁ δὲ δεύτερος εὐρηται εὐτυχῶς πλήρης. Ὡστε κατ' ἀγαθὴν συγκύρησιν, ἐκ μὲν τοῦ βερολινείου χειρογράφου συμπληροῦται τὸ τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν βιβλιοθήκης, ἐκ τούτου δ' αὖ ἐκεῖνο.

Μεταστειλόμενος τοίνυν ἐκ Βερολίνου ὁ σοφὸς καθηγητῆς τὸ περὶ οὗ λόγος χειρόγραφον, οὐ μόνον προφρόνως ἔσχεν ἀντιβολὴν ποιήσασθαι πρὸς τὸ τοῦ ἡμετέρου κείμενον καὶ πάσας τὰς διαφερούσας γραφὰς σημειώσασθαι, ἀλλὰ καὶ τὸ ὑπὸ βεβήλου χειρὸς ἀπὸ τοῦ ἡμετέρου τεύχους ἐκκοπὴν ἐπιμελῶς ἀντιγράψαι, ἃ δὴ καὶ καλοκάγαθως ἀπέστειλέ μοι, προκαλέσας οὕτω τὴν παρούσαν συμπεπληρωμένην καὶ κατὰ λόγον δικαίου αὐτῷ ἀνατιθεμένην τῶν Λόγων ἔκδοσιν.

Καὶ αἱ μὲν τοῦ βερολινείου χειρογράφου γραφῆ, ὡς καὶ ὁ ἀγαστός ἀνὴρ ἐσημειώσατό μοι, κατὰ τὸ πλεῖστον εἰσὶ πλημμελεῖς, ἃς καὶ βλέπει ὁ ἀναγνώστης ἐν τῇ τοῦ τεύχους πέζῃ παρατεθειμένης· ὀλίγισται δ' εἰσὶν αἱ ὀρθότερον ἢ ἐν τῷ ἡμέτερῳ ἔχουσαι. Πλὴν δὲ τούτου τὸ βερολινεῖον παρέχει ἡμῖν ἀγαθὴ τύχη δύο λέξεις καὶ ἰσαριθμὰ χωρία, ὧν ἐνδεές ἐστὶ τὸ ἡμέτερον ἐκ παραδρομῆς τοῦ ἀντιγραφῆς, καὶ ἄτινα περιέλαβον ἐν τῷ οἰκείῳ τόπῳ ἀγκύλαις περικλείσας ἵνα εὐδιακρίτους ποιήσω. Ὡσαύτως δὲ ἀγκύλαις περιέκλεισα γωνιώδεσι καὶ τὸ ἐκ τοῦ ἡμετέρου ἐξερρήκως μέρος.

Ἐν ἑκατέρῳ δὲ τῶν χειρογράφων τὸ τοῦ βασιλέως τούτου ἐπώνυμον φέρεται γεγραμμένον ἀνευ τοῦ Ν: **Κατακουζηνός**· ἀλλ' ἐγὼ κατηκολούθησα οὐχὶ τῷ ἡμέτερῳ, ἔνθα τὸ Ν φαίνεται ὑπ' ἄλλης χειρὸς παρεμβεβλημένον, ἀλλ' αὐτῷ τούτῳ τῷ Ματθαίῳ, οὐ ἡ ὑπογραφή ἐν τῷ *Γ' Συνοδικῷ Τόμῳ* κατὰ τῆς *Βαρλαάμ* καὶ *Ἀκινδύνου πλάνης*

τοῖς προτέροις ὁμολόγη, οὕτως ἔχουσα φέρεται: **Ματθαῖος ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ πιστός βασιλεὺς καὶ αὐτοκράτωρ τῶν Ῥωμαίων Ἀσάνης ὁ Καντακουζηνός**¹. Οὕτω δ' ἐπιγράφεται καὶ ὁ τούτου πατὴρ ἐν τε τῇ Ἱστορίᾳ καὶ τοῖς λοιποῖς συγγραμμάσιν αὐτοῦ. Ἀλλὰ καὶ παρὰ τοῖς ἄλλοις Βυζαντινοῖς συγγραφεῦσιν ἐστὶ κοινῶς παραδεδεγμένη ἡ διὰ τοῦ Ν γραφὴ τοῦ ὀνόματος.

Τὸν λόγον τοίνυν τούτον ὀλομερῆ παρέχων τοῖς φιλολογοῦσι δεῖν ἔγνων καὶ τὸν πρῶτον συνεκδοῦναι, τοῦτο μὲν ἵνα ὑποδείξω τὰς διαφορούσας γραφὰς τοῦ ἐν τῷ βερολινεῖ χειρογράφῳ περισωθέντος ἐλαχίστου μέρους αὐτοῦ, τοῦτο δὲ ἵν' ἀμφοτέρων τὴν γνῶσιν κοινοτέραν ποιήσω, παρ' ὅσον ὀλιγίστοις μόνον ἐστὶ διαδεδομένον τὸ *Δελτιορ* τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας, ἐν ᾧ, ὡς εἴρηται, ἐκδέδωκα αὐτούς.

Περαινῶν τὸν περὶ τούτου λόγον καθήκον συναισθάνομαι ἀπαραίτητον καὶ δημοσίᾳ ἐκφράσαι τῷ σοφῷ καθηγητῇ Κ. Δεβῶρ τὰς τε θερμὰς εὐχαριστίας ἀμα καὶ τὴν ἀκραν εὐγνωμοσύνην μου ἀνθ' ὧν συνεπελάθετό μοι εἰς πλήρη καταρτισμὸν τῆς παρούσης ἐκδόσεως.

ΤΟΥ ΕΥΣΕΒΕΣΤΑΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ

ΚΥΡΟΥ ΜΑΤΘΑΙΟΥ ΤΟΥ ΚΑΝΤΑΚΟΥΖΗΝΟΥ

ΛΟΓΟΣ ΠΕΡΙ ΦΙΛΟΜΑΘΙΑΣ

ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΥΤΟΥ ΘΥΓΑΤΕΡΑ ΚΥΡΑΝ ΘΕΟΔΩΡΑΝ ΤΗΝ ΚΑΝΤΑΚΟΥΖΗΝΗΝ.

Παιδεία, καὶ λόγος, καὶ ἀρετὴ μέγα τι χρῆμα καὶ στερρὸν περιτείχισμα τοῖς ταῦτ' ἔχουσι γίνεται. Διὸ καὶ πάντας χρῆναι μεταδιώκειν καὶ μὴ ῥαθυμεῖν περὶ τὰ τοιαῦτα μηδ' ἀναβάλλεσθαι, ἀλλὰ σπουδάζειν καὶ σὺν ἰδρωτὶ ζητεῖν ἐθέλειν ἡγεῖσθαι· ἐν πάσῃ γὰρ ὥρᾳ τε καὶ ἡλικίᾳ καὶ πράγματι χρῆσιμα ταῦτα τοῖς κτωμένοις ὄντα τυγχάνει, τοὺς μὲν εὐτυχοῦντας παιδεύοντα πρὸς τὸ μὴ μέγα φρονεῖν ἐν ἐώλοις πράγμασι καὶ βευστοῖς, τοὺς δὲ κακῶς πράττοντας μὴ ὀλιγορεῖν μηδ' ὀργίζεσθαι, εἴπερ ἄρα κακῶς πράττουσι πεπαιδευμένοι τινὲς ὄντες καὶ λόγῳ τετιμημένοι. Ψυχῆς γὰρ ἀρεταὶ τὸ δύνασθαι φέρειν πάντα μεγαλοφύχως, ὡς περ κακία ταύτης τὸ ὀλιγορεῖν καὶ μὴ ἀντέ-

¹ Ἴδε Δουκαγγ. Famil. August. Byzantin. σελ. 240. Venet. καὶ Ἑλλην. Πατρολ. τόμ. ΡΝ', σελ. 843.

χεσθαι τῶν λυπούντων. Οὐ γὰρ οἱ ὑγιαίνοντες καὶ μέγα πλουτοῦντες εὐδαίμονες εἰσὶν, ἀλλ' οἱ τὴν ψυχὴν εὖ διακειμένοι. Καλῶς δὲ διακίεσεται τις, εἰ μάθοι τίνα εἰσὶ τὰ καλὰ καὶ ἐπαίνων ἀξία, τίνα δὲ τὰ κακὰ καὶ φευκτά. Καὶ γὰρ, ὡς περ ἐκ φιλοπονίας πλήθος οὐσίας, οὕτω καὶ ἐκ φιλομαθίας πλήθος σοφίας. Διὸ ταύτην ἀσκητέον, ὧ θύγατερ, ἢ τῶν παρωχηκότων, καὶ ὄντων, καὶ μήπω γεγεννημένων παρέχει τὴν γνῶσιν. Ὁ γὰρ τάληθῃ γινώσκων οὐκ ἂν ἐν τοῖς ἔργοις ἀμάρτοι ποτέ· ὁ δὲ μὴ μαθὼν τὰ χρηστὰ οὐδὲν ἐργάσεται τῶν δεόντων. Καὶ γὰρ, ὡς περ ἀμαθία κυβερνήτου ἑαυτὸν καὶ τοὺς ἐπιβάτας σὺν τῷ σκάφει καταποντίζει ἐν μέσῳ πελάγει, οὕτω καὶ ἀμαθία ψυχῆς ἑαυτὴν καὶ τὰς ἐν αὐτῇ ἀρετὰς σὺν τῷ σώματι καταποντίζει λήθης πελάγει. Πῶς δὲ καὶ τὰ ἐπαίνων ἀξία γινώσεται τις, εἰ μὴ διδαχθεὶς ἐν τίσιν χαίρουσιν ἄνθρωποι, καὶ ἐν τίσιν ἀηδῶς διατίθενται; καὶ, ὡς ἔπος εἰπεῖν, ἐκ τοῦ μαθηθῆναι πάντα γίγνεται τὰ καλὰ, ἐξ ἀμαθίας δὲ τὸ ἀνάπαλιν.

Ἐπιπλέον δὲ μέγα τι χρῆμα ἡ φιλομαθία ἄκουε, θύγατερ, συνετῶς, καὶ μὴ κατόκειν περὶ παιδείαν καὶ μάθησιν. Τῇ Αὐτοσοφίᾳ πάντως κατ' οὐδὲν ἐστὶ τι μέρος τῆς ἀμαθίας, ἀλλὰ τὰ πάντα πρὸ τοῦ γενέσθαι ἐπίσταται, καὶ μετὰ τὸ γενέσθαι γινώσκει, καὶ οἶδε σαφῶς ἐκάστου τὰ τέρματα. Ἀλλὰ τὴν φιλομαθίαν παιδεύων ἡμᾶς αὐτοῖς ἔργοις καὶ λόγοις, πρῶτον μὲν ἐνετείλατο τὰς Γραφὰς ἐρευνᾶν¹ καὶ μαθηθῆναι αὐτῶν τὰς ἐννοίας· εἴθ' οὕτως αὐτὸς ἐζήτησε μαθεῖν, ἃ οὐκ ἠγνόει, ὁπόσοι τυγχάνουσιν ὄντες ἄρτοι τοῖς μαθηταῖς², καὶ τίνα αὐτὸν οἱ ὄχλοι νομίζουσιν εἶναι³, ποῦ δὲ καὶ ὁ φίλος κεκοίμηται Λάζαρος⁴, καὶ ἄλλα πολλὰ, ἃ μὴ χρεῖαν εἶχε μαθεῖν· αὐτὸς γὰρ ἐγίνωσκε τί ἦν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ· ἀλλὰ δῆλον, ὡς ἡμᾶς διδάσκων μὴ ταῖς ἡμῶν μόνον ἐθέλειν ἀρκεῖσθαι γνώσεσιν, ἀλλὰ μαθηθῆναι ζητεῖν αἰεὶ παρὰ τῶν τὰ πλεῖω εἰδόντων· μὴ μόνον δὲ τοῦτο, ἀλλὰ καὶ τι μέγα μυστήριον τῷδε τῷ τρόπῳ φιλανθρώπως ἡμῖν ἀνεκάλυψεν. Εἰ μὲν γὰρ ἐν τῷ τοῖς ἀνθρώποις συναναστρέφεσθαι τὸ ζητεῖν αἰρεῖσθαι δεδήλωκεν, ἐδόκει ἂν καὶ ἐν τῷδε τῷ βίῳ τὸ συγκεχωρηκὸς ἐνορᾶσθαι μόνον τῆς μαθήσεως. Ἐπεὶ δὲ καὶ μετὰ τὸ σωτήριον πάθος, καὶ τὸ αὐτὸν ἐκ νεκρῶν ἀναστήναι καὶ ἀποθέσθαι τὸ ὑλικὸν πᾶν τῆς σαρκός, πάλιν

¹ Ἰωάν. ε', 39.

² Ματθ. ιε', 34.

³ Ὁ αὐτ. ις', 13.

⁴ Ἰωάν. ια', 11.

ἡρώτα τοῖς μαθηταῖς¹, εἰ βρώσιμόν τι τυγχάνει παρὸν αὐτοῖς², καὶ συνελάθοντο ἰχθύας ἀγρεύοντες, δείκνυσι περιφανῶς, ὡς καὶ μετὰ τὸ ἀποθέσθαι τὴν ὕλην, πάλιν ἔσεται μάθησις τοῖς ἀνθρώποις. Εἰ δὲ καὶ τότε μαθάνειν ἀνάγκη, καὶ οὐχ ἅμα μαθεῖν ἐν ὀπηνία καὶ τὸ παχὺ πᾶν ἀποθώμεθα τῆς σαρκός, πόσω γε μᾶλλον σήμερον, ὅτ' ἐφ' ἑαυτοὺς ἡλικίης ὕλης ἐπιπροσθούσης καὶ οὐκ ἐώσης ἡμᾶς καθαρῶς τὰ ὄντα γινώσκειν, ἐνδεεῖς ἐσμέν μέγιστης χειραγωγίας; φημί δὴ τὴν ἐκ τοῦ φιλοπονεῖν ἐπιγιγνομένην ἡμῖν μάθησιν.

Καὶ τί χρὴ λέγειν περὶ ἀνθρώπων ἐνδεδυμένων παχυτάτους χιτῶνας σαρκός, καὶ βερυπωμένους ἐκ φάυλων ἡδονῶν τε καὶ πράξεων, ὅπου γε τὸ καθ' ὄραν ἡ ἀύλος χειρουργικὴ χύσις σοφίας τῇ μαθήσει προκόπτει, καὶ καθαιρόμενοι παρ' αὐτῆς εἶναι τινές καὶ φωτιζόμενοι καὶ τελειούμενοι δείκνυνται. Εἰ τοίνυν τοῦθ' ἡμῶν ἐστὶ τὸ ἀξίωμα, ὅτι τῆς ἐκείνων ὀντότητας ἡμῶν ἡ ψυχὴ μετελήθει, ζητητέον μᾶλλον καὶ κατ' αὐτὴν τὸ καθ' ὄραν μαθάνειν σπουδαίειν, πολλῶ πάντως ἀποδέουσαν τῆς ἐκείνων ἀξίας καὶ στάσεως· ἀλλὰ νῦν μὲν ὡς ἐν ἐσόπτρῳ καὶ ἐν αἰνίγμασιν³· ὅταν δὲ τούτων λυθέντων λεπτότερον τὸν αὐτῆς περιβάλληται χιτῶνα, τότε καὶ τῶ ἐκείνων τρόπῳ τὰ ὄντα μαθητευθήσεται, καὶ τὴν αὐτὴν γνῶσιν ἀκριβῶς λήψεται⁴, κεκαθαρμένη καὶ ῥύπων ἄτερ τυγχάνουσα. Ἔως δ' ὡς ἐν δεσμοτηρίῳ τῷ σώματι νῦν διάγει, ἀδύνατον αὐτῶς εἰσδέξασθαι τι καὶ ἀμερῶς.

Ταύτη τοι καὶ χρεῖα πολλὴ τῆς ἀερίου ταυτησί προφορᾶς, ἐν ὅπως τὸ ἀγνοούμενον ἐκ τῶν ἐτέρων μαθάνωμεν λόγων τῇ μεταδόσει. Ὁ γὰρ μὴ ἐνταῦθα τὸν ἐνόντα τρόπον μαθῶν, μετ' ἀγνοίας εἰς τὸν ἐκεῖσε βαδιεῖται τόπον· ὃς δ' ἀπὸ τῶν ὧδε μετὰ παιδείας ἀφίκηται, φανερόν ὅτι ῥᾶδίως ἐκεῖ καὶ τὰ τέλη μαθήσεται. Τοῦτο δὴ καὶ ὁ πατριάρχης ἡρμήνευσεν Ἀβραάμ, τοῦ Κυρίου παραβολικῶς ἐκφωνήσαντος· ἀκούσατ' ὁσάτωσαν Μωϋσεῖα καὶ τοὺς προφήτας»⁵, οὐδὲν ἄλλο πάντως γε διὰ τούτου παιδεύων τοῦ λόγου ἢ τὸ ἐνταῦθα μαθάνειν χρῆναι μελετᾶν, καὶ μὴ σκοπεῖν ἡμεληκότας τῆς σωτηρίας ἐκεῖσε μαθεῖν, ἢ βραχέα ἄττα μαθόντας ἀρκεῖσθαι καὶ μὴ πρόσω χωρεῖν ζητεῖν.

Ἄτι δ' οὐκ αἰσχύνῃ τὸ πρᾶγμα, οὐδ' ἀλλόκοτον τῆς ἡμῶν φύσεως, γνῶναι ἂν τις ἐξ αὐτῶν, οἶμαι, τῶν καθαρωτάτων δοχείων τοῦ πνεύ-

¹ Γρ. τοὺς μαθητάς.

² Λουκ. κδ', 41.

³ Α' Κορινθ. ιγ', 12.

⁴ Τὸ χειρόγραφ. ψήλεται.

⁵ Λουκ. ις', 25.

ματος τῆς θείας χάριτος· ἐπεὶ περ καὶ Μωϋσῆς ἐκεῖνος ὁ θεῖα μεμαθηκώς καὶ ἐγνωκώς τὰ πρὸ τοῦ γενέσθαι τὸν ἀνθρώπον, τὸν τοῦ λαοῦ μερισμὸν καὶ οἰονεὶ ἀπαριθμήσιν παρ' ἐτέρου μεμάθηκε. Καὶ αὐτοὶ οἱ τῶν θεοκηρῶν πρωτοστάται, οἱ ποταμοὶ τῆς σοφίας καὶ οἰονεὶ δώδεκα τῆς ἐρήμου πηγαί, αἱ ποτίσασαι πάλιν! τὸν Ἰσραήλ, καὶ ταῦτ' εἰςδεδεγμένοι τὸ αὐτάγαθον καὶ σοφοποιὸν θεῖον Πνεῦμα ἐν πυρίναις γλώσσαις², οὐκ ἤρκοῦντο καθ' ἑαυτοὺς εἰδέναί, ἀλλ' ἐκοινοῦντο πρὸς ἀλλήλους τὸ Εὐαγγέλιον. Αἱ θ' ὑπερκείμεναι τῶν οὐρανίων ταγματῶν δυνάμεις, τὰς ὑποθεθηκυίας τὸν κοινὸν δεσπότην ἀνεδίδασκον, ἐν ὅπως ἡμεῖς διδασχθῶμεν ὑπέκειν ἐν λογισμῶ καὶ σώφρονι μεταλήψει τοῖς κρείττοσι. Καὶ αὐτὸς ὁ μονογενὴς τοῦ Θεοῦ καὶ Πατὴρ Ἰός τε καὶ Λόγος, ὁ πάσης σοφίας δοτὴρ, τῇ αὐτοῦ ἀχράντῳ σαρκὶ οὐχ ἅμα τῇ προσλήψει καὶ τὴν σοφίαν ἐνδείκνυσθαι δέδωκεν; ἀλλὰ προκοπτούσης κατὰ τὸ μέτρον τῆς σωματικῆς ἡλικίας, ὡς ὁ θεηγόρος Λουκᾶς ἡμῖν ὑφηγήσατο· «Ἰησοῦς γὰρ προέκοπτε, φησί, σοφία καὶ ἡλικία καὶ χάριτι παρὰ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων»³, οὐκ αὐτὸς ἀμοιρῶν τι τῆς σοφίας· Αὐτοσοφία γὰρ ἐστὶ καὶ πάσης γνώσεως καὶ σοφίας ἀρχή, ἀλλὰ παιδεύων ἡμᾶς ὡς οὐδενὶ δυνατόν ἅμα πάντα γινώσκειν· καὶ διὰ τοῦτο τὴν προσληφθεῖσαν ἀξίαν σάρκα ἐκ τοῦ κατὰ μικρὸν ἐνδείκνυσθαι τὴν σοφίαν πεποίηκε.

Τίς τοίνυν οὕτω διεφθαρμένος τὸν λογισμὸν, ὡς ἠγεῖσθαι περὶ αὐτοῦ μὴ χρεῖαν ἔχειν μαθήσεως, ὅπου γε καὶ αὐτοὶ οἱ ἠλογημένοι νέες καὶ τῆς σοφίας ἀποστάται σφᾶς αὐτοὺς ἀγνοήσαντες, ὅτι δι' ἀλαζονείαν τῆς ὄντως οὔσης ἐκπεπτώκασι ζωῆς, ὡς ἐκ μεταμέλου πολλακίς ζητοῦσι μαθεῖν; Οὕτω διὰ πάντων μέγα τι χρῆμα τὸ τῆς φιλομαθίας. Ὡς ἂν δὲ καὶ ταύτη τὸν λόγον⁴, σκεψώμεθα. Πᾶν ὅ,τι περ κενὸν ἔν τυγχάνει, ἢ παντελῶς ἀνεπίδεκτόν ἐστὶ τοῦ πληροῦντος, ἢ ταῦτ' ἐπιδεχόμενον πληροῦται κατὰ μικρὸν, μηκέτι τοῦ ἐπιχωριάζοντος ἐφείμενοι⁵ τοῦ λοιποῦ· ἢ δὲ ψυχὴ δεκτικὴ μὲν οὔσα μαθήσεως, ἀεὶ δὲ λαμβάνουσα οὐ πληροῦται, ἀλλὰ μᾶλλον δεκτικωτέρα γίγνεται, καὶ πλειόνων ἐπιθυμεῖ κόρον σχεῖν.

Ἄν δὲ τις ἐξεταστικώτερον σκοπεῖ, πρᾶγμα τί κατίδοι περᾶστιον καὶ θάμβους ὄντως πεπληρωμένον, πῶς ἢ τῶν πλειόνων γνῶσις πλειό-

¹ Γρ. ἴσως· πάλαι.

² Πράξ. β', 3.

³ β', 52.

⁴ Ἑλληνίς ὁ λόγος δοκεῖ.

⁵ Γρ. ἴσως· ἐφείμενον.

ων¹ ἀπορίας αἰτία μᾶλλον γίνεται. Καὶ τοῦτό ἐστι τὸ παρὰ Σολομῶντος ῥηθέν, ὡς: «*Πάντες μὲν οἱ χεῖμαρροι εἰς τὴν θάλασσαν πορεύονται, καὶ ἡ θάλασσα οὐκ ἔστιν ἐμπιμπλαμένη*»². οὐ τὴν ἀλμυρὰν δὲ φησὶ καὶ κυματώδη καὶ θέουσαν, οὐδὲ τοὺς ἐκ χιόνος καὶ ὄμβρων χεῖμαρρους, ἀλλ' αὐτὴν τὴν τῆς θεϊκῆς ἀπορροίας, φημί δὴ τοῦ ἐμφυσήματος καὶ τῆς σοφίας δεκτικὴν ψυχὴν, καὶ τοὺς ἐν αὐτῇ εἰσβάλλοντας τῶν ὄντων οἰονεὶ χεῖμέρια βέεματα· οὐδὲ γὰρ εἰκῆ τοὺς χεῖμαρρους καλεῖ. Ἄλλ' ἄκουε συνετῶς τοῦ σολομωντείου αἰνίγματος. Αἱ ἀενάως πηγαὶ βέουσαι, ἰδίας ἔχουσαι³ τὰς ἀρχὰς ἐκ τῆς αἰώρας ἐξερχομένας αὐτῆς, φάναι, τῆς Ἐδέμ, κατὰ τὴν θείαν Γραφήν⁴. Οὐχ οὕτω δὲ καὶ οἱ χεῖμαρροι βέουσιν, ἀλλ' ἐκ τῶν θαλασσίων ἀτμίδων, αἱ καὶ συστᾶσαι γίνονται νεφέλαι, τοῦ ἀλμυροῦ καὶ βαρέος ἀλλοιωθέντος εἰς πότιμόν τε καὶ κοῦφον, εἶθ' οὕτως ἐπὶ τῆς γῆς διακεχυμένου, καὶ αὐθις εἰσβάλλοντος κατὰ θάλατταν. Οὕτω δὴ καὶ τὸ λογιζόμενον ἀτμίδος δίκην ἐξέρχεται τῆς ψυχῆς, κατὰ δὲ τὴν νεφέλην συσταθὲν γίνεται ἐπιστήμη, ἐπὶ δὲ τὸ κρεῖττον ἐλθὼν διακέχεται τῇ γῇ, οὗτεστι τῇ σαρκί· εἶθ' οὕτως ἐπὶ τὴν ἰδίαν ἀναστρέφει μητέρα ψυχὴν, κρεῖττον ὢν ἢ ὅτε τὴν ἀρχὴν ἐξῆλθεν. Ἡ δὲ τὰ οἰκεία λαμβάνουσα οὐκ ἐμπιμπλαται· πᾶν γὰρ τὸ εἰς αὐτὴν ἐμβάλλον ἑαυτῆς ἦν, οὐκ ἄλλοθεν. Ταύτη τοι καὶ ὡς ἀχανὲς πέλαγος τῷ ἑαυτοῦ πλάτει σιιδνάμενον οὐ φαίνεται· λόγῳ δὲ κρεῖττονι καὶ οἰονεὶ σοφωτέρῳ τῇ πολλῇ νοήσει περιθαλπομένη, καὶ οἷον τῇ κατ' αὐτὴν ἀναζέουσα γινώσκει, πλείονας τὰς γνωστικὰς ἀτμίδας ἀναπέμπει, αἱ καὶ πλείους τοὺς σολομωντεῖους ποιοῦσι χεῖμαρρους.

Σκοπῶν δ' ἂν τις ἀκριβῶς τοῦτ' αὐτὸ κατίδοι τεθεωρημένον καὶ περὶ τῆς πρώτης ἐκείνης ἀγγελικῆς ἱεραρχίας· πρῆστῆρες γὰρ, καὶ χύσις σοφίας, καὶ θείων νοημάτων ἀνάκλυα κατονομάζονται, ἀλλὰ, καθὼ σωτήριος λόγος, πολλὴν ἡμῖν ἐπιδαφιλεύεται τὴν περὶ ταῦτα ἔννοιαν: «*ποταμοὶ γὰρ, φησὶν, ἐκ τῆς κοιτίας τῶν περὶ αὐτοῦ πιστῶν ἐνθῶς εἰσδεξαμένων βέουσιν ὕδατος ζῶντος*»⁵. Οὕτως ἀτεχνῶς μέγα τι πρὸς συντέλειαν ψυχῆς ἢ περὶ ταῦτα ζήτησις.

Πῶς δ' ἂν τὴν ἀρχὴν τοῦ ἀγαθοῦ σχοίμεν, ἄκουσον Σολομῶντος καὶ αὐθις νοουθετοῦντος ἡμῖν: «*Πᾶσαν διήγησιν θείαν θέλε ἀκοῦειν,*

¹ Γρ. ἴσως: πλείονος.

² Ἐκκλῆσ. α', 7.

³ Γρ. ἴσως: ἔχουσι.

⁴ Γένεσ. β', 10.

⁵ Ἰω. ζ', 38.

καὶ παροιμίαι συνέσεως μὴ ἐκφραγέτωσάν σε»¹. ἀφ' ἑαυτοῦ γὰρ γνοίη τις ἂν ἴσως ὅσα περ αὐτὸς εἶδε τοῖς ὀφθαλμοῖς, ἐκ δὲ τοῦ μαθεῖν, ὅσα πάντες εἶδον. Ὅτι δὲ καὶ ἡ μάθησις ψυχὴν σώματι παρασκευάζει μίγνυσθαι, οἰονεὶ μεσότης τις οὖσα ὕλης καὶ αὐλίας, καὶ μεγέθους καὶ ταπεινότητος κατὰ τουτουὶ τὸν μικτὸν ἄνθρωπον, φανερόν ἐκ τοῦ ταύτη τοι κοινωνεῖν ψυχὴν σώματι, καὶ ζῶν ταύτην ἔχειν, ἢ ταῖς αἰσθήσεσιν ὡς θεραπευνίσει κεχρημένη προσκτᾶται κατὰ τὸ νόημα καὶ γίνεται πρόξενος ἀλλ' ἐξ ἄλλων μαθάνειν, καὶ τῶν αἰσθητῶν τὰ ὑπὲρ αἰσθησιν, καθάπερ τις κλίμαξ ἢ γέφυρα μεταπέμπουσά πως ἡμᾶς καὶ ἀνάγουσα ἐκ τῶν χθαμαλῶν δήπου καὶ γηίνων πρὸς τὰ οὐράνια. Καί, ὅπερ φύσις οὐ δύναται, τούτου μάθησις παρεκτικὴ γίνεται. Τὰ γὰρ ἡμῶν ἔτη ἐν ἐβδομήκοντα καὶ πρὸς τι μικρόν· βραχύτατος δ' οὗτος ὁ βίος πρὸς τὸ ἰδεῖν ἔργα Θεοῦ καὶ συνιέναι τὸν πλοῦτον τῆς αὐτοῦ χάριτος, ἂν τῶν λίαν σοφῶν καὶ θεωρητικῶν τις ἐστίν.

Ἄλλ' ἐκ τουτουὶ τοῦ χρήματος τῆς μαθήσεως καὶ τὰ ἐξ αἰῶνος δῆλα γίνεται τοῖς φιλομαθέσι καὶ ἐπιστήμοσιν. Οὐκ οὐν γε λοιπὸν λαμπρότερον ἂν τις εἰς λογισμοὺς τελῶν λάβοι τῆς καθ' ἡμᾶς ἀξίωμα φύσεως· ἢ γὰρ αἰσθησις ἡμῖν τε καὶ τοῖς ἀλόγοις δέδοται. Τί δὴ λοιπὸν κατὰ ταύτην ἐκείνων διενηνόχαμεν, φαίη τις ἂν ὀρθῶς σκοπῶν, καὶ πλεονεκτεῖν ἡμῶν ἔνια κατὰ τοῦτο τὸ μέρος, ἀλλ' ἢ δῆλον ὅτι νοῦ καὶ μαθήσεως ἐσμὲν δεκτικοί, ὅπερ δὴ παντάπασιν τῆς ἐκείνων ἀπελήλαται φύσεως; Πῶς οὖν οὐκ ἄτοπον, τὰ μὲν ἄλογα τοῖς ἰδίῳις ἐμμένειν ὄροις φιλεῖν, καὶ οὐδὲν ἂν αὐτῶν τούτων μεταβαίη, ἄνθρωπον δὲ μόνον τὴν αὐτοῦ μετατιθέναί φύσιν ἐπιτηδεύεσθαι; τοῦτο γὰρ αὐτοῦ ἰδιαιτάτον τὸ νοῦ καὶ ἐπιστήμης δεκτικὸν εἶναι, καὶ ὅσα πλείους οἶδε τὰς ἐπιστήμας, τοσοῦτω τῆς ἀλογότητος διενήνοχε· τὸ γὰρ τέλειον ὅσα περ ἂν εἴη τελειότερον, τοσοῦτω γε τῶν ἀτελεστερῶν καὶ τιμιώτερον. Εἰ δὴ τοῦτ' ἂν τις ἐν ἡμῖν συνεργὸν εἰς τελειότητα λάβοι, ὅπερ ἂν δι' ἐπιστήμης καὶ μαθήσεως γίγνοιτο, ὅσα πάντως μαθήσεως ἀποδέομεν, τοσοῦτω τῆς τῶν ἀλόγων κεκοινωνήκαμεν φύσεως.

Σκοπεῖν δὲ σε καὶ τοῦτ' ἀξίον. Τὸ γὰρ γελαστικὸν ἐπουσιῶδες ὢν, ἴδιον ἀνθρώπου τυγχάνει. Οὐκ οὐν γε λοιπὸν τούτου χρεῖα πρὸς τὸ τί εἶναι τὸν ἄνθρωπον· ὢν γὰρ οὐ σώζει, καὶ ἀπὸν οὐ φθείρει. Μὴ γελῶν γὰρ οὐδὲν ἦττον ἄνθρωπος μένει. Καὶ πέφυκε μὲν τοῦτο ποιεῖν· γνώρισμα γὰρ τοῦτο τῆς κατ' αὐτὸν φύσεως, οὐκέτι δ' ἐξ ἀνάγκης καὶ αἰεὶ. Τὸ δὲ ναῦ καὶ ἐπιστήμης δεκτικὸν εἶναι, οὐσιῶδες ἴδιόν ἐστιν αὐτῷ.

¹ Τὸ ῥητὸν ἐστὶν οὐχὶ τοῦ Σολομῶντος, ἀλλὰ τοῦ Σειράχ. Σοφ. ζ', 35.

² Γρ. ἴσως: καὶ τό.

Ταύτη τοι καὶ τοῦ ἐπουσιώδους ἐστὶ τιμιώτερον, ὅτι καὶ παρὸν τὴν οὐσίαν σώζει, καὶ ἀπὸν φθείρει· εἰ γὰρ μὴ ὑπάρχει νοῦ καὶ ἐπιστήμης δεκτικός, οὐδ' ἄνθρωπος· ἐν τῷ τί γὰρ αὐτὸν εἶναι τοῦτο συμβάλλεται, καὶ τοῦτό γε τῇ τούτου οὐσίᾳ πρὸς σύστασιν παρείληπται; διὰ τὴν θύραθεν γνῶσιν καὶ τὰς κατ' αὐτὴν ἐπιγιγνομένας ἡμῖν ἐπιστήμας. Τοῖνον μὴ ζητῶν ἐπιστήμην, οὐδ' ἐνεργεῖα γίνεται δεκτικός ἐπιστήμης. Τὸ δὲ μὴ ἐνεργεῖα τὸν τοῦ τί ἦν εἶναι λόγον κεκτημένον, οὐδ' οὐσία ἐστίν· ἀδύνατον γὰρ κατ' ἐντελέχειάν τι ὄν, εἰς τὸ δυνάμει ποτὲ ἴεναι· φθείρει γὰρ τὸν τοῦ τί ἦν εἶναι λόγον, ὅπερ ἐστὶν ἡ ἐκαστου μορφή καὶ οὐσία κατ' ἐντελέχειαν ἐκαστῶ προσοῦσα· οὐδὲ κυρίως ἄνθρωπος ἂν κληθεῖη· οὐδὲ γὰρ ἐνεργεῖα τοῦτ' ἐστίν, ἀλλ', ὡς ἔφην, δυνάμει. Ὡς περ καὶ ὁ τὰ μουσικὰ μὴ εἰδώς, οὐ λέγεται μουσικός, εἰ, καθὰ ἄνθρωπον, δυνατόν ποτε μουσικὸν αὐτὸν γενέσθαι.

Διττὰς δὲ τὰς παραβολὰς κεκτημένος ὁ ἄνθρωπος, ὅτι καὶ διπλῆς τετύχηκε φύσεως· ἐπίγειος γὰρ, φησί, καὶ οὐράνιος, θνητὸς καὶ ἀθάνατος, ὄρατος καὶ νοούμενος· ἐν μὲν τῷ προβάλλεσθαι¹ πρὸς τὰ ἄλογα, ἴδιον αὐτοῦ γίνεται τὸ γελαστικόν, ὅπερ ἐστὶ δυνάμις τῆς ἀλόγου ψυχῆς ἐνεργουμένη διὰ μυῶν· ἐν δ' αὖ πρὸς τὰ λογικά, νοῦ καὶ ἐπιστήμης δεκτικὸν εἶναι· τοῦτο γὰρ, ὡς ἂν τις φαίη, τῆς λογικῆς τυγχάνει ψυχῆς, καὶ τοῦτ' ἴδιον ἀνθρώπου λογικοῦ πρὸς τὰ ἐπικοινωνοῦντα καθόλου τῷ λογικῷ. Πόσης οὐκοῦν αἰσχύνης τὸ αἰεὶ χρῆσθαι τῇ τοῦ ἀλόγου ιδιότητι, καὶ γελᾶν ἐν παντὶ χρόνῳ καὶ ἡλικίᾳ πάσῃ, τῇ δὲ τοῦ λογικοῦ ἐν οὐδενὶ χρῆσθαι καιρῷ γενέσθαι ποτὲ προτιμηθῆναι καὶ ἐνεργεῖα νοῦ καὶ ἐπιστήμης δεκτικόν; Ὡς δὲ καὶ οἱ ἐν ἐξουσίαις, ὅσοι πλειόνων κυριεύουσι, τρέφουσι δὲ πλείους ἀνθρώπων, ἐπικρατέστεροι τῶν ἄλλων εἶναι φαίνονται, οἱ δὲ τούτων ἀποροῦντες, ἀσθενεῖς τῇ σπάνει τῆς κτήσεως², οὕτω καὶ ἡ ψυχὴ, ὅσῳ πλειόνων ἔχει τῶν μαθημάτων εὐπορίαν καὶ εἰδήσεις ἐπιστημῶν, καὶ τὴν καθ' ἑκάστα γνῶσιν, τοσοῦτῳ μᾶλλον ἐπικρατεστέρα γίνεται· ἡ δ' ἀμαθὴς ἀντιστρόφως, πένης, ἐκ χειρουργικῆς ἀλογίας ἀποζῶσα. Διὸ καὶ Σωκράτης κρείττονα ἀξιῶσας τῶν ἐν γῆ ζῶων τὸν ἄνθρωπον, οὐχ ἀπλῶς τοῦτ' εἶρηκεν, ἀλλὰ καὶ τοῦτο προσέθηκε, παιδεία κεκοσμημένον³ εἰπών⁴,

¹ Γρ. παραβάλλεσθαι, ὡς περ καὶ ἕτερός τις ἐν τῷ περισελίδῳ ἐσημειώσατο.

² Τὸ βερολίνειον χειρόγρ.: κτίσεως. Ἀπὸ τῆς λέξεως δὲ ταύτης ἄρχεται τὸ ἐν αὐτῷ περισῶθεν τεμάχιον.

³ κεκοσμημένος.

⁴ Εἰς Ἀριστοτέλην ἀναφέρεται τὸ ἀπόφθεγμα παρὰ Στοβαίῳ οἷον: «Ὅδτος [Ἀριστοτέλης] ἐρωτηθεὶς Τί τῶν ζῶων κάλλιστον, ἔφη, Ἀνθρωπος τὴν ψυχὴν

ὅπερ μοι λίαν σοφὸν καὶ ἀληθὲς εἶναι δοκεῖ. Καὶ γὰρ, ὡς τὰς πόλεις κοσμεῖ τὰ ἀγάλματα, καὶ ναῶν λαμπρότητες, καὶ θεάτρων τερπνότης, καὶ ὅς' ἄλλα¹ τούτοις παρόμοια, οὕτω καὶ τὸν μικρὸν κόσμον καὶ ὑπὲρ τοὺς οὐρανοὺς ἀναβαίνοντα τουτοῖν τὸν ἄνθρωπον διακοσμεῖ τὰ μαθήματα, καὶ ἡ τῶν ὄντων διάγνωσις, καὶ τὸ παιδεῖαν ἀσκεῖν. Ἄνευ δ' αὐτῶν τυφλὴν τὴν φύσιν οἱ σοφοὶ ἀπεφήναντο. Τίς δ' οὕτως ἐστερημένος ζωῆς, ὡς ἂν ἐκὼν ἔλοιτο τυφλὴν ἔχειν² τὴν φύσιν; Πόσης δὲ δυστυχίας ἐστὶ, τὸ τὰ μὲν ἄλογα τέχνας μιμητικὰς πρὸς ἀνθρώπους ἀποβλέποντα μαθηθῆναι, οἱ δ' ἄνθρωποι τὰ τῆ σφῶν αὐτῶν φύσει προσπεφυκότα μαθηθῆναι ἀμελεῖν; Καὶ ὅπως μὲν τὴν ἀνήροτον γῆν ἐξημερώσωσι διὰ σπουδῆς τίθενται, τῶν φυτῶν τε τὰ ἀγρία³ μετακεντρίζοντες εἰς εὐκαρπα μεταβάλλουσι, τὴν δὲ τῆς ψυχῆς ἡμερότητα περιορῶσιν ἐξαγριαίνειν τῇ ἀμαθίᾳ.

Διὸ περ, οὐ τοῖς νέοις μόνον προσῆκον ἡ μάθησις, ἀλλὰ καὶ πρεσβύταις καὶ τριπεμπέλοις· κατὰ γὰρ Φιλιστίωνα⁴: «Τὰ σπουδαῖα δεῖ

παιδεία κεκοσμημένον». [Ἴδε τὴν ἐν τέλει τοῦ Στοβαίου Προσθήκην ἐκ χειρογρ. τῆς φλωρεντιακῆς βιβλιοθ. τόμ. Δ', σελ. 36, ἔκδ. Thom. Gaisford. Ὁ μέντοι Ἀντώνιος μοναχὸς ὁ τοῦπίκλῃν Μέλισσα εἰς Σωκράτην καὶ οὗτος ἀναγράφει αὐτὸ λέγων: «Ἐρωτηθεὶς Τί τῶν ζῶων κάλλιστον, ἔφη, Ἀνθρωπος παιδεία κεκοσμημένον» [Βιβλ. Α', Λόγ. Ν'.].

¹ ὅσα ἄλλα.

² Λεῖπει τὸ ἀπαρέμφατον.

³ ἀγρικά.

⁴ Φιλιστίωνα μνημονεύονται διάφοροι οἷον εἰς μὲν Λοκρὸς ἰατρός· ἕτερος δὲ Ὀφαρτυτικῶν συγγραφεὺς· ἕτερος Σικελιώτης ἰατρός ὡσαύτως· ἕτερος φίλος τοῦ Πλάτωνος· ἕτερος κωμικὸς Νικαεὺς εἶτε, κατ' ἄλλους, Προυσαεὺς ἢ Σαρδιανὸς ἢ Μάγνης, ἐπὶ καίσαρος Αὐγούστου ἀκμάσας [ἴδε W. Pape's Wörterbuch der Griechisch. Eigennamen]. Καὶ οὗτός ἐστιν ἴσως ὁ ἐνταῦθα μνημονεύμενος. Τὸ δ' ἀπόφθεγμα αὐτοῦ οὕτως ἔχει ἐν τῇ ἀνωτέρῳ μνημονευθείσῃ Προσθήκῃ εἰς τὸ Στοβαίου Ἀρθολόγιον σελ. 67: «Τὰ σπουδαῖα μελέτα, καὶ ἐάν τι παρηγμακῶς μαθηθῆς, μὴ αἰσχρόν· βέλτιον γὰρ ὀψιμαθῆ καλεῖσθαι ἢ ἀμαθῆ». Καὶ ἄλλα προσέτι τοῦ αὐτοῦ γνωμικὰ φέρονται αὐτόθι ἐν σελ. 11, 33 καὶ 69. Στοβαῖος μέντοι εἰς Σωκράτην ἀναφέρει τὸ λόγιον, οἷον: «Σωκράτης ἐν γῆρᾳ καθαρίζων παρὰ Κόντῳ τῷ καθαριστῇ ἐτύγχατο· καὶ τις εἰπόντος, καθαρίζεις τηλικότος ὄν; Κρεῖττον, εἶπερ, ὀψιμαθῆ εἶναι ἢ ἀμαθῆ» [Ἀρθολόγ. κβ', 68.]. Ἀλλὰ καὶ Σέξτος ὁ Ἐμπειρικός οὕτω πως λέγει περὶ τοῦ αὐτοῦ: «Σωκράτης καίπερ βαθύγηρος ἦδη γεροντός, οὐκ ἠδεῖτο πρὸς Λάμπωνα τὸν καθαριστὴν φοιτῶν· καὶ πρὸς τὸν ἐπὶ τούτῳ θειδίσαντα λέγειν, ὅτι κρεῖττόν ἐστιν ὀψιμαθῆ μᾶλλον ἢ ἀμαθῆ διαβάλλεσθαι» [Βιβλ. ζ'. Πρὸς Μουσικ. σελ. 359. Lips. 1718].

μελετᾶν καὶ τὸν νόμον, ἐὰν καὶ παρηγμακῶς τις ἦ, μαρθάνει μὴ¹ αἰσχυρόμενος· βέλτιον γὰρ ὀψιμαθῆ εἶναι τιὰ ἢ ἀμαθῆ. Λόγος γάρ, καὶ παιδεία, καὶ ἐπιστήμη, τῶν μεμαθηκότων γίνονται ὑπομνήματα, τῶν δ' ἀμαθῶν βαθύτατα μνήματα· τὸ γὰρ ἀλογηθῆν τῆς ψυχῆς μέρος καὶ οἶονεῖ ἀφαιρῆθῆν ἐξ αὐτῆς, τῇ μαθήσει ἀνακαινοῦται² καὶ εἰς τὴν προτέραν ἐπανέρχεται τάξιν· καὶ ὡς ἔπος εἰπεῖν, συμπληρωτικὴ τῆς ψυχῆς ἡ μάθησις εἶναι συμβαίνει· ὅτι γε καὶ διὰ μαθήσεως τὴν τῶν κακῶν ἀμαθίαν λαμβάνουσιν ἄνθρωποι, ἀρχὴν δὲ καὶ τῶν λόγων περαιώσιν μὴ πλανᾶσθαι σε σκῆπτομαι περὶ μάθησιν, κατὰ τὴν πλατωνικὴν σοφωτάτην παραινέσιν φάσκουσαν: «Γνώσεως πάσης ἀρχὴ τῆς ἀγνοίας ἡ γνῶσις».

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ

ΚΥΡΟΥ ΜΑΤΘΑΙΟΥ ΤΟΥ ΚΑΝΤΑΚΟΥΖΗΝΟΥ

ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΑΥΤΟΥ ΘΥΓΑΤΕΡΑ ΚΥΡΑΝ ΘΕΟΔΩΡΑΝ ΤΗΝ ΚΑΝΤΑΚΟΥΖΗΝΗΝ

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΤΡΙΩΝ ΤΗΣ ΨΥΧΗΣ ΔΥΝΑΜΕΩΝ

Πρότερον μὲν σοι, φιλτάτη, τὸν *Περὶ φιλομαθίας ἀπεστάλακμεν* Λόγον, πατρικῶς ἡμᾶς ἐπαναγκάζοντος τοῦ φίλτρου νοθετηῆσαι καὶ παραινέσαι πρὸς μάθησιν, εἰ καὶ τοὺς λόγους καλοὺς δημιουργεῖν μακρὰν ὄντες τυγχάνομεν· νῦν δὲ σοὶ καὶ περὶ τῶν τριῶν τῆς ψυχῆς δυνάμεων γράφειν ἐξεῖναι προῦθέμεθα, ἐξ ὧν περ σοφοὶ καὶ κεκαθαρμένοι³ τὸν νοῦν ἀκριβῶς πρὸ ἡμῶν ὑπηγόρευσαν. Καλῶς γὰρ καὶ ὡς ἔδει τῆς θείας καὶ νοερᾶς συντελεσθείσης διακοσμῆσεως, ὁ αἰσθητὸς οὗτος κόσμος δεδημιούργηται· καὶ⁴ τούτων οὕτως ἀπ' ἀλλήλων ἐν τοῖς σφῶν αὐτῶν ὅροις διεστηκότων, ἕτερός τις ὑπὸ τῆς οὐσιοποιου καὶ ὑπερουσίου δεδημιούργηται φύσεως, ὁ μικτὸς οὗτος ἄνθρωπος, ὁ λόγῳ τιμημένος καὶ εἰκόνι Θεοῦ καὶ ὁμοιότητι, ὁ καὶ ψυχῇ συνθεμιμένος καὶ χοῖ, καὶ τὰς ἐξ ἑκατέρων δυνάμεις ἀσυγχύτους κατ' ἄμφω κεκτημένος. Τριμεροῦς γὰρ οὖσης τῆς θείας ψυχῆς, οὐχ ἀπλῶς οὐδ' ἀνευ ὀργάνων τὰς ἰδίας δυνάμεις ἐνδείκνυται· ἀλλ' ἡ πάντη νοερὰ καὶ πόρρω πάσης ὑλικῆς διαθέσεως διὰ τῶν ἀλόγων ὀργάνων αἰεὶ ἐνεργεῖ, καὶ ὡς

¹ παρηγμακῶς τις ἦ, μὴ μαρθάνειν.

² ἀνακαινοῦται.

³ καθαροί.

⁴ Λεῖπει ὁ σύνδεσμος.

ἐκ ρίζης μιᾶς εἰς δύο στελέχους μερίζεται, οἷς καὶ τὰς καθ' ὁρμὴν ἐνεργείας ἀποτελεῖ κατ' ἰδίαν ἐκάστῳ φύσιν τε καὶ δύναιμι. Καὶ διὰ μὲν τῆς καρδίας, τῆς τῇ τῶν στελέχων ἀναλογούσης ρίζῃ, τὸ θυμοειδὲς ἐνεργεῖ, διὰ δὲ τοῦ ἐγκεφάλου τὸ λογικόν, διὰ τοῦ ἥπατος δὲ τὸ ἐπιθυμητικόν. Καὶ ἡ τῶν νεύρων ἀρχή, ἡ καλεῖται ἐγκέφαλος, ἐφ' ὑψηλότερας ἔδρας τέτακται· ὑπόκειται² δ' αὐτῷ καρδία καὶ ἥπαρ ἀλλήλων³ ψαύοντα.

Καὶ πρῶτον⁴ μὲν ἐν τῇ κησεί τῶν τριῶν ἀρχῶν ἅμα κειμένων, τὸ συγκεχυμένον ἂν τις κατίδοι, τούτων ἀλλήλων [ἀπτομένων]⁵ οὐσῶν ἀσθενῶν, καὶ διὰ τὴν ἀδυναμίαν οὐκ ἀφισταμένων ἀπ' ἀλλήλων· τοῦ χρόνου δὲ προϊόντος αἱ εἰρημέναι τρεῖς ἀρχαὶ τονούμεναι πῶς πρὸς διάστασιν ἀφορῶσιν, εἰς ὅλον τὸ προσπλαττόμενον τοῦ ζῶου σῶμα διαπέμπουσαι βλαστήματα⁶, νοτιαῖον μὲν ὁ ἐγκέφαλος, ἀποφύσας οἶόν τι πρέμνον· ἡ καρδία δὲ τὴν μεγίστην ἀρτηρίαν, ἡ καλεῖται ἀορτή· τὸ δ' αὖ ἥπαρ⁷ τὴν κοίλην φλέβα· καὶ οὕτω⁸ καλῶς ἰσταμένων δι' ἐκάστου αὐτῶν, αἱ τῆς ψυχῆς ἐνεργοῦσι δυνάμεις τῇ συμμετρίᾳ τῆς τούτων χυμώσεως. Τοῦμπαλιν δὲ ναρκοῦνται καὶ ἀνεργητοὶ μένουσιν· ἡ ἐνεργοῦσι μὲν, συρφετῶς⁹ δὲ¹⁰ καὶ ἀλόγως· αἱ γὰρ ἐκ τῆς καρδίας καὶ τῶν ἄλλων μορίων ἀνερχόμεναι ἀναθυμιάσεις, ξηρότεραι οὔσαι καὶ θερμότεραι, ἄχρι τοῦ ἐγκεφάλου ἰστανται, μονὴν ἐν αὐτῷ ποιοῦσαι· τοῦ δὲ ψυχροῦ ὄντος, ἅμα δὲ¹¹ καὶ ὑγροῦ, καὶ αἰεὶ ἐπιθυμοῦντος ξηρότητος καὶ θερμότητος διὰ τὴν συμμετρίαν, ἠδέως ταύτας¹² λαμβάνει.

Τῆς δ' ἀορτῆς τὸ ζωτικὸν θύραθεν ἐλκούσης πνεῦμα, καὶ ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ στελέχους τινὰς ἐχούσης, ἀναζωπυροῦνται¹³ [αἱ κατ' αὐτὴν χυμώσεις καὶ ἀναταράττονται]¹⁴ αἱ τούτων ποιότητες· τὸ γὰρ ἐπι-

¹ Οὕτω τὸ βερολινεῖον χειρόγρ. ἀντὶ τοῦ ἐν τῷ τῆς ἐθν. βιβλιοθήκης ἡμαρτημένου: ἐγκεφαλαίου.

² ὑπόκειται.

³ ἢ παραλλήλων.

⁴ πρῶτον.

⁵ Παρελήφθη ἡ λέξις ἐκ τοῦ βερολινείου χειρογράφου.

⁶ βλαστήματα.

⁷ ἢ παρά.

⁸ οὕτως.

⁹ Γραπτέον ἴσως: συρφετωδῶς.

¹⁰ Λεῖπει ὁ σύνδεσμος.

¹¹ Λεῖπει ὡσαύτως.

¹² πάντας.

¹³ ἀναζωπυροῦνται.

¹⁴ Καὶ αἱ ἐξ αὐτῶν λέξεις παρελήφθησαν ἐκ τοῦ βερολινείου χειρογράφου.

λαμβάνομενον πνεῦμα διὰ τε τοῦ στόματος καὶ τῶν μυκτῆρων, εἰς τὸν ἐγκέφαλον μὲν ἀνέρχεται πρῶτον, εἶθ' οὕτως εἰς τὴν κοιλίαν τὸ πλεῖστον μέρος αὐτοῦ· ἔκτοτε δὲ εἰς τὸν πνεύμονα καὶ τὰς φλέβας σκιδνάμενον καὶ εἰς πάντα τὰ μέρη διήκει. Καὶ τὸ μὲν εἰς τὴν κοιλίαν ψύξιν μόνον παρέχει, βοηθοῦν τῷ ἐν τῇ καρδίᾳ θερμῷ καὶ τὰ γειτνιῶντα χωρὶα ἀναψύχον· τὸ δ' εἰς τὰς φλέβας ἐμφιλοχωροῦν καὶ περὶ τὰς κοιλίας τοῦ ἐγκεφάλου ἀπεργάζεται φρόνησιν. Καὶ ἅμα τῶν τερσαίων συνελθουσῶν ποιότητων καὶ μιγνυμένων, τὸ λογιστικὸν¹ ἐνεργεῖ συμφωνίαν² τῆς αὐτῶν στοιχειώσεως. Πλεονασμῶν δὲ τινῶν ἢ ἐλλείψεων γενομένων, νοσεῖ τὰ ὄργανα, καὶ οὐκ ὀρθῶς αἱ τοῦ λογιστικοῦ φαίνονται ιδιότητες· τοῦ³ γὰρ θερμοῦ ὑπερθερμαίνοντος⁴ ἕκτινος αἰτίας γεγενημένης ἐν τῇ καρδίᾳ, καὶ τὰς ἀναθυμιάσεις ὑπὲρ τὸ μέτρον ξηροτέρας ἀναπέμποντος, νοσεῖ τὸ ἡγεμονικὸν καὶ ἄλλα ἐπ' ἄλλοις φαντάζεται. Ὁ γὰρ παθητικὸς νοῦς ἦτον ἢ φαντασία, ἀπερ ἢ αἴσθησις εἶδεν, αὐτῇ⁵ τοὺς τύπους ἀποδεξαμένη ἔχει ἐν ἑαυτῇ καὶ δύναται προβάλλειν μὴ δεομένη τῶν ἕξω κειμένων. Διὸ κὰν τοῖς ὑπνοῖς ἐνεργεῖ τὸ φανταστικόν, ἀνεργήτων μενουσῶν⁶ τῶν αἰσθήσεων.

Ἐπει δ' ἡ φαντασία διαλύσει ὑπόκειται καὶ φθορὰ ἐκ τῶν αἰσθήσεων ἀρχομένη τε καὶ συνισταμένη, φθειρομένης αὐτῆς, ἢ τῶν ἐγνωσμένων παράγεται λήθη, ἐπεὶ περ ἡ νόησις συμπεπλεγμένη τυγχάνει τῇ φαντασίᾳ. Ὅθεν καὶ τὰ νοήματα τῆς ψυχῆς παθήματα λέγονται, μηδὲν πασχούσης τῆς ἁσωμάτου, ἀλλ' ὅτι τοῦ παθητικοῦ νοῦ δίχα οὐδὲν τῶν ἐν κόσμῳ νοεῖν αὐτῇ πέφυκε. Διὸ καὶ πολλάκις τὰ μὴ ὄντα φαντάζεται, φοινικᾶ τε χρώματα καὶ ἀλουργά, βοθύνους⁷ τε καὶ χάσματα καὶ μυχοὺς, ὑπερθερμανθέντος τοῦ αἵματος, τῆς χολῆς κινήσεως ἐν ταῖς φλεβί, καὶ ἐκ τῆς εἰωθυίας συστάσεως καὶ κινήσεως παρασυράσης αὐτὸ τῇ θερμάνσει. Μετοχικῶς δ' ἐξ αὐτοῦ⁸ καὶ τῶν ἄλλων θερμανθέντων⁹ μορίων, ὑπερθερμαίνονται αἱ ὀπισθεν τοῦ ἐγκεφάλου κοιλίαι,

¹ λογικόν.

² Λεῖπει ἢ λέξις αὐτῆ.

³ ποῦ.

⁴ Ὁρθότερον ἀντὶ τοῦ ἐν τῷ χειρογρ. τῆς ἐθν. βιβλιοθήκης: ὑποθερμαίνοντος.

⁵ αὐτῇ.

⁶ μὲν αὐτῶν.

⁷ Τὸ χειρογρ: βαθύνους.

⁸ δ' ἑαυτοῦ.

⁹ θερμαθέντων.

καὶ τὰ μὴ ὄντα ὡς ὄντα φαντάζεται κατὰ τὴν¹ ὑπεκκαύματος δύναμιν, θερμότερου² μὲν καὶ καθύγρου τὰ ἀλουργά, ἦττον δὲ θερμοῦ καὶ μετρίως οὐσης τῆς ὑγρασίας τὰ φοινικᾶ καὶ φαιά, κατὰ τὴν ποιότητα τῶν μίξεων, ὡς καὶ ἐν τῷ καπνῷ φαίνεται· ὑγροτέρου ὄντος αὐτοῦ, τὸ σῶμα τῆς φλογὸς ὁρᾶται ἀλουργόν, φοινικοῦν δέ, τοῦ καπνοῦ τυγχάνοντος ἦττον ὑγροῦ· καὶ τούτῳ τῷ τρόπῳ [τὰ]³ διάφορα φαίνεται χρώματα.

Ἀπὸ τινῶν δὲ συμπτωμάτων τοῦ καταστήματος ἐναντίου γεγενημένου, ἢ δυνάμει τροφῶν καὶ φαρμάκων ἢ θερμαντικῆ τοῦ αἵματος σβεσθῆ δύναμις καὶ εἰς πῆξιν ἀλλιωθῆ, μένει τὸ αἷμα ἀκίνητον μηδεμίαν ἀναπέμπον ἀναθυμιάσιν· εἰς τὸ οἰκεῖον δὲ μόνον συσταλεῖς ὁ ἐγκέφαλος μένει ψυχρὸς καὶ⁴ πάντῃ ἀκίνητος, μηδεμίαν ἔχων ἀπόλυσιν φαντασίας, οὔτε μὴν δοξάζει τῶν ὄντων οὐδέν. Καὶ οὕτω τῶν ὀργάνων νοσοῦντων, τὸ ἡγεμονικὸν οὐ καλῶς ἐνεργεῖ, ἀλλ' ἀμέτρως καὶ ἀλόγως ἢ παρὰ τὸ δέον ὀρμᾶ, ἢ οὐδαμῶς κινεῖται, καὶ ἀποβάλλεται βουλήν τε καὶ κρίσιν καὶ τῶν καλῶν καὶ κακῶν τὴν διάκρισιν, τὸ ὀμιλῆσαι καὶ συνιδεῖν τοὺς καιροὺς, καὶ τὸ μνήμην ἔχειν τῶν προλεχθέντων καὶ ἀγγίνοιαν⁵ τῶν μελλόντων, ἀλλ' ἀκρασίαν, ἀγνωμοσύνην τε καὶ ἀμαθίαν προσκτάται.

Τούτῳ τῷ λόγῳ κὰν ταῖς ἄλλαις εἰώθει δυσὶ συμβαίνειν ἀρχαῖς, ἥπατι καὶ καρδίᾳ. Ὑπερθερμανθείσης τοιγαροῦν τῆς καρδίας, πρὸς ἀλόγους πράξεις ὀρμᾶ τὸ θυμοειδὲς δι' αὐτῆς ἐνεργοῦσα ἢ ψυχὴ καὶ γίνεται τῇ ἀμετρίᾳ τῆς θερμασίας ἢ ἀποροχολία καὶ ἢ ὀργή, τοῦ τε ἥθους τὸ παροξυντικόν, [τὸ ἀμετάβολόν τε καὶ τιμωρητικόν]⁶. Εἰ δ' ὑπὸ τινος τῶν τροφῶν, ὡς εἴρηται, καὶ φαρμάκων, ἢ καὶ τοῦ αἵματος ὑπερκενωθέντος, καὶ ψύξις ἐν τῇ καρδίᾳ γένηται, παρέπεται⁷ ταχέως ὁ θάνατος, εἴπερ σφοδρὰ⁸ οὔσα ἢ ψύξις τυγχάνει, ὡς περ καὶ ἐπὶ τῆς ἐπὶ⁹ πλεῖτον θερμότητος, ἀπαθοῦς ὄντος τοῦ σώματος καὶ τῆς καρδίας· εἰ δ' ἦττων μὲν ἢ ψύξις, πλεονεκτεῖ δ' ὁμοῦ τοῦ θερμοῦ, παρέπεται τῷ πάσχοντι φόβος, καὶ μάλιστα ὁ περὶ θάνατον, καὶ ὅλως τοῦ ἥθους

¹ Ἐξερρῶν ἴσως τὸ ἄρθρον: τοῦ.

² θερμότερον.

³ Παρελήφθη τὸ ἄρθρον ἐκ τοῦ βερολινείου χειρογράφου.

⁴ Λεῖπει ὁ σύνδεσμος.

⁵ ἀγγινοίας.

⁶ Παρελήφθησαν αἱ πέντε αὐταὶ λέξεις ἐκ τοῦ βερολινείου χειρογράφου.

⁷ γίνεται, παρέπεισε.

⁸ σφοδρὰ.

⁹ Λεῖπει ἢ πρόθεσις.

τὸ φιλόνηκον, καὶ μαχομένους¹ κατ' αὐτοῦ ὀπλίτας φαντάζεται, καὶ ἀλλόμορφα σώματα· πολλάκις δὲ καὶ μετὰ τῶν νεκρῶν δοκεῖ αὐτὸν² εἶναι, ἢ καὶ αὐτὸς ἀποθανεῖν βούλεται κατὰ τὴν³ ψυχροῦ ἀκίνησιν.

Πολλὰ δὲ μεριζομένου τοῦ ἐπιθυμητικοῦ, πολλῶν εὐποροῦντος αἰτίων, πολλὰ καὶ αἱ τούτων γίνονται διαφοραί, αἱ μὲν νοεραὶ καὶ τῆς ὕλης ἐκτός, αἱ δὲ μόνῃ τῇ ὕλῃ μιγνύμεναι, ἀλλὰ καὶ κατ' ἀμφοῖν· τὸ γὰρ ἐγκράτειαν ἔχειν τοῦ λογισμοῦ ἐπὶ τὰς φαύλας ἡδονάς, ἀρετὴ ἐστὶ τοῦ ἐπιθυμητικοῦ, τοῦμπαλιν δὲ κακία τὸ αἰρεῖσθαι τὰς πονηρὰς ἀπολαύσεις, ὅπερ ἐκ μόνῃς γίνεται τῆς ψυχικῆς ἐνεργούσης δυνάμεως. Ἐνεργεῖται δ' αὖθις τὸ ἐπιθυμητικὸν καὶ διὰ μόνῃς τῆς ὕλικῆς διαθέσεως· τὸ γὰρ πλεονάζειν⁴ αἰεὶ δεῖται πρὸς ἰσότητά τῆς στερήσεως· κοινὴ γὰρ ὑπὸ τῆς προνοίας ἢ ἰσότητος δοθεῖσα, παρὰ πάντων ὁμοίως ζητεῖται. Ἡ γὰρ ἀνισότης αἰεὶ ἐπιθυμεῖ τῆς ἰσότητος, καὶ τοῦτό ἐστιν ὄρεξις· τὸ γὰρ σῶμα κενωθὲν τῆς ὑγρότητος, ταύτης ἐπιθυμεῖ, πληρωθὲν δ' εὐθὺς ἐπιθυμεῖ τῆς ξηρότητος· τὸ δ' αὐτὸ καπὶ τῶν ἄλλων ψυχρότητος⁵ καὶ θερμότητος. Ἐκ τούτου γε καὶ ἡδέα καὶ ἀηδῆ τὰ προσφερόμενα ἡμῖν φαίνεται, καὶ ὧν πρὸ μικροῦ ἐπεθυμοῦμεν, ἀηδῶς μετὰ βραχὺ πρὸς αὐτὰ ἔχομεν, τῶν ἐναντίων πάλιν ἐπιθυμοῦντες, οὐ τῶν τροφῶν ἀλλοιουμένων καὶ τῶν ἰδίων ἀποβαλλομένων δυνάμεων, ἀλλὰ πληρωθέντες ἡμεῖς, τῆς κοινῆς ὀρεγόμεθα ζυμμεμετρίας, ἐξ ἧς καὶ ὑγίεια τῷ σώματι ἐπακολουθεῖ.

Πάλιν δὲ καὶ ἐξ ἀμφοῖν γίνεται ἡ ἐπιθυμία, τῆς ψυχικῆς δυνάμεως διὰ τοῦ σώματος ἐνεργούσης, ὅθεν συμβαίνει γίνεσθαι τὴν ἀκολασίαν. Αἱ γὰρ τῆς ψυχῆς δυνάμεις καὶ διὰ τῶν εἰρημένων ἰδίᾳ ἐνεργοῦσιν ὄργάνων, καὶ κοινῇ διὰ τῆς ἐμπτώσεως τοῦ ζωτικῆς πνεύματος τοῦ ἐν ταῖς ἀρτηρίαις κινουμένου· ὅθεν καὶ παυομένου, παύονται καὶ αἱ τῶν ψυχικῶν δυνάμεων ἐνεργεῖαι⁶, δυνάμει μόνον ἔχουσαι ταύτας, καὶ ὑπ' ἐγκρατείας τῆς σαρκὸς μαρνανθείσης, αἱ σωματικαὶ οὐκ ἐνεργοῦσιν ἐπιθυμίαι. Τοῦ δὲ σώματος τούτου ἐκ τῆς στοιχειώσεως κεκτημένου τὴν κρᾶσιν, ἀναλογεῖται τὰς τῶν στοιχικῶν χυμῶν ιδιότησι· τὸ γὰρ θερμὸν αὐτὸ καθ' αὐτὸ τὸν ἄνω τόπον ἐπέχει, ταῦτό δ' εἰπεῖν τὸν ἐκτός, καὶ ἐκ τοῦ κέντρου τῆς γῆς οἰοεὶ πρὸς τὴν περιφέρειαν οἰκείως

¹ Τὸ χειρόγρ.: μαχομένου.

² αὐτόν.

³ Ἐξεβρύη ἴσως τὸ ἄρθρον: τοῦ.

⁴ Τὸ χειρόγρ.: πλεονάζων.

⁵ Ὁμ.: ψυχράτης.

⁶ Ὁμ.: ἐνεργεῖται.

γενέσθαι ζητεῖ· τὸ δὲ διαμετροῦν αὐτῷ ψυχρὸν τὸ ἀνάπαλιν ἐκ τῶν θύραθεν τὰ ἐντός, καὶ τῶν ἄνωθεν τὰ κάτω ζητεῖ.

Κέκτηται δὲ θάτερον τὰς αὐτοῦ ιδιότητας. Καὶ ἡ μὲν κίνησις ἰδίᾳ ἐστὶ τοῦ θερμοῦ, τοῦ ψυχροῦ δὲ τὸ ἀκίνητον. Διόπερ τῷ σώματι προσφερόμενα, εἰ μὲν τὴν τοῦ ψυχροῦ κέκτηται ιδιότητα, ἡρεμεῖν αὐτὸ ποιεῖ, τὴν θερμαντικὴν σβεννύοντα κίνησιν, ἐπικρατήσαντος δὴπουθεν τοῦ ψυχροῦ· εἰ δὲ γε τὴν τοῦ θερμοῦ, κινεῖσθαι κατὰναγκάζει τὰ οἰκεῖα μὲν πρῶτα, εἴθ' οὕτω τὰ ἐναντία, ἐπικρατήσαντος δὴπουθεν τοῦ θερμοῦ· καὶ οὕτω θερμανθείσης¹ τῆς καρδίας, μετοχικῶς δὲ καὶ τῶν γειτνιώντων χωρίων, ἐκθερμαίνονται οἱ χυμοί, οἰοεὶ² ἐκταράττονται καὶ πρὸς τὰς πονηρὰς ὀρεγῶσιν ἐπιθυμίας· ἀφαιρουμένων δὲ τῶν κινούντων, καὶ ἡ τούτων μειοῦται ἐπιθυμία.

Ὡςπερ δὲ χαλκίῳ τινὶ ὕδατος καὶ στέατος γέμοντι καὶ παχυτέρων τινῶν ἄλλων ποιότητων, εἰ μὲν οὐκ ἔστι τὸ πῦρ αὐτοῖς ἐνεργοῦν, ἀκίνητα καθ' αὐτὰ μένει, τοῦ δὲ πυρὸς ἐνεργοῦντος, αἱ ἐντός ἀνακινούνται ποιότητες, καὶ πρῶτον μὲν ἡ ὑδατῶδης ἐξατμίζει ποιότητος οἶα κούφη καὶ λεπτοτέρας οὔσα οὐσίας, εἴθ' οὕτως αἱ πιωδέστεραι κατὰ τὴν τοῦ ὑπεκκαύματος δύναμιν· ἀφαιρουμένου³ δὲ τοῦ πυρὸς ἐκ τοῦ κατὰ μικρὸν σβέννυται τούτων ἡ κίνησις, οὕτω καὶ τῶν τροφῶν ἀφαιρουμένων, στάσις καὶ ἡρεμία γίνεται τῆς ἀλόγου κινήσεως τῶν χυμῶν, καὶ οἰοεὶ ἐκπυρώσεως. Ὅθεν καὶ οἱ τῶν ἀφροδισίων ἔρωτες μόνον ὑπ' ἐγκρατείας μαραινόνται, τῶν ἄλλων ἐρώτων μηδαμῶς παυομένων ὑπ' ἐνδείας τροφῶν. Τῷ γὰρ δόξης ἔρωτι, ἢ πλούτου, ἢ ἄλλου τοιούτου τινός, οὐδὲν αὐτῷ πρὸς τὸν ἔρωτα ἢ τῆς τροφῆς καὶ πόσεως ἔνδεια, ἀλλ' ἔστιν ὅτε καὶ πρόξενος· τῷ δὲ τῶν ἀφροδισίων ἔχοντι ἔρωτα ἢ τῆς τροφῆς καὶ πόσεως ἔνδεια παύειν οἶδε⁴ τὴν φλόγα· ἢ δ' αὐτῶν διαψίλεια θερμότερον τοῖς χρωμένοις ταμιεύει τὸ ἔκκαυμα.

Διὸ καὶ τις τῶν πράξει καὶ θεωρίᾳ φιλοσοφούντων, τὸν βουλόμενον μὲν τῶν ἀφροδισίων ἀπέχεσθαι, μὴ ἀπεχόμενον δὲ τῶν θεραπευόντων τὴν γαστέρα, τῷ δι' ἐλαίου σβεννύοντι ἐμπρησμὸν παρομοιοῖ, οἰοεὶ συνεργοῦντι μᾶλλον ἢ τὴν φλόγα σβεννύοντι τῇ τοῦ ἐλαίου ποιότητι⁵· πᾶν γὰρ, ὃ τροφῆς ἐστὶν ἐνδεές, κατὰ τὴν αὐτοῦ ιδιότητα ζητεῖ τὴν τροφήν· τὸ δὲ ἐναντίον τῷ ἐναντίῳ οὐκ ἀγαθὴ τροφή γίνεται. Καὶ

¹ Τὸ χειρόγρ.: θερμανθείσει.

² Ἴσως ἐγγεγραπτο: καὶ οἰοεὶ.

³ Τὸ χειρόγρ.: ἀφαιρουμένων.

⁴ Ὁμ.: εἶδε.

⁵ Γραπτ. ἴσως: ποιότητι.

τὸ ἦπαρ κρατῆρ ὄν τοῦ ἐπιθυμητικοῦ, θερμῆς δὲ τυγχάνον ποιότητος, οὐκ ἀγαθὴν ἐκ τῶν ἐναντίων λαμβάνει τροφήν, ἀλλ' ἐκ τῶν συγγενῶν αὔξεται· καὶ δῆλον ἐκ τῆς γεροντικῆς ἡλικίας· τοῦ γὰρ ψυχροῦ τῷ χρόνῳ κρατήσαντος, ἡ θερμαντικὴ τοῦ σώματος σβέννυται δύναμις, ἀποροῦσα τροφῆς· εἶθ' οὕτως ἀμαυροῦται ἡ τῶν ἀφροδισίων ἐπιθυμία, πλεονεκτήσαντος τοῦ ψυχροῦ. Τοῖς γὰρ ἀφ' ἑαυτῶν μὴ βουλομένοις τὰ κρείττω ποιεῖν, ἐτέρους παιδαγωγοὺς δίδωσιν ὁ Θεός, τὸ γῆρας, ἐκκόπτον τὴν τῆς νεότητος ἀλογίαν, ὅτι δὴ τὰ τοῦ σώματος θησαυρίσματα τῆς ψυχῆς ἐνδεια γίνεται, ἡ δ' αὖ τούτου πενία ὄλβος ψυχῶν, καθάπερ ὁ θεὸς καθηρμήνευσε Παῦλος εἰπών¹: «ἐξῶθεν ὅσον ἡμῶν ἄνθρωπος διαφθείρεται, τοσοῦτον ὁ ἐνδοθεν ἀνακαινοῦται² ἡμέρα τῆ ἡμέρα». Διὸ τῶν ψυχικῶν μᾶλλον καλῶν ἐπιμελεῖσθαι χρεῶν.>

Ἰ. Σακκελίων.

ΜΑΡΓΑΡΙΤΟΥ ΕΥΑΓΓΕΛΙΔΟΥ

ΛΟΓΟΣ ΕΙΣΙΤΗΡΙΟΣ

ΕΙΣ ΤΗΝ

ΙΣΤΟΡΙΑΝ ΤΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ³

¹ Ἡ ποῖον τῶν ἔτι ἀρχαιότερων φιλοσοφημάτων θὰ περιεῖχε διαλυτικὰ πρὸς τὴν ἡμετέραν κοινωνίαν στοιχεῖα; Τὸ τοῦ Ἐμπεδοκλέους, ὅστις δογματίζει, ὅτι τὸ σύμπαν τοῦτο ὑπὸ δύο διευθύνεται ἀρχῶν, μιᾶς ἐνωτικῆς καὶ δημιουργικῆς καὶ διακοσμητικῆς, τῆς *φιλίας*, καὶ ἐτέρας διαλυτικῆς καὶ φθαρτικῆς, τοῦ *νείκου*, καὶ ἐπομένως τὸ πολιτικὸν αὐτοῦ σύστημα δὲν ἐδύνατο ἢ ἐπὶ τῆς ἀγάπης καὶ τῆς ἁρμονίας τῶν πολιτῶν νὰ στηριχθῇ; τοῦ Ἐμπεδοκλέους, ὅστις ἐπὶ πολλὰς ἐτῶν περιόδους τῆς τῶν Ἀκραγαντίνων δημοκρατίας διὰ τῆς τοῦ λόγου δυνάμεως καὶ τῆς ἰσχυρᾶς φιλοσοφικῆς διανοίας προϊστάμενος ἀπὸ τῆς πολιτικῆς πείρας φαίνεται μεταγαγὼν καὶ εἰς τὴν μεταφυσικὴν τὰς δύο ταύτας ἀρχάς; Ἡ τὸ τοῦ Ἡρακλείτου, οὐ ἀξίωμα

¹ Β', Κορινθ. δ', 16.

² Τὸ χειρόγρ.: ἀνακαινοῦται.

³ Συνέχεια· ἰδὲ σελ. 217.

εἶνε εἰς ἐμοὶ μύριοι· οὐ γὰρ πλήθει τὸ ἀληθές, ἀλλὰ φρονήσει κρίνεται· καὶ φαίνεται ὡς ὑπὸ τῆς φιλοσοφίας ταύτης ἐμπενευσμένη ἐκείνη τῶν Ἑλλήνων ἡ μεγαλοφροσύνη, μεθ' ἧς ἀντετάσσοντο εἰς κατὰ μυρίων καὶ τὸν λόγον καθίστων τῶν ἑαυτῶν πράξεων ἡγεμόνα; Ἡ τὸ τοῦ Λευκίππου καὶ Δημοκρίτου, καθ' ὃ ὁ πάγκαλος οὗτος κόσμος ἐκ τῆς συμπτώσεως τῶν ἀτόμων οὕτως ἁρμονικῶς ἀπετελέσθη, ἡ δὲ φθορὰ χωρισμὸς τῶν ἀτόμων τούτων θεωρεῖται, ἐπομένως ἐν τῇ πολιτικῇ ἐφαρμοζόμενον δὲν ἐδύνατο ἢ τὴν ἔνωσιν τῶν πολιτῶν ὡς ἀκρογωνιαῖον λίθον τοῦ πολιτικοῦ ἰδρύματος νὰ ὑποβάλλῃ, τὴν δὲ διαίρεσιν αὐτῶν ὡς λάβην καὶ διαφθορὰν τῆς πολιτείας νὰ κηρύττῃ; Ἡ τὸ τοῦ Ἀναξαγόρου, ὅστις κηρύττων, ὅτι νοῦς ἐνυπάρχει ἐν τῇ φύσει καὶ διευθύνει οὕτω σκοπίμως καὶ διακοσμεῖ οὕτως ἁρμονικῶς τὸ σύμπαν, δὲν δύναται ἐπομένως καὶ ἐν τῇ πολιτείᾳ ἢ διάνοιαν συνεκτικὴν καὶ διακοσμητικὴν ν' ἀπαιτήσῃ;

Ἄλλὰ μὴ τοῦ Σωκράτους ἡ φιλοσοφία; ὦ! ἐν τῷ θεῷ τούτῳ ἀνδρὶ δὲν ἔχομεν φιλοσοφικὸν σύστημα ὑπὸ προκειμένων καὶ συμπερασμάτων, ὑπὸ λόγων καὶ ἀκολουθιῶν ἀποτελούμενον, ἀλλ' ἐμψυχον ὀργανισμόν, ἀλλὰ φιλοσοφίαν σάρκα καὶ ὄσθα φέρουσαν· ἔχομεν τὴν θεωρίαν πράξιν, τὰς ἐννοίας ἔργα. Δὲν εἶνε ἀνάγκη νὰ παρακολουθήσῃ τὸν ἀρχηγὸν ὁ ὀπαδὸς αὐτῆς διὰ τῆς διανοίας, ἀλλὰ νὰ διανοίξῃ ἀπλῶς τοὺς ὀφθαλμοὺς, ἵνα ἴδῃ αὐτὸν πράττοντα· διότι δὲν διδάσκει τὴν ἀνδρείαν ὡς ἀρετὴν, ἀλλ' ἐμφανίζεται ἡμῖν ἐν Ποτιδαίᾳ (432 π. X.), ἐν Δηλίῳ (424), ἐν Ἀμφιπόλει (422) πρὸς χειμῶνα καὶ θέρος καὶ πάντας πόνους καρτερικώτατος, τῶν κινδύνων καταφρονητικώτατος καὶ προσφερόμενος ὡς εἰ περιέκλειεν ἐν ἑαυτῷ στρατιᾶς ὄλης δύναμιν. Δὲν διδάσκει ἡμᾶς τὴν περὶ φιλίας θεωρίαν, ἀλλὰ παρίσταται πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἡμῶν ἐπὶ τῷ ἰδίῳ κινδύνῳ τοὺς φίλους καὶ τὰ ὄπλα ἐν τῇ μάχῃ αὐτῇ σώζων καὶ τὰ αὐτῷ προσήκοντα ἀριστεῖα τῷ φίλῳ ν' ἀποδοῦσιν προθυμούμενος. Δὲν ἀναπτύσσει διὰ τῆς ἰσχυρᾶς αὐτοῦ διανοίας τὰ πλεονεκτήματα τῆς ἐγκρατείας ἐπισφραγίζων τὴν διδασκαλίαν αὐτοῦ διὰ τῶν αὐτῷ μὲν μηδενὸς δέεσθαι θεῖον εἶναι, τὸ δ' ὡς ἐλαχίστων, ἐγγυτάτω τοῦ θεοῦ, καὶ τὸ μὲν θεῖον κράτιστον, τὸ δ' ἐγγυτάτω τοῦ θεοῦ ἐγγυτάτω τοῦ κρατίστου, ἀλλὰ παρίσταται ἡμῖν αὐτὸς ὁ ἐγκρατέστατος ἀπάντων ἀνθρώπων, ἐλάχιστα μὲν κεκτημένος, πλουτῶν δ' ὅμως ἐν τῇ πενίᾳ αὐτοῦ καὶ πάνυ ῥαδίως ἔχων ἀρκοῦντα. Δὲν διδάσκει νὰ πειθώμεθα τοῖς νόμοις, ἀλλὰ παραδίδωσιν ἑαυτὸν ἀγνότατον θῦμα τοῦ ὑψίστου πρὸς αὐτοὺς σεβασμοῦ εἰς τοὺς ἀδίκους αὐτῶν ἐκτελεστάς. Δὲν διδάσκει μόνον ὅτι μητρὸς τε καὶ πα-

πρός και τῶν ἄλλων προγόνων ἀπάντων τιμωτέρον ἐστὶν ἡ πατρὶς και σεμνότερον και ἀγιώτερον, ἀλλὰ προσφέρει ὑπὲρ αὐτῆς τὴν πολυτίμον αὐτοῦ ζωὴν, ἀποδεικνύει διὰ τοῦ θανάτου αὐτοῦ, ὅτι ἡ πρὸς αὐτὴν ἀγάπη αὐτοῦ ἦτο τσαύτη και τηλικαύτη, ὥστε προὔτιμησε νὰ συναναφύρηται μετὰ τῆς γλυκείας γῆς τῆς πατρίδος, ἀψυχον και νεκρὸν πτώμα, νὰ θερμαίνωνται τὰ ὅσῳ αὐτοῦ ἐν τοῖς κόλποις τῆς περιλημένης γῆς ἢ ν' ἀποσπασθῆ αὐτῆς και ζῆ μακρὰν τοῦ ἱεροῦ αὐτῆς ἐδάφους. Δὲν ἔχομεν διδασκαλίαν θεωρητικῆς περὶ τῶν καθήκοντων τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τοὺς ὁμοίους αὐτῶ, ἀλλὰ τοῦτ' αὐτὸ τὴν πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπην ἐνεσερακωμένην ἐν αὐτῶ, ὅστις καθ' ἅπαντα τὸν βίον αὐτοῦ οὔτε περὶ παιδῶν οὔτε περὶ γυναικῶς οὔτε περὶ ἑαυτοῦ ἐφρόντισεν, ἀλλὰ περιερχόμενος τοὺς περιπάτους, τὰς ἀγοράς, τὰ ἐργαστήρια και ὅπου ἐδύνατο νὰ εὔρη ἀνθρώπους διέχεεν εἰς πάντας ἀφθόνως τὰς εὐεργεσίας συμβουλευῶν, διδάσκων και ψέγων τοὺς ἀγνοοῦντας ἑαυτοῦς.

Δὲν διδάσκει μόνον τὴν ἔνορκον τοῦ καθήκοντος ἐκπλήρωσιν, ἀλλ' ἐν τρικυμῶδες καιροῖς πανταχόθεν ὑπὸ πολλῶν και ἰσχυρῶν ἀπειλούμενος ἐκτελεῖ τὸ καθήκον αὐτοῦ μὴ ἐπιτρέπων ὡς πρύτανις νὰ ἐπιψηφισθῆ ἢ πρότασις τῆς καταδίκης τῶν ἐν Ἀργινοῦσαις νικητῶν. Δὲν ἔχομεν ἐνταῦθα νοῦν και βούλησιν ἀπ' ἀλλήλων κεχωρισμένα, νοῦν βασιλικῶς ἐπιτάσσοντα και βούλησιν δειλῶς ἀγωνιζομένην νὰ ἐπιτελέσῃ τὸ ἐπιτασσόμενον και ἐν τῇ ἐπιτελέσει ναυαγοῦσαν, ἀλλὰ τούναντίον βούλησιν ἰσχύος σωκρατικῆς. Ποῖον λοιπὸν κίνδυνον ἔχει ἡ πολιτεία ἡμῶν ἀπὸ τῆς σωκρατικῆς φιλοσοφίας; Ἴσως ὅτι θὰ μορφώσῃ μιμητὰς τοῦ Σωκράτους!

Ἄλλὰ διατί λαμβάνω τὰ σοβαρὰ τῆς ἀρχαιότητος φιλοσοφήματα, ἵν' ἀποδείξω τὸ θέμα μου, ἀφ' οὗ και αὐτὰ τὰ ἀποκηρυττόμενα ὑπὸ τῆς φιλοσοφίας ἡδονικὰ συστήματα, αὐταὶ αἱ παραφασάδες τῆς φιλοσοφίας ἐπαρκοῦσι πρὸς ἀπόδειξιν; Τί πρεσβεύουσιν ὁ Ἀρίστιππος και ὁ Ἐπίκουρος ὡς σκοπὸν τοῦ ἀνθρωπίνου βίου; Τὴν ἡδονὴν, τὸ ἡῤῥαστα και ἡδιστα βιοτεύειν, τὸ ὡς οἶόν τε ἀλύπως ζῆν. Ἄλλὰ και οἱ ἡδονικοὶ και τρυφηλοὶ οὗτοι ἀνθρώποι συναισθάνονται ὅτι, ἵνα ἔχωσι τὰ μαλακὰ, ὀφείλουσι νὰ ἐπιδιώκωσι τὰ σκληρὰ ἵν' ἀπολαύωσιν ἡδονῆς, ἀνάγκη νὰ ὑποβάλλωνται εἰς πόνους. Και οὗτοι οἱ φιλόζωοι και φιλόψυχοι ἀνθρώποι, ἐὰν θέλωσι νὰ εἶνε ἀκόλουθοι ἑαυτοῖς, ἐὰν ὄντως φιλοσοφῶσιν, ὀφείλουσι νὰ καταφρονῶσι τῆς ζωῆς πολλῶ τῶν ἄλλων προθυμότερον και νὰ προκινδυνεύωσι τῆς πολιτείας μετὰ πολλῶ μείζονος πεποιθήσεως και ὀμῆς. Διότι ἄνευ πολιτείας

καλῶς ὀργανωμένης, ἀπὸ ἐξωτερικῶν κινδύνων πάμπαν ἀπηλλαγμένης, ὑπὸ τῆς ἀνδρείας και τῆς ἐτοιμότητος τῶν πολιτῶν πρὸς ἐθελουσίαν ὠχυρωμένης, πῶς εἶνε δυνατόν νὰ ἐπιτευχθῆ ἡ εὐδαιμονία, ἢν ἐπιδιώκουσιν; Οὗτοι ὀφείλουσι ἄρα νὰ εἶνε πολλῶ γενναϊότεροι και ψυχῶν και σωμάτων και τῶν ἄλλων ἀνθρωπίνων ἀγαθῶν ἀφειδέστεροι ὑπὲρ τῆς πολιτείας. Ἐὰν δὲ πράγματι φαίνωνται τούναντίον, τοῦτο εἶνε φιλοσοφικὴ ἀντίφασις.

Και αὐτὴ δὲ ἡ διδασκαλία τοῦ φοιβολήπτου προστάτου τῆς ἐπικουρείου φιλοσοφίας, τοῦ Λουκρητίου, ἦτις πολεμεῖ τὸν τοῦ θανάτου φόβον ὡς αἰτίαν πάντων τῶν κακῶν τῶ ἀνθρώπῳ, ὡς δηλητηριάζοντα πᾶσαν καθαρὰν ἡδονὴν και ὠθοῦντα τὸν ἀνθρώπον εἰς κακουργήματα, ὡς τυφλοῦντα αὐτὸν εἰς βαθμὸν τηλικούτον, ὥστε νὰ μὴ ὄρα ὅτι διώκει τοῦθ' ὅπερ προσπαθεῖ ν' ἀποφύγῃ, ἦτις στηλιτεύει τὴν θῆραν τοῦ πλοῦτου και ἀντιτάσσει αὐτῇ τὴν οἰκονομίαν και τὴν αὐτάρκειαν, ἦτις διδάσκει, ὅτι πολλῶ βέλτιον εἶνε τὸ πείθεσθαι ἡσυχίας ἀπολαύοντα ἢ τὸ ἄρχειν και βασιλεύειν, ἦτις ἐκθειάζει τὸ ὕψος και τὴν θεϊότητα τῆς ὑπὸ τῶν Ἐπικουρείων μετὰ θερμότητος και ἐνθουσιασμοῦ ἄκρου θεραπευομένης φιλίας, και αὐτῇ, λέγω, τοῦ Λουκρητίου ἡ διδασκαλία θὰ ἦτο ὑπὲρ πάντα λόγον προτιμότερα τῆς νῦν παρ' ἡμῖν κρατούσης ἀνοίας και ἀνευματιστίας· διότι θὰ ἐδίδασκειν ἡμᾶς νὰ μὴ ἀτιμάζωμεν τὸ σεμνὸν τῆς πατρίδος πρόσωπον ὑπὸ φιλοψυχίας, νὰ μὴ διαπληκτιζώμεθα δι' εὐτελεῆ κερδάρια, νὰ μὴ ποδοπατῶμεν ὡς ῥάκη ἀποκαθημένης τοὺς νόμους τῆς πατρίδος, νὰ ἔχομεν μείζονα πρὸς ἀλλήλους ἀγάπην ἢ φθόνον.

Ἄλλὰ δὲν ἀνήκομεν εἰς τὴν ἀρχαίαν φιλοσοφίαν, τὴν κατ' ἐξοχὴν πατριωτικὴν, τὴν βαθὺ φέρουσαν τὸ χρῶμα τῆς φυλῆς, τῆς πόλεως, ἀλλ' ἀνήκομεν εἰς τὴν φιλοσοφίαν τὴν νεωτέραν, τὴν κοσμοπολιτικὴν, τὴν οὔτε διὰ τειχῶν, οὔτε διὰ φραγμῶν θρησκευτικῶν και διανοητικῶν χωρίζουσαν ἀλλήλων τὰ ἔθνη.

Ἔστω ἄλλ' εἰς μῆκος μέγα θὰ ἐξετείνετο ὁ λόγος, ἂν ἐπεχείρουν, νὰ διεξέλθω τὴν ἠθικὴν φιλοσοφίαν ἐνὸς ἐκάστου τῶν νεωτέρων συστημάτων. Περιορίζομαι νῦν εἰς τὴν ἐξῆς βραχεῖαν ὑπόμνησιν.

Τοῦ Καντίου ἡ φιλοσοφία ἀνύψωσε τὸ γερμανικὸν ἔθνος ἐν τε τῇ πράξει και τῇ θεωρίᾳ ὑπὲρ πάντα τοῦ κόσμου τὰ ἔθνη, τοὺς δὲ Πρώσους διὰ τῆς αὐστηρᾶς αὐτῆς ἠθικῆς οὕτω προσήλωσεν εἰς τοῦ καθήκοντος τὴν ἐκπλήρωσιν, ὥστε κατέστησεν αὐτοὺς τὴν ἱερὰν ζύμην, τοὺς ἡγεμόνας πασῶν τῶν γερμανικῶν φυλῶν. Χαρακτηριστικὸν πρὸς τούτοις εἶνε και τότε, ὅτι τῶν Πρώσων μεγαλοκτηματιῶν, τῶν

ἀπελευθερωσάντων τοὺς δούλους τῶν κτημάτων, πρῶτοι ἦσαν οἱ μαθηταὶ τοῦ Καντίου.

Ὁ δὲ Φίχθιος τηλικούτον ὑπεράνθρωπον θάρρος ἤντλει ἐκ τῶν εὐγενῶν αὐτοῦ φιλοσοφικῶν ἀρχῶν, ὥστε, ὅτε ὁ φοβερός τῶν Γαλατῶν λέων κατεῖχεν ἀσπαίρουσαν σύμπασαν τὴν Γερμανίαν εἰς τοὺς ὄξεις αὐτοῦ ὄνυχας καὶ ἠνωρθωμένην ἔχων τὴν δεινὴν αὐτοῦ χαίτην ἔρριπτε πανταχόσε τὰ φονικά αὐτοῦ βλέμματα εἰς πού ἤθελεν ἀνακαλύψῃ δειλὸν τι ἀνθρώπινον πλάσμα, ἀποπειρώμενον νὰ κινήθῃ ἐλευθέρως, ἵνα κατασπαράξῃ αὐτὸ αὐθωρεί, τότε ὁ Φίχθιος θείας τῆς ὄντι πεπληρωμένος δυνάμεως ὑπὸ τῆς φιλοσοφίας αὐτοῦ, πρὸ τῶν ὀμμάτων, ὑπὸ τοὺς ὄνυχας τοῦ φοβεροῦ λέοντος ὦν ἐτόλμα νὰ κηρύττῃ δημοσίᾳ κατὰ τὸν χειμῶνα τοῦ 1807-1808 τοὺς πατριωτικωτάτους ἐκείνους λόγους πρὸς τὸν γερμανικὸν λαὸν ὑπὲρ ἀναστάσεως τῆς πεπτωκυίας πατρίδος.

Ὅτε δ' οἱ καλούμενοι φρόνιμοι προὔβαλον αὐτῷ τὸν μέγιστον κίνδυνον, εἰς ὃν ἐξετίθει τὴν ζωὴν αὐτοῦ, ὅτε ὑπεμίμησκον αὐτῷ τὰ πρὸς τὴν σύζυγον, τὰ πρὸς τὸν υἱὸν αὐτοῦ καθήκοντα, ὁ θεῖος ἀνὴρ ἀπεκρίνετο «τὸ ἀγαθὸν εἶνε ἐνθουσιασμός, εἶνε ἔξαρσις· ὁ τῆς ζωῆς μου κίνδυνος οὐδεμίαν ἔχει σημασίαν, μᾶλλον δὲ ἐδύνατο τὰ μέγιστα νὰ ὀφελῆσῃ. Ἡ σύζυγός μου καὶ ὁ υἱός μου δὲν θὰ ἐστεροῦντο τῆς βοήθειας τοῦ ἔθνους, ὁ υἱός μου θὰ περιεβάλλετο τὴν λαμπρότητα, ἔτι ἔχει πατέρα μάρτυρα. Τοῦτο δὲ θὰ ἦτο ὁ ἀριστος κληρὸς. Κάλλιον δὲν θὰ ἐδυνάμην νὰ χρησιμοποιήσω τὴν ζωὴν μου». Ἐξυψῶν δὲ τὸν μὲν ἀγῶνα τῆς πατρίδος αὐτοῦ εἰς ἀγῶνα τῆς ἀνθρωπότητος, ἑαυτὸν δὲ εἰς καθηγεμόνα καὶ σωτῆρα αὐτῆς μέμφεται πικρῶς τοῖς ἐμποδῶν γινομένοις πρὸς τὴν μεγάλην αὐτοῦ ἐπιχείρησιν ἐκ λόγων εὐτελῶν καὶ ἑαυτοῦ ἀναξίων. Λοιπὸν, λέγει, χάριν ἑνός, ὅστις οὕτως ὀφελεῖται, καὶ χάριν τῶν φοβουμένων, πρέπει νὰ ταπεινωθῇ καὶ καταποντισθῇ τὸ ἀνθρώπινον γένος καὶ δὲν ἐπιτρέπεται εἰς ἐκεῖνον, εἰς ὃν ἐπιβάλλει τοῦτο ἡ καρδιά αὐτοῦ, νὰ προφυλάξῃ αὐτὸ ἀπὸ τῆς πτώσεως; Τί δὲ θὰ ἦτο τὸ ὕψιστον καὶ ἔσχατον, ὕπερ ἐδύνατο νὰ πάθῃ οὗτος; Γινώσκουσί τι ἀνώτερον τοῦ θανάτου; Ἄλλ' ὁ θάνατος ἀναμένει πάντας ἡμᾶς καὶ χωρὶς τούτου, ἀπὸ δὲ τῆς ἀρχῆς τῆς ἀνθρωπότητος εὐγενεῖς ψυχαὶ κατεφρόνησαν τοῦ κινδύνου τούτου καὶ δι' εὐτελέστερα ἔτι πράγματα· διότι πού ὑπῆρξέ ποτε ὑψηλότερα τῆς παρουσίας ὑπόθεσις; Τίς ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ παρέμβῃ εἰς ἐπιχείρησιν ἐπὶ τῷ κινδύνῳ τούτῳ ἀναληφθεῖσαν; Γινώσκω, λέγει, κάλλιστα τί τολμῶ. Γινώσκω ὅτι δυνατὸν ὅπως τὸν Palm

νὰ διαπεράσῃ καὶ ἐμὲ σφαῖρα μολύβδου. Ἄλλ' οὐδὲν με πτοεῖ τοῦτο· εὐχαρίστως θὰ ἀπέθνησκον ὑπὲρ τοῦ σκοποῦ μου.

Καὶ καθόλου ὅποιουδήποτε φιλοσοφικοῦ συστήματος καὶ ἂν ἐπισκοπήσωμεν τὰς ἀρχάς, θὰ εὐρίσκωμεν πάντοτε ὡς θαυμαστὴν ἐπιφθόνον τὸ σωκρατικὸν ἐκεῖνο: «Μητρὸς τε καὶ πατρὸς καὶ τῶν ἄλλων προγόνων ἀπάντων τιμιώτερόν ἐστιν ἡ πατρίς καὶ σεμνότερον καὶ ἀγιώτερον καὶ ἐν μείζονι μοῖρᾳ καὶ παρὰ θεοῖς καὶ παρ' ἀνθρώποις τοῖς νοῦν ἔχουσιν».

Οὔτε ἡ πολιτικὴ ἱστορία ἄρα, οὔτε τῆς φιλοσοφίας ἡ ἱστορία ἐπιβεβαιούσι τὴν κατὰ τῆς φιλοσοφίας κατηγορίαν, ἀλλὰ πᾶν τὸ ὑναντίον διακηρύττουσι. Δὲν ἠρύσθησαν ἄρα τὴν γνώμην αὐτῶν οἱ τῆς φιλοσοφίας κατήγοροι ἐκ τῆς γνησίας καὶ ἀθολότου πηγῆς, ἀλλ' ἐκ τῶν ἐμπορικῶν τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς ἀλλοδαπῆς ἀγορῶν. Μόνον ἐν αὐταῖς δύνανται ν' ἀκούωνται ἀξιώματα: ὁ σφῶζων σφῶζέτω τὴν ἑαυτοῦ ψυχὴν, ὅτι ἕκαστος ὀφείλει ν' ἀνυψωθῇ πάσῃ μηχανῇ ἀδιαφορῶν, ἐὰν ὡς κλίμαξ αὐτοῦ θὰ χρησιμεύσωσι τὰ πτώματα τῶν ὁμοίων αὐτῷ. Μόνον ἐκεῖ δύνανται νὰ χωρίζεται ἡ ὕλική τοῦ ἔθνους πρόδος ἀπὸ τῆς ἠθικῆς καὶ νὰ μὴ ἐξετάζηται ὁ τύπος τῆς κτήσεως, ἀλλὰ τὸ ποσὸν μόνον καὶ ἡ ἀγοραία ἀξία. Μόνον ἐκεῖ δύνανται νὰ διακρίνηται ὁ βίος εἰς δύο χώρας, καὶ εἰς μὲν τὴν μίαν τούτων νὰ τάττηται τὸ πράττειν κατὰ τὸ συμφέρον, εἰς δὲ τὴν ἄλλην ἡ ἀσκησις τῆς ἀρετῆς. Οὐδεὶς δύνανται ν' ἀρνηθῇ ὅτι ἡ φιλοσοφία, ἡν ἐπιθυμοῦσι ν' ἀποκλείσωσι τῆς Ἑλλάδος, εἶνε ἀπὸ πολλοῦ ἐν αὐτῇ ἐντεθρονισμένη καὶ κατέχει καὶ τὴν ψυχὴν καὶ τὴν διάνοιαν αὐτῆς καὶ ρυθμίζει τὰς πράξεις καὶ πᾶσαν αὐτῆς κίνησιν.

Πρέπει νὰ εἶνέ τις πολὺ ἀνοήμων ἢ ἀγαν ὑποκριτής, ἵνα μὴ παραδεχθῇ ὅτι τὴν ἡμετέραν κοινωνίαν τοιαύτη ἀκριβῶς διανόσις κυβερνᾷ, ἢ ἀρνηθῇ, ὅτι δὲν κατέχει τὰς κεφαλὰς πάντων ἡ ἰδιοτέλεια, ὁ ἐγωϊσμός, ἡ ἀδιαφορία πρὸς πᾶν καθ' ἑαυτὸ καλὸν καὶ ἀγαθὸν καὶ ἡ μεγίστη καὶ ἐμπαθεστάτη δραστηριότης πρὸς πᾶν ἡμῖν αὐτοῖς ἢ τοῖς περὶ ἡμᾶς ὀφελίμον καὶ συμφέρον· ὅτι τὴν ἀλλήλων ἀγάπην ἀντικατέστησεν ἡ φιλαυτία, τὴν τῶν κοινῶν συμφερόντων ἀμυναν ἡ ἐκπόρθησις αὐτῶν, ὅτι τὸ λαμπρὸν ἐκεῖνο καὶ πάτριον, τιθέναι τὴν ψυχὴν ὑπὲρ τῶν φίλων ἀπέβη θυσιάζειν τοὺς φίλους ὑπὲρ ἑαυτῶν· τὸ ἀποθνήσκειν ὑπὲρ θηκῶν καὶ ἱερῶν καὶ πατέρων κατέστη ἀπεμπολεῖν τὰ τῶν πατέρων σέβη χάριν αἰσχροῦ κερδαρίου· ὅτι τὴν ἑλληνικὴν ἀρετὴν ἦτοι «τὴν ἔξιν, ἀφ' ἧς ἄνθρωπος γίνεταί καὶ ἀφ' ἧς εὖ τὸ ἑαυτοῦ ἔργον ἀποδώσει», ἀντικατέστησαμεν διὰ τῆς ἕξως περὶ τὸ ψεῦδε-

σθαι και ἐξαπατᾶν· ὅτι τῶν ἐπιτηδευμάτων και διανοημάτων ἡμῶν τούτων, ὅτι τῆς φιλοσοφίας ἡμῶν ταύτης καινήν διευτώσαμεν και ἀρχὴν τὸ «μὴ χάνεσαι».

Μὴ χάνεσαι, ἐὰν φθείρωνται τὰ κοινά! Μὴ χάνεσαι, ἐὰν βλάβηται ὁ συμπολίτης σου, ἀρκεῖ σὺ νὰ μένης ἀβλαβής! Μὴ χάνεσαι, ἐὰν δημόσια συμβαίνωσιν ἀδικήματα, ἀρκεῖ σὺ νὰ μένης ἀθικτος! Μὴ χάνεσαι, ἐὰν ὁ δημόσιος πλοῦτος κατασωτεύηται, ἀρκεῖ ἡ σὴ περιουσία νὰ μένη ἀκεραία! Μὴ χάνεσαι, ἐὰν οἱ μὲν ἀχρηστοὶ καταλυμαίνωνται τοῦθ' ὅπερ ὄφειλον νὰ προβιάσωσιν, αἱ δὲ χρηστοὶ τοῦ ἔθνους δυνάμεις ὡς ἀχρηστοὶ ἐξαφανίζωνται ὀδυρόμεναι, ὡς ὁ ἐν Πλαταιαῖς τῆ τε ἰδέᾳ κάλλιστος τῶν Ἑλλήνων και τῷ σώματι μέγιστος ἐν τῷ στρατῷ ἐκείνῳ, οὐχὶ τὴν ἀπώλειαν τῆς ζωῆς, ἀλλ' ὅτι φθίνουσι και παρέρχονται χωρὶς νὰ χρησιμοποιήσωσιν ἐπ' ἀγαθῷ τοῦ ἔθνους τὰς ἑαυτῶν δυνάμεις! Μὴ χάνεσαι, ἐὰν δημόσια ἀδικήματα μένωσιν ἀτιμώρητα, ἀθῶοι δ' ἐνοχοποιηθέντες ἀδίκως πάσχωσιν, ἀρκεῖ ἡ εὐπάθειά σου, ἡ ἡσυχία σου νὰ μὴ παραχθῆ ἢ ὑλικόν τι συμφέρον, ἀλόγιστος τις συμπάθεια νὰ θεραπεύηται! Μὴ χάνεσαι, ἐὰν τὰ πάντα ἄνω ποταμῶν χωρῶσιν, ἀρκεῖ τὸ προσφιλές τῶν μικροσυμφεροντιδίων ῥυάκιον, νὰ ἐξακολουθῆ τὸν ἤρεμον αὐτοῦ ῥοῦν.

Ἐξῶθεν λοιπὸν θὰ εἰσέλθῃ ἡμῖν ἡ φιλοσοφία αὕτη ἣ ἔχομεν αὐτὴν ἐν ταῖς πόλεσιν, ἐν ταῖς οἰκίαις, ἐν τῇ καρδίᾳ, ἐν τῇ ψυχῇ ἡμῶν ἰδρυμένην και διευθύνουσαν ἐκεῖθεν πᾶσαν κίνησιν και νόησιν ἡμῶν; Ἐν ᾧ ἄρα ὁ ἔχθρος εὐρίσκεται ἐντὸς πυλῶν και λυμαίνεται και φθείρει τὰ πάντα, ἡμεῖς θέλομεν ν' ἀποτειχίσωμεν τὰς πύλας, ἵνα μὴ ἐξῶθεν εἰσέλθῃ. Ἐκ τῶν παρ' ἡμῖν ἄρα συμβαινόντων και ὀρωμένων συνεκροτήθη τῆς φιλοσοφίας ταύτης τὸ φοβερὸν εἶδωλον, εἶτα δὲ δι' εὐχεροῦς τῆς φαντασίας πράξεως ἐξεδιώχθη τῶν ὀρίων τῆς Ἑλλάδος, και νῦν ἀπαιτοῦμεν, ἵνα κλεισθῶσιν ἀσφαλῶς αἱ εἰσοδοὶ, ἵνα μὴ ποθεν εἰσελάσῃ.

Ἄλλ' εἶνε αὕτη ἡ φιλοσοφία, ἣν οἱ προνοητικοὶ ἄνδρες φοβοῦνται και εἰς ἣν ἐπιθυμοῦσι νὰ μένωσι στερρῶς κεκλεισμένοι αἱ πύλαι τοῦ ἱεροῦ τούτου τῆς σοφίας τεμένου; Πολλοῦ γε και τοῦ παντὸς δεῖ. Ἡ ἀνωτέρω περιγραφεῖσα φιλοσοφία εἶνε ἡ αὐτοσχέδιος διατύπωσις τῶν καταστάσεων κοινωνίας πάντῃ ἀφιλοσόφου, εἶνε ἡ ἔκφρασις πολιτείας κλυδωνιζομένης ὡς νεὼς ἄνευ πυξίδος, ἄνευ πηδαλίου, ἄνευ ἔρματος, ἐν ἐνὶ λόγῳ ἄνευ φιλοσοφίας. Τοιαύτη δὲ κατὰστασις τοσοῦτον ἀπέχει νὰ εἶνε φιλοσοφική, ὥστε και εἴ που ἐν τῇ ἱστορίᾳ ἀναφαίνεται, οὐ μόνον δὲν ἀποδέχεται αὐτὴν ἡ φιλοσοφία ὡς ἑαυτῆς οὖσαν, ἀλλὰ και ὡς λύμην και ὡς ἀναίρεσιν τῆς φιλοσοφικῆς διανοήσεως χαρα-

κτηρίζει. Εὐρέθη ποτὲ κατὰ τὸν πέμπτον π.Χ. αἰῶνα ἡ ἑλληνικὴ κοινωνία ἐν τοιοῦτῳ σάλῳ και ταραχῳ, ὅτε αἱ ἰδιοτροπίαί τῆς αὐταίρετου δόξης τοῦ καθ' ἕκαστον ἀνθρώπου ἀντικατέστησαν τὰς ἀδισείστους κρηπίδας τῆς ὑγιούς φιλοσοφίας· ἀλλὰ τὴν ἀξιοθρήνητον ἀποπλάνησιν ἐκείνην τῆς ἑλληνικῆς διανοίας δὲν ἔχουσι πῶς νὰ στιγματίσωσι και στηλιτεύσωσι δεόντως ὁ Σωκράτης, ὁ Πλάτων, ὁ Ἀριστοτέλης. Ἀνεφάνη και πάλιν ἐν τῇ τοῦ Ἀριστίππου σχολῇ και τῇ τοῦ Ἐπικούρου· ἀλλὰ ταῦτα θεωροῦνται παράσιτα, τὴν καλλονὴν τοῦ λαμπροῦ τῆς φιλοσοφίας δένδρου ἀσχημιζόντα, ἄπερ αὐτὴ ἔσπευσε νὰ ἐκσπάσῃ ὡς τάχιστα ἀπὸ τοῦ σώματος αὐτῆς. Τοῦ Μητροδώρου τάκολαστήματα οὐδ' αὐτὸς ὁ Ἐπίκουρος ἀποδέχεται και τῆς Κυρηναϊκῆς Σχολῆς τὰ ὑπερσρκώματα θὰ ἔσπευδε νὰ ἐκρίζωσῃ ἢ καλαισθητικῇ τοῦ Ἀριστίππου φύσει. Ἡ διάνοια τοῦ ἀνθρώπου οὐδέποτε ἐλάτρευσε τὴν ἄνου ὕλην, εἰ μὴ μόνον ὅτε ἐπαύσατο διευθυνομένη ὑπὸ τοῦ φιλοσοφικοῦ πνεύματος, ὑπὸ φιλοσοφικῆς μεθόδου, εἰμὴ ὅτε ἐπαύσατο φιλοσοφοῦσα. Οὐδεὶς οὐδέποτε ἠγάπησε τὴν πατρίδα πλέον τῆς φιλοσοφίας. Ἀνάγνωτε τὴν Ἀπολογία και τὸν Κρίτωνα τοῦ Πλάτωνος. Οὐδεὶς οὐδέποτε ἐξῆρεν εἰς τοιοῦτον ἰλιγγιώδες ὕψος τὴν φιλίαν ὡς ἡ φιλοσοφία. Ἀνάγνωτε τὸ βιβλίον Θ' και Ι' τῶν Ἠθικῶν Νικομαχείων τοῦ Ἀριστοτέλους. Οὐδεὶς οὐδέποτε ἠσθάνθη τὴν πρὸς τοὺς ὁμοίους ἡμῖν ἀνθρώπους ἀγάπην βαθύτερον τῆς φιλοσοφίας. Οὐδεὶς οὐδέποτε ἐξετίμησε τὰ ἐκ τῆς ἀνθρωπίνης κοινωνίας ἀγαθὰ κάλλιον τῆς φιλοσοφίας. Ἀνάγνωτε τὰ περὶ πολιτείας συγγράμματα τοῦ Πλάτωνος, τοῦ Ἀριστοτέλους και τὰ περὶ τῆς τοῦ Ζήνωνος παραδεδομένα. Οὐδεὶς οὐδέποτε ἠνέσχετο τὰς ἀδικίας τῶν ὁμοίων αὐτῷ μετὰ πραότητος μερίζονος τῆς φιλοσοφίας. Ἔστωσαν παραδείγματα ὁ Σωκράτης, ὁ Ἐπίκτητος, ὁ Βοήθιος.

Οὐδεὶς οὐδέποτε ἐφάνη πρὸς τὴν ἀγνωμοσύνην τῆς εὐεργετηθείσης κοινωνίας συγγνωμονικώτερος τῆς φιλοσοφίας· παράδειγμα τρανότατον ὁ Σωκράτης. Οὐδεὶς οὐδέποτε ἐφάνη εὐσεβέστερος οὐδ' ἐλάτρευσε τὸ θεῖον ἀξιοπρεπέστερον τῆς φιλοσοφίας. Οὐδεὶς οὐδέποτε παρέσχε τῇ ἀνθρωπότητι τὰς εὐεργεσίας αὐτοῦ ἀκομπότερον και μετριοφρονέστερον τῆς φιλοσοφίας. Ἐνθυμήθητε αὐθὶς τὸν Σωκράτην, τὸν Σπινόζαν, τὸν Κάντιον. Οὐδεὶς οὐδέποτε ἐνέπνευσε τοῖς ἀνθρώποις τηλικαύτην ἀφιλοκερδῆ φιλανθρωπίαν ἠλικίην ἢ φιλοσοφία. Οὐδεὶς οὐδέποτε ἐξετίμησε και ἐθαύμασεν οὕτω προσηκόντως τὸ θεῖον τῆς ζωῆς δῶρον ὡς ἡ φιλοσοφία.

Τίς δὲ— ἵνα πρὸς τὰς σημερινὰς τοῦ ἔθνους περιστάσεις ἀποβλέ-

ψωμεν — τίς τοῦ φιλοσοφοῦντος κάλλιον δύναται νὰ ἐκτιμήσῃ, τί ὀφείλομεν πρὸς τὴν μεγαλάνυμον Μακεδονίαν, τὴν διὰ τοῦ Ἀριστοτέλους διαπαιδαγωγήσασαν τὴν ἀνθρωπότητα καὶ διὰ τῆς δημιουργικωτάτης ἐκείνου διανοίας κρηπίδα πάσης μεθόδου καὶ πάσης ἐπιστήμης τὸν ἑλληνισμὸν καταστήσασαν, τὴν διὰ τοῦ μεγάλου αὐτῆς υἱοῦ Ἀλεξάνδρου τὰς εὐγενεστάτας ἰδέας ἀνὰ πάντα τὸν κόσμον διασπείρασαν καὶ τὸν ἀποθεοῦντα τὸν ἀνθρώπον θρησκευτικὸν τύπον παρασκευάσασαν; Τίς δύναται νὰ κατανοήσῃ βαθύτερον τοῦ φιλοσοφοῦντος ὅποσα ὀφείλομεν τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ, τῇ χώρᾳ ταύτῃ τῆς ἑλληνικῆς δόξης, τοῦ ἑλληνικοῦ μεγαλείου, ἐξ ἧς αἱ λαμπρόταται διανοίαι, ἐξ ἧς οἱ τηλαυγεῖς ἀστέρες τοῦ διανοητικοῦ τῆς Ἑλλάδος στερεώματος ἀνεφάνησαν, ἐξ ἧς Ὀμηροὶ καὶ Θάλητες, Ἀναξίμανδροι καὶ Ξενοφάναι, Πυθαγόραι καὶ Ἡράκλειτοι καὶ Ἀναξαγόραι καὶ Ζήνωνες καὶ Χρῦσιπποι καὶ ἡ ἄλλη σεπτῆ τῶν ἀθανάτων ἑλλήνων φιλοσόφων χορεία; Τίς τοῦ φιλοσοφοῦντος κάλλιον γινώσκει νὰ θαυμάζῃ οἷα κολυμβήθρα ἑλληνισμοῦ ὑπῆρξεν ἡ Θράκη οὐ μόνον ἀπὸ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου μέχρις ἀλώσεως, ἀλλὰ καὶ μέχρι τῆς ἐθνικῆς παλιγγενεσίας, ἥτις καὶ μέχρι σήμερον δὲν ἐξηντλήθη χορηγοῦσα τὰς χαριστάτας ἐν παντὶ κλάδῳ θεωρητικῆς καὶ πρακτικῆς ἐπιστήμης διανοίας; Ὁ φιλοσοφῶν πάντων μάλιστα δύναται νὰ φαντάζεται ἡλικίαν δόξαν ἑλληνικὴν διηγοῦνται ἡ Κἀτὼ Ἰταλία καὶ ἡ Σικελία καὶ ἡ Ἀφρική. Αὐτὸς πάντων μάλιστα δύναται νὰ ἐξάρθῃ εἰς τὰ ὕψη τοῦ ἑλληνικοῦ μεγαλείου, νὰ αἰσθανθῇ βαθύτατα τὴν ἐθνικὴν φιλοτιμίαν, νὰ ἐμφορηθῇ ἀνυπερβλήτου ἐθνικῆς ὑπερηφανίας, νὰ ἐντείνῃ πάντων μάλιστα τὰς φυσικὰς αὐτοῦ δυνάμεις, ἵνα μὴ ἀνάξιος φανῇ τοιούτων παραδόσεων, τοιαύτης χρυσοσελίδου ἱστορίας. Αὐτοῦ τὰ στήθη δύνανται παντὸς ἄλλου μᾶλλον νὰ εὐρύνονται, ὥστε νὰ περιλαμβάνωσιν ἐν ἀγάπῃ πᾶσαν τὴν γῆν, ἐν ἣ το ἑλληνικὸν ἔθνος ἔδρασεν, ἐμεγαλοῦργησεν, ἀφθονα καὶ γόνιμα σπέρματα ἐγκατέσπειρεν αὐτοῦ ἡ ψυχὴ δύναται νὰ θερμαίνεται ὑπὸ ἰσοθέου πρὸς πάντας ἀγάπης καὶ ἡ καρδίαν νὰ πάλληται ὑπὲρ πάντων τούτων. Αὐτὸς πάντων μάλιστα δύναται νὰ θεωρῇ ζηλωτὸν τὸν ὑπὲρ τοιαύτης πατρίδος θάνατον, νὰ εὐχεται αὐτὸν ὡς τὴν ὑπερτάτην τοῦ βίου ἡδονήν, ὡς τὴν ἑαυτοῦ ἀποθέωσιν.

Ἡ φιλοσοφία καθαίρει καὶ ἀνυψοῖ τὴν θρησκείαν. Ἡ φιλοσοφία μετριάζουσα τὴν φύσει πρὸς τὴν μονομέρειαν, πρὸς τὴν ἀγαν πρακτικότητα καὶ βαναουσουργίαν κλίνουσαν ἐπιστήμην παρέχει αὐτῇ πτέρυγας πρὸς πτήσιν. Ἡ φιλοσοφία χορηγεῖ τῇ πολιτείᾳ κόσμον μὲν καὶ

ζωῆς χάριν ἐν εἰρήνῃ, δυνάμιν δὲ μεγαλοῦργὸν ἐν πολέμοις. Ἡ φιλοσοφία καθίστησι τὸν οἶκον παιδαγωγικὸν φυτώριον τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν ἐξευγενισμὸν καὶ τὴν τελείωσιν τῆς ἀνθρωπότητος. Ἡ φιλοσοφία ἀναπαύει τὴν ἀνάγκην τῆς πνευματικῆς τοῦ ἀνθρώπου φύσεως, δι' ἣν ἀκατασχέτως φέρεται πρὸς γνῶσιν τῶν ἐσχάτων λόγων, τῆς ὑπάρξεως ἑαυτοῦ τε καὶ τῶν περιστοιχιζόντων αὐτὸν ἀπειρῶν κόσμων.

Ἐξ αὐτῆς δύναται νὰ προσδοκᾷ καὶ ἡ ἡμετέρα κοινωνία ἀγαθόν τι. Ἡ θεραπεία τῆς φιλοσοφίας ἐπιβάλλεται ἡμῖν τοῖς Ἕλλησιν οὐ μόνον ὑπὸ τῶν παραδόσεων τῆς ἡμετέρας φυλῆς ὡς ὁ οὐσιώδης αὐτῆς χαρακτήρ, οὐ μόνον, διότι εἶνε ὁ πολυτιμότετος ἡμῶν ἐθνικὸς θησαυρός, ἀλλὰ καὶ διότι, ὡς ἡ τοῦ ἡμετέρου ἔθνους ἱστορία διδάσκει, μόνη ἡ ἠθικὴ ἀξία ἐπιζῆ πᾶσι τοῖς ἀνθρωπίνους πράγμασιν. Ἡμεῖς δὲ καταπεπονημένοι ὑπὸ μανιῶδους ἀγῶνος ἐπὶ 24 ἡδὴ αἰῶνας διαρκούντος καὶ νῦν ὑπὸ δεινότερων ἢ ἄλλοτε ποτε κινδύνων ἐπαπειλούμενοι τότε μόνον δυνάμεθα νὰ ἐπιπλεύσωμεν τοῦ ἐπικειμένου κατακλυσμοῦ, ὅταν λάβωμεν παρὰ τῆς φιλοσοφίας ὡς ὁ Ὀδυσσεὺς παρὰ τῆς Λευκοθέας ἀκρήδεμον ὑπὸ στέρνοιο τανύσσαι ἀμβροτον, τὴν ἠθικὴν ἀξίαν ὅταν δεῖξωμεν ὅτι πρὸς τὸν τῆς ἀνθρωπότητος προβιβασμὸν εἴμεθα καὶ ἡμεῖς ἀπαραίτητον στοιχεῖον. Ταύτην δὲ τὴν ἠθικὴν ἀξίαν διὰ τῆς φιλοσοφίας, καὶ διὰ μόνης αὐτῆς δυνάμεθα νὰ προσκτησώμεθα.

Μὴ προσέχετε, φίλοι μου, πρὸς ἐκείνους, οἵτινες τὸν καθ' ἕνασπον ἀνθρώπον καὶ τὰ ἔθνη ὡς ἀνόργανον ὕλην ὑπολαμβάνοντες νομιζοῦσιν ὅτι δι' ἐξωτερικῶν προσθηκῶν καὶ ἐπιθεμάτων αὐξοῦνται καὶ ἀνυψοῦνται ταῦτα, ἐν ᾧ ἀπλή καὶ ὄλως χυδαία παρατήρησις διδάσκει ἡμᾶς, ὅτι ὁ ἔμφυχος ὀργανισμὸς ἔσθην αὐξεται καὶ τελειοῦται. Μὴδὲ προσέχετε πρὸς τοὺς κραυγάζοντας καθ' ἑκάστην πλοῦτον, εὐμάρειαν βίου, χλιδὴν, καὶ παριστῶντας ταῦτα ὡς σκοπὸν τοῦ βίου. Ταῦτα δύνανται νὰ ἐπιζητῶσιν οἱ καταπεπονημένοι ὀργανισμοί, οἱ γεγηρακότες λαοί, οἱ ἀναπαύσεως ἀνάγκην ἔχοντες, οἱ θέλοντες νὰ σχηματίσωσι συβαριτῶν πολιτείας καὶ οὐχὶ κοινωνίαν γενναίαν, σφριγῶσαν, ζῶν ἐἰς τὰς μελλούσης γενεᾶς ὀφείλουσαν νὰ ἐνοφθαλμίσῃ. Ἄθλος ἡμῖν δὲν πρόκειται νὰ καταστήσωμεν τὴν νέαν Ἑλλάδα Σύβαριν, οὐδὲ Τάραντα, οὐδὲ χρυσοῦν Κόρινθον, ἴν' ἀφθονώτερα εἰς τοὺς μέλλοντας Μομμίους καὶ Σύλλας παρασκευάσωμεν λάφυρα, ἀλλὰ νὰ κατασκευάσωμεν αὐτὴν εὐγενῆ ζύμην τῆς ἀνθρωπότητος, πολύτιμον τοῦ μεγαλοπρεποῦς οἰκοδομήματος τοῦ ἀνθρώπινου πολιτισμοῦ λίθον, ὃν οἱ ἀρχιτέκτονες νὰ μὴ δύνωνται ν' ἀποδοκιμάσωσι. Δὲν ἐστερεῖτο πλούτου τὸ ἄλλοτε τρο-

παιοφόρον ἔθνος τῶν Γάλλων κατὰ τὸ 1870, ἀλλὰ κατ' οὐδὲν ἐκώ-
 λυσεν ὁ ἄφρονος αὐτοῦ πλοῦτος τὴν φοβερὰν ἐκείνην ταπεινώσειν αὐτοῦ.
 Δὲν ἐφημίζετο ἐπὶ πλούτῳ τὸ σοφὸν τῶν Γερμανῶν ἔθνος, ἀλλ' ἡ πε-
 νία αὐτοῦ κατ' οὐδὲν ἐκώλυσε νὰ κατορθώσῃ τὰ πρωτοφανῆ ἐκείνα ἐν
 τῇ ἱστορίᾳ μεγαλουργήματα. Οὐχὶ πλοῦτον, φίλοι μου, οὐχὶ εὐμά-
 ρειαν, καὶ σεσηπώτων καὶ ἀψύχων ὀργανισμῶν παρηγορήματα, ἀλλ'
 ἀξίαν ἡμεῖς ἄς ἐπιδιώκωμεν· διότι αὕτη μόνη εἶνε ἀφθαρτος καὶ
 ἀθάνατος καὶ τοὺς ἔχοντας ταύτην εἰς τὴν ἀθανασίαν παραπέμπει.
 Ἡμῶν σύμβολον ἔστω τὸ πάτριον. Ἄλλ' ἡμεῖς οὐ διαμειψόμεθα τῆς
 ἀρετῆς τὸν πλοῦτον· τὸ μὲν γὰρ ἔμπεδον αἶε, χρήματα δ' ἀνθρώπων
 ἄλλοτ' ἄλλος ἔχει.

Φίλοι ὀμιληταί, ἀπὸ σήμερον ἀναλαμβάνω νὰ ὑποδείξω ὑμῖν τὴν
 ἱερὰν ὁδὸν, ἣν διήνυσε τῆς ἀνθρωπότητος ἡ διάνοια, νὰ εἰσαγάγῃ
 ὑμᾶς εἰς τοὺς εὐγενεστάτους αὐτῆς ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας, ἔνθα ἡ ἄ-
 μιλλα καὶ ὁ ἀγὼν εἶνε ὑπὲρ τῆς σεμνῆς ἀληθείας, ὑπὲρ τῆς ἀναπαύ-
 σεως τῆς κατατρυχούσης τὸν ἀνθρώπον ἀνησυχίας περὶ τῆς ἀρχῆς
 αὐτοῦ, τῆς ἀποστολῆς καὶ τοῦ σκοποῦ τῆς ὑπάρξεως αὐτοῦ ἐν τῷ
 κόσμῳ. Ἐν ταῖς ὀλυμπίαις δὲ τούτοις καθορῶντες ὅτι τὸ πλεῖστον
 τοῦ ἱεροῦ χώρου κατέχεται ὑπὸ οἰκείων καὶ συγγενῶν, ὅτι οἱ πρώτι-
 στοὶ καὶ μεγαλοπρεπέστατοι ἀνδριάντες τῶν περικοσμοῦντων τὸν χῶ-
 ρον τούτον Ὀλυμπιονικῶν, ὅτι οἱ Ἡρακλεῖς καὶ οἱ Κόροιβοι καὶ τῶν
 ἄλλων μεγαλωνύμων ἀθλητῶν τὰ λαμπρὰ ἀναστήματα εἶνε οἱ πατέ-
 ρες ἡμῶν, ῥήγος ἱερὸν θὰ αἰσθάνησθε διατρέχον τὰ εὐαίσθητα ὑμῶν
 μέλη, ἐνθουσιασμός θεῖος θὰ καταλαμβάνῃ τὴν νεκρὰν ὑμῶν ψυχὴν
 καὶ δὲν ἀμφιβάλλω ὅτι κέντρον φιλοτιμίας καὶ ζήλου θὰ ἐξάρῃ τὸ
 ἑλληνικὸν ὑμῶν φρόνημα, θὰ ἐνισχύσῃ τὴν πρακτικὴν ὑμῶν δύναμιν
 καὶ θὰ ἀνυψώσῃ ὑμᾶς ὑπεράνω τῶν παρελθουσῶν γενεῶν.

Ταύτην τὴν ὁδὸν ἐδίδαξάν με οἱ σεμνοὶ οὗτοι ἄνδρες, οἵτινες καὶ
 προσῆλθον σήμερον, ἵνα ἴδωσιν, ἂν εἰς ἀγαθὴν γῆν ἔσπειραν τὸν σπό-
 ρον τῆς γενναίας αὐτῶν διδασκαλίας· πρὸς τούτους ὁμῶς οὐδὲν πω
 ἔχω ἀντάξιον· ἀνταποδώσω, εἰμὴ ἕαν τι διὰ τῆς ἀπὸ σήμερον ἀρ-
 χομένης διδασκαλίας μου καταστῶ ὑμῖν ὠφέλιμος. Εἰς ταύτην τὴν
 ὁδὸν ἐνίσχυσάν με οἱ σεβαστοὶ μοι οὗτοι Προστάται, οἵτινες τῇ συ-
 στάσει αὐτῶν τούτων τῶν γερασμίων διδασκάλων μου ἀναλαβόντες με
 ἐπὶ τῶν εὐεργετικῶν αὐτῶν πτερύγων ἐκόμισάν με εἰς χώρας σοφάς,
 ἔνθα ἐμπειροτάτους εὐρον ξεναγούς, ἔνθα εὐρον τὸν κράτιστον καὶ
 ἐνθουσιωδέστατον ἡγεμόνα τῆς ὁδοῦ ταύτης, τὸν μέγιστον μυσταγω-
 γὸν τῆς προγονικῆς ἡμῶν σοφίας Τσέλλερν, καὶ οἵτινες, ὡς βλέπετε,

οὐ παύονται ἔτι καὶ νῦν βροστᾶζοντές με ἐπὶ τῶν πτερύγων αὐτῶν καὶ
 προτρέποντές με πρὸς τὴν ὁδὸν ταύτην. Ταύτης τῆς πρὸς τοιοῦτους
 εὐγενεστάτους ἀγῶνας ἀγούσης, ἀλλὰ στενῆς ἔτι καὶ ἀνωμάλου ὁδοῦ
 ὑπισχνοῦμαι νὰ γένωμαι ὑμῖν ὁδηγός. Ἐὰν κατορθώσωμεν, φίλοι ὀμι-
 ληταί, νὰ καταστήσωμεν αὐτὴν εὐρυτέραν καὶ ὀμαλωτέραν καὶ ἐθني-
 κὴν, ὡς ἦτο τὸ πάλαι ἢ πρὸς τὴν Ὀλυμπίαν, θὰ παρασκευάσωμεν εἰς
 τὴν τὸ φιλοσοφεῖν ἐθνικὸν χαρακτῆρα ἔχουσαν ἑλληνικὴν φυλὴν ῥα-
 δίαν τὴν ὁδὸν πρὸς τὰς νίκας ἐν παντὶ κλάδῳ τοῦ ἐπιστητοῦ.

ΙΣΤΟΡΙΚΑΙ ΕΙΔΗΣΕΙΣ

ΠΕΡΙ ΚΟΥΡΟΥΤΣΕΣΜΕ

ΗΤΟΙ

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΩΝ, ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΙΩΝ, ΣΧΟΛΕΙΩΝ, ΑΡΧΙΕΡΑΤΙΚΩΝ ΕΚΛΟΓΩΝ,
 ΑΥΘΕΝΤΙΚΩΝ ΟΙΚΩΝ, ΚΡΗΝΩΝ, ΤΑΦΩΝ ΚΑΠ.¹

Ἐν γένει πάντες οἱ ἡγεμόνες καὶ λοιποὶ ἄρχοντες συνεισήνεγκον
 τοσαῦτα ἕκαστος, οὐχὶ μόνον ὑπὲρ τῆς οἰκοδομῆς, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ
 τῆς διακοσμήσεως καὶ εὐπρεπείας τοῦ ναοῦ πλούσια ἐέλη, καὶ ἀφι-
 ρώσαντο πολλὰ πολύτιμα ἱερὰ σκεύη καὶ ἱερατικά ἀμφια βαρύτιμα
 οὕτως ὥστε εὐρίσκω, ὅτι κατὰ τὰ τέλη τῆς ἀνακαινίσεως καὶ κατὰ
 τὴν ἐγκαίνισιν (περὶ ἧς ἐν τινι μόνον σειρᾷ εὐρον ὡς γενομένης τῇ
 13 Μαρτίου τοῦ 1798), εἰς ἀσημικὰ μόνον ὁ ἅγιος Δημήτριος εἶχε
 18 ὀκάδας καὶ 328 δράμια, ἐξαιρέσει τῶν ἀσημέριων εἰκόνων καὶ
 τῶν στεφάνων καὶ χειρῶν τῶν ὄντων ἐπ' αὐτῶν. Ὅτε δὲ κατὰ τὸ
 1810 ἐπῆλθεν ἡ τῆς Πύλης ἀπαίτησις φόρου παρὰ τῶν πατριαρχείων
 πεντακισχιλίων ὀκάδων ἀργύρου, βλέπομεν τὴν ἡμετέραν ἐκκλησίαν
 εἰσφέρουσαν 19 κανδήλας καὶ ἕνα πολυέλαιον (ὀκ. ἀργύρ. 4 καὶ δρ.
 305), ἐνῶ ἡ τοῦ Μεγάλου Ρεύματος προσήνεγκεν εἰς τὰ πατριαρχεῖα
 πρὸς συμπλήρωσιν τοῦ ἀπαιτηθέντος παρὰ τῆς Πύλης ποσοῦ ὀκά-
 δας 6 καὶ δράμια 190.

Ἐπειδὴ δὲ ἕνεκα τῆς ἀγορᾶς τοῦ παρεκκλησίου τοῦ ἁγίου Ἰωάν-
 νου, περὶ ἧς παρακατιόντες λόγον ποιούμεθα, ὑπεβλήθη εἰς χρέη,

¹ Συνέχεια· ἴδε Τεύχος Δ'.

βλέπομεν αὐθις τοὺς ἀρχιερεῖς τοὺς τε νεωστὶ χειροτονουμένους καὶ τοὺς πάλαι ἀποστέλλοντας βοηθείας χρημάτων, ἰδίᾳ δὲ κατὰ τὰ 1810 καὶ 1811, ὡς τὸν Ἀμασειᾶς Νεόφυτον, τὸν Νικαίας Ἰωαννίκιον, τὸν Λαρίσης Πολύκαρπον, τὸν Κυζίκου Κωνστάντιον, τὸν Βερροίας Ζαχαρίαν, τὸν Ἀδριανουπόλεως Κύριλλον, ἅπαντας νεωστὶ χειροτονηθέντας κτλ., περὶ ὧν παρακατιόντες τὸν λόγον ποιησόμεθα.

Δι' ἐτέρας ἀποδείξεως πατριαρχικῆς καὶ συνοδικῆς ἐκδοθείσης κατὰ τὸν Μάρτιον τοῦ 1800 προτρέπονται καὶ παρακαλοῦνται θερμῶς ὅπως ἐξακολουθήσωσιν οἱ ἄνω εἰρημένοι ἄρχοντες τὴν ἐπιστασίαν αὐτῶν καὶ τὸ ναζαρέτιον, «ἐπειδὴ ἐφάνη ἐκ πολλῶν ὁ ἔνθεος ζήλος καὶ ἡ θερμὴ προστασία αὐτῶν καὶ ἡ πιστὴ ἐκδούλευσις διὰ τῆς ἐπιστασίας τῆς αὐτῶν εὐγενείας», διορισθέντων ἐπιτρόπων «τοῦ ἄρχοντος Σεργίου Δημητράκη, τοῦ λογιωτάτου Ρίζου γραμματικοῦ, τοῦ χαδζῆ Γιωβάνη, τοῦ κῦρ Θεοδωρῆ, ἐπὶ τῷ παρευρίσκεσθαι εἰς τὴν διακονίαν τῶν ὑποθέσεων καὶ ληψοδοσιῶν τοῦ παγκαρίου, συνάγειν καὶ παραλαμβάνειν τὰ ἀνήκοντα τῷ παγκαρίῳ τούτῳ εἰσοδήματα κύρια καὶ τυχηρὰ κ. λ.».

Οἱ λογαριασμοὶ τοῦ 1800 ἐξηλέγχθησαν καὶ ἐκυρώθησαν ὑπὸ τοῦ ἁγίου Νικομηδείας κῦρ Ἀθανασίου, τοῦ Θεσσαλονίκης Γερασίμου, τοῦ Προύσης καὶ Μουδανίων κῦρ Ἀνθίμου, τοῦ Λαρίσης ὑπερτίμου καὶ ἐξάρχου δευτέρας Θετταλίας καὶ πάσης Ἑλλάδος κῦρ Διονυσίου· τοῦ δὲ 1801, 1802 καὶ 1803 ὑπὸ τοῦ ἁγίου Ἐφέσου κῦρ Σαμουήλ, τοῦ Νικομηδείας Ἀθανασίου, καὶ τοῦ Προύσης Μουδανίων καὶ Τριγλίας Ἀνθίμου.

Ἐπὶ δὲ τῇ θεωρήσει τῶν λογαριασμῶν τοῦ 1803 ὁ τότε πατριαρχεὺν Καλλίνικος ὁ ἀπὸ Νικαίας ἐξέδοτο τήνδε τὴν πατριαρχικὴν ἀπόδειξιν περὶ τῶν ἀποκαταστασταθέντων ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ ἁγίου Δημητρίου καὶ αὐθις ναζιριδῶν εὐγενεστάτων ἀρχόντων πρώην μεγάλου Λογοθέτου Σκαρλάτου Μαυροκορδάτου, πρώην μεγάλου Πάνου Ἀλεξάνδρου Χαντζερῆ, καὶ πρώην μεγάλου Χατμάνου Δημητρίου Σχινᾶ.

«ΚΑΛΛΙΝΙΚΟΣ ἐλέω Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος κτλ.

«Εὐγενέστατοι ἄρχοντες καὶ λοιποὶ εὐλογημένοι χριστιανοὶ τῆς κατὰ τὸν Κουρούτζεσμε ἐκκλησίας καὶ ἐνορίας τοῦ ἁγίου ἐνδόξου μεγαλομάρτυρος Δημητρίου τοῦ Μυροβλήτου, τέκνα ἐν Κυρίῳ ἀγαπητὰ τῆς ἡμῶν μετριότητος, χάρις εἴη ὑμῖν καὶ εἰρήνη παρὰ Θεοῦ, παρ' ἡμῶν δ' εὐχὴ εὐλογία καὶ συγχώρησις. Ἐπειδὴ κατὰ τὴν ἐκδοθείσαν ἡμετέραν πατριαρχικὴν ἀπόδειξιν, θεωρηθέντος ἀκριβῶς τοῦ λογαριασμοῦ τῆς λη-

ψοδοσίας τῆς ἐκκλησίας ταύτης, ἀπὸ ἀ' Ἰανουαρίου τοῦ παρελθόντος αὐθις ἔτους μέχρι τέλους δεκεμβρίου τοῦ παρωχηκότος αὐθις, ἦτοι δύο ὀλοκλήρων χρόνων, καὶ λεπτομερῶς ἐξακριβωθέντος, ἐφάνη καὶ ἤδη ἐναργῶς ὁ ἔνθεος ζήλος τῶν εὐγενεστάτων ἀρχόντων ναζιριδῶν, καὶ ἡ πιστὴ ἐκδούλευσις τῶν ὑπ' αὐτοῖς διορισμένων ἐπιτρόπων, καὶ ἡ γεγυῖα τῇ ἱερᾷ ταύτῃ ἐκκλησίᾳ ἐν τῷ διαστήματι τῶν εἰρημένων δύο χρόνων ἰκανὴ ὠφέλεια διὰ τῆς ἀκόλουθου ἐπιστασίας τῆς αὐτῶν εὐγενείας καὶ τῆς συνδρομῆς καὶ βοηθείας τῶν φιλοθέων καὶ φιλελεθμόνων ἀνδρῶν, κατὰ χρέος ἐπαινέσαντες τὴν θεάρεστον αὐτῶν προθυμίαν καὶ τὴν περὶ τὰ θεῖα εὐλάβειαν ἀσπασάμενοι· ἠὺξάμεθα αὐτοῖς ἀπὸ ψυχῆς καὶ ἐδεήθημεν Κυρίου τοῦ Θεοῦ ὑπὲρ τῆς πολυχρονίου ζωῆς, ἀμεταπτώτου εὐτυχίας καὶ ψυχικῆς σωτηρίας αὐτῶν τε καὶ τῶν βοηθησάντων τῇ ἱερᾷ ταύτῃ ἐκκλησίᾳ, καὶ ἐπιδειξαμένων πραγματικῶς τὸν χριστιανικὸν ζήλον καὶ τὴν συνδρομὴν καὶ βοήθειαν εἰς ἀνακουφισμὸν τῆς ἱερᾶς ταύτης ἐκκλησίας, καὶ ἀρίστην διοίκησιν καὶ οἰκονομίαν τῶν χρῶν αὐτῆς, καθάπερ ἀκριβῶς καὶ σαφῶς δείκνυσιν ἡ ἐν τῷ κώδικι τῆς αὐτῆς ἐκκλησίας γεγυῖα, ὡς ἔθος, καταγραφῆ τῆς εἰρημένης ληψοδοσίας, ἐπικεκυρωμένη καὶ ἐπιβεβαιωμένη οὕσα παρ' ἡμῶν ἐξ ἧς ἀρίστης οἰκονομίας καὶ ἡ ἐκκλησία ἐκαλλωπίσθη, καὶ οἶκος πρόσφορος εἰς κατοικίαν τῶν ἱερέων προσαπεκτέθη, καὶ ἡ ἐν τῇ ἐνορίᾳ αὐτῆς κειμένη ἐκκλησία τοῦ τιμίου Προδρόμου ἰδίου αὐτῆς κτῆμα ἀπεδείχθη ἀναφαίρετον καὶ ἀναπόσπαστον εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα. Διὸ κατὰ κοινὴν γνώμην καὶ ἐκλογὴν διορίσθησαν καὶ αὐθις παρὰ τῆς ἡμῶν μετριότητος ναζιριδες καὶ ἐπιστάται οἱ εὐγενέστατοι ἄρχοντες ὁ τε ἄρχων Λογοθέτης κύριος Σκαρλάτος Μαυροκορδάτος, ὁ τε ἄρχων Πάνος κύριος Ἀλέξανδρος Χαντζερῆς καὶ ὁ ἄρχων Χατμάνος κύριος Δημήτριος Σχινᾶς, ἡμέτεροι κατὰ πνεῦμα υἱοὶ ἀγαπητοὶ καὶ περιπόθητοι, ἐπὶ τῷ ἐπιστατεῖν ἐν πάσαις ταῖς τῶν δύο ἐκκλησιῶν χρῆμασι καὶ ὑποθέσεσιν, ἐπίτροποι δὲ ὁ ἄρχων Παχάρνικος Ρίζος, ὁ ἄρχων Σεργίου Δημητράκης, ὁ χατζῆ Γιωβάνης, ὁ Νικολῆς ράπτης καὶ ὁ Καμαρηνός, ἐπὶ τῷ παρευρίσκεσθαι εἰς τὴν διακονίαν τῶν ὑποθέσεων καὶ ληψοδοσιῶν τοῦ παγκαρίου τῆς ἐκκλησίας αὐτῆς τε καὶ τῆς συνενωθείσης αὐτῇ ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου Ἰωάννου, συνάγειν τε καὶ παραλαμβάνειν τὰ ἀνήκοντα τῷ παγκαρίῳ τούτων εἰσοδήματα καὶ δικαιώματα κύρια καὶ τυχηρὰ, καὶ ποιεῖν ἐξ αὐτῶν τὰ ἐπακολουθοῦντα ἀναγκαῖα ἐκκλησιαστικὰ δαπανήματα, τῇ εἰδήσει μέντοι τῶν εὐγενεστάτων ἀρχόντων ναζιριδῶν, καὶ καταγράφειν ἐν καταστίχῳ καθαρῷ. Τούτου χάριν καὶ γράφοντες εὐχόμεθα καὶ εὐ-

λογοῦμεν πάντας ὑμᾶς ἐν Πνεύματι ἁγίῳ καὶ ἐντελλόμεθα ἐκκλησιαστικῶς, ἵνα ὀφθαλμοφανῶς ἰδόντες τὴν γενομένην μεγίστην ὠφέλειαν τῇ ἐκκλησίᾳ ταύτῃ, ἀυξήσητε καὶ ὑμεῖς τὴν προθυμίαν ὑμῶν εἰς τὰ πρὸς βοήθειαν τῶν εἰρημένων δύο ἐκκλησιῶν, καὶ γνωρίζοντες τοῦντεῦθεν τοὺς μὲν ναζιρηδες, τοὺς δὲ ἐπιτρόπους, κατὰ κοινὴν ἐκλογὴν διορισθέντας, ἐπιδεικνύητε ἀείποτε τὴν ὀφειλομένην τιμὴν καὶ περιποίησιν καὶ τὴν κατὰ Χριστὸν σύμπνοιαν καὶ ἀγάπην, παρέχοντες εἰς χεῖρας αὐτῶν προθύμως καὶ εὐπειθῶς πάντα τὰ συνήθη ταῖς ἐκκλησίαις ταύταις ἐλέη, καὶ τὰ ἀνήκοντα τῷ παγκαρίῳ αὐτῶν κύρια καὶ τυχηρὰ εἰσοδήματα καὶ δικαιώματα ἀνελλιπῶς, διὰ τὰ ἐπαρκῶσιν εἰς τὰς ἀνάγκας αὐτῶν, ἔχοντες καὶ ὑμεῖς ἕνεκα τῆς συνδρομῆς ὑμῶν καὶ βοηθείας κατὰ ζῆλον χριστιανικόν, τὸν ἔπαινον παρὰ πάντων καὶ τὰς εὐφημίας, καὶ ἐπὶ τούτοις τοὺς μισθοὺς ἀπειροπλασίονας παρὰ τοῦ μισθαποδότου Θεοῦ, οὗ ἡ χάρις καὶ τὸ ἀπειρον ἔλεος εἶη μετὰ πάντων ὑμῶν.

Ἐν μηνὶ ἀπριλίῳ, ἰνδικτιῶνος ζ' αὐδ' ¹.

¹ Καλλινίκος ὁ τὸν Νεόφυτον διαδεξάμενος ἦν ὁ τῷ 1780 ἀντὶ τοῦ ἀποθανόντος Νικηφόρου χειροτονηθεὶς ἀπὸ ἱερομονάχου εἰς μητροπολίτην Ἀδριανουπόλεως ἐν τῷ ἡμετέρῳ ναῶ, ὡς κατωτέρω ἐν οἰκείῳ τόπῳ γενήσεται ὁ προσήκων λόγος, ὀλίγας ἡμέρας πρὸ τῆς εἰς Κύριον ἀποδημίας τοῦ πατριάρχου Σωφρονίου. Τῷ 1792 μετετέθη εἰς Νίκαιαν, ἧς προέστη μέχρι τῆς 17 Ἰουνίου 1801, ὅτε παραιτησαμένου Νεοφύτου τοῦ ἀπὸ Μαρωνείας (6' πατριαρχία), ἐκλήθη εἰς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον. Δις ἐπατριαρχευσες, τὸ Α', μέχρι τῆς 22 Σεπτεμβρίου 1806, τὸ δὲ Β', ἀπὸ ὀκτωβρίου τοῦ 1808 μέχρι Μαΐου 1809, ὅτε ἔρχεται ὁ *Μιτυλήνης* Ἱερεμίας. Ὁ αἰδιμος πατριάρχης μετὰ τῆς πανεκλάμπρου τῶν Μουρουζῶν οἰκογενείας τὰ μέγιστα συνετέλεσαν εἰς τὴν τῆς παιδείας διάδοσιν καὶ εἰς τὴν τῆς Μεγάλῃς Σχολῆς ἐδραΐωσιν, ὡς γενήσεται κατωτέρω λόγος.

Περὶ τῶν ἐπὶ τῆς πατριαρχίας ταύτης τοῦ Καλλινίκου ἀπολυθέντων σιγίλλων τε καὶ ἄλλων συνοδικῶν γραμμάτων, εἰς ἐκκλησιαστικὰς, μοναστηριακὰς καὶ σχολειακὰς ὑποθέσεις ἀφορώντων, ἐκδιδῶμι ἐνταῦθα κατάλογον ὅσον οἶόν τε πλήρη, μετὰ κόπου οὐ μικροῦ συνυφανθέντα, ἐπαφίεις ἄλλοις τὴν τούτου συμπλήρωσιν. Παρατίθημι δὲ κατὰ χρονολογικὴν σειρὰν τὰ τε ἐκδοθέντα ἐν συγγράμμασιν ἢ περιοδικοῖς ὑπὸ διαφόρων καὶ ἄλλα μνημονευόμενα, καὶ τὰ γνωστά μοι ἀνέκδοτα.

α') Σιγίλλιον τῆς ἐν Νικομηδείᾳ σχολῆς, ἐκδοθὲν ὑπὸ Ματθ. Πα-

ρανίκα τὸ πρῶτον ἐν τῷ *Νεολόγῳ* Κωνσταντινουπόλεως 1874 ἀριθ. 1705, καὶ εἶτα ἐν τῷ περιοδικῷ τοῦ *Ἑλλην. Φιλ. Συλλόγου* τόμ. ΙΑ', σ. 80—82· φέρει χρονολογίαν τοῦ 1801.

β') Σιγίλλιον τοῦ 1801 περὶ τῆς ἐν Πάτρῳ ἱεράς μονῆς, δηλωθὲν ὑπὸ τοῦ βιβλιοφύλακος τῆς μονῆς κ. Ἱεροθέου Φλωρίδου ἐν *Πανδώρας* τόμ. Κ', σ. 93.

γ') Ἐπιστολὴ τοῦ 1801 κατὰ δεκέμβριον πρὸς τὸν ἡγούμενον τῆς μονῆς τοῦ ὁσίου Λουκᾶ, ἐκδοθὲν ὑπὸ τοῦ κ. Γ. Κρέμου ἐν τοῖς *Φωκικοῖς* III, σ. 19—20 ¹.

δ') Κατὰ δεκέμβριον τοῦ 1801 ἰνδικτ. ε', σιγίλλιον δι' οὗ διατάσσεται ἡ εἰσαγωγή τῆς κοινοβιακῆς τάξεως ἐν τῇ τοῦ Ὁρους ἱερᾶ μονῇ τῆς *Σίμωνος Πέτρας*. Τοῦτο ἐδηλώθη ὑπὸ Langlois, Le Mont Athos σ. 61, καὶ ὑπὸ τοῦ κ. Γεδεῶν ἐν *Ἄθῳ* σ. 188.

ε') Τοῦ ἀπριλίου (6η) τοῦ 1802, ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Ἀθηνῶν καὶ τὸν ἐπίσκοπον Ταλαντίου ἐκδοθεῖσα ὑπὸ τοῦ κ. Κρέμου ἐν τοῖς *Φωκικοῖς* III, σ. 20 (Σημ. II. Κ.).

ς') Ἐτέρᾳ τοῦ ἀπριλίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους, παρὰ τῷ αὐτῷ σ. 14—15 (Σημ. II. Κ.).

ζ') Κατὰ δεκέμβριον τοῦ 1802, σιγίλλιον περὶ τῶν ἐν Κοντοσκάλῳ (Κων/πόλεως) κατὰ τὴν ἐνορίαν τῆς Ἑλπίδος κοινῶν δύο σχολῶν.

η') Σιγίλλιον περὶ τοῦ χωρίου Ἀραμπουσὸν τῆς ἐπαρχίας Ἰκονίου ὅπως ἀνήκη τῇ μητροπόλει ταύτῃ καὶ οὐχὶ τῇ τῆς Καισαρείας, κατὰ τὰ προηγούμενα δικαιώματα τῆς ἐπαρχίας Ἰκονίου. Τὸ σιγίλλιον τοῦτο ἐν ἔτει 1802 γεγεννημένον ἀπῆντησα ἐν σ. 474 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 349 πατρ. κώδικος, ὡς καὶ τὸ ἐπόμενον.

θ') Σιγίλλιον δι' οὗ ἐξομαλίζεται διαφορὰ τῶν μοναχῶν τῶν μοναστηρίων τοῦ τε τῶν Ρώσων ἐπιλεγομένου καὶ τοῦ Ξενοφῶντος, περὶ τινῶν μοναστηριακῶν ὄρων. (Ἐξελέγησαν ἐπὶ τούτῳ διαιτηταὶ τῆς μονῆς Ξενοφῶντος ὁ ἀρχιμανδρίτης καὶ διδάσκαλος Δανιὴλ. . .)

ι') Ἐγκύκλιος περὶ κληρονομικῶν διαφορῶν κατὰ τὸ 1803, δημοσιευθεῖσα ἐν *Νεολόγῳ* (Κων/πόλεως) 1874 ἀριθ. 1748 ὑπὸ Μ. Παρανίκα. Δὲν εἶχον καιρὸν νὰ παραβάλω ἐφέτος ἐὰν εἶνε τὸ αὐτὸ τῷ περὶ διαίτησεως κληρονομικῶν δικαίων τῆς ἐπαρχίας Ἀδριανουπόλεως,

¹ Ἡ σημείωσις περὶ τῆς ἐπιστολῆς ταύτης ἐχορηγήθη μοι ὑπὸ τοῦ κ. Α. Παπαδοπούλου τοῦ Κεραμέως. Πρὸς γνῶσιν δ' ἔστω, ὅτι ὅπου ἐν παρενθέσει σημειοῦμαι τ' ἀρχικὰ II. Κ., τῷ φίλῳ τούτῳ ἀνήκει ἡ πληροφορία, οὐδενὶ δ' ἄλλῳ. Πάντων τῶν λοιπῶν ἐν κώδιξι τῶν πατριαρχείων καὶ ἐκκλησιῶν ἀνεῦρον τὰ ἴσα ἀπαράλλακτα καὶ ἀλλαχοῦ.

ὅπερ ἐστὶ κατακεχωρισμένον ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. 44 πατριαρχικῷ κώδικι.

ια') Ἐπικυρωτικὸν σιγίλλιον τοῦ κατὰ τὸ ἅγιον Ὅρος ἱεροῦ κοινοβιακοῦ μοναστηρίου τοῦ ἁγίου Στεφάνου τοῦ ἐπιλεγομένου Κωνσταντινουπόλεως. Τούτου κατὰ ἰανουάριον τοῦ 1803 ἐκδοθέντος ὁ κ. Γεδεών οὐ μέμνηται, οὐδ' ὁ Langlois, καίπερ περὶ τοῦ μοναστηρίου ἀμφότεροι λόγον ποιούμενοι.

ιβ') Κατὰ τὸν Ἰανουάριον πάλιν τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐξεδόθη σιγίλλιον περὶ ἀνταλλαγῆς τῆς ἐκκλησίας τῶν Κυθωνιῶν τοῦ ἁγίου Νικολάου καὶ τοῦ μετοχίου τοῦ Παντοκρατορινοῦ κατὰ τὴν ἐπαρχίαν Ἐρέσου πρὸς τὴν τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου.

ιγ') Κατὰ μάρτιον τοῦ 1803, σιγίλλιον περὶ τοῦ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Χερρονήσου κειμένου χωρίου *Καιουργίου* ἐπιλεγομένου.

ιδ') Κατὰ μάιον (κζ') τοῦ 1803, περὶ τινος παπαῦ Διονυσίου εἰληφότος τὴν ἡγουμενίαν τοῦ ἐν Σκιαθῶν σταυροπηγιακοῦ μοναστηρίου τῆς Εὐαγγελιστρίας κατὰ ἀπάτην, ἐγκύκλιος πρὸς τὸν θεοφιλέστατον ἐπίσκοπον Σκιαθῶν Εὐγένιον ὅπως καθαιρέσῃ αὐτὸν καὶ ἀποβάλλῃ, ἐγκαταστήσῃ δὲ τῇ συστάσει καὶ ἄλλων καὶ τῆς περιβλέπτου ἐκλαμπρότητος τοῦ περιζαδῆ δραγομάνου τοῦ βασιλικῆς στόλου Ἰωάννου Καλλιμάχου τὸν ἱερομόναχον Σερραφείμ, γνώμη καὶ τοῦ κυριάρχου μητροπολίτου Λαρίσης.

ιε') Κατὰ ἰούνιον τοῦ 1803, σιγίλλιον περὶ ἐνάσεως τῆς ἐπισκοπῆς Ἰερομηρίου μετὰ τῆς ἐπισκοπῆς Παραμυθίας εἰς μίαν.

ισ') Κατὰ ἰούλιον (31) τοῦ 1803, ἐπιστολὴ τῷ ὀσιωτάτῳ καθηγουμένῳ δημοσιευθεῖσα ὑπὸ κ. Γ. Κρέμου ἐν *Φωκ.* III σ. 21—22.

ιζ') Ἐπίσης τὸν αὐτὸν μῆνα (31), καὶ ἑτέρα (Αὐτόθι σ. 22—23), πρὸς τὸν μητροπολίτην Ἀθηνῶν.

ιη') Τῷ αὐτῷ ἔτει, συνοδικὸν γράμμα περὶ χρηματικῆς διαφορᾶς μεταξὺ τοῦ πρώην Ἰωαννίνων Μακκρίου καὶ τοῦ ἀναλαβόντος τὴν μητρόπολιν ταύτην Ἰεροθέου.

ιθ') Κατὰ μῆνα ἰούλιον τοῦ 1803, σιγίλλιον περὶ τῆς ἐν τῇ ἐπισκοπῇ Πέτρας (ἐν Κρήτῃ, κατὰ τὸ καστέλλιον *Μεραμπέλον*) ἱεράς ἐκκλησίας τῆς Θεοτόκου, καθ' ἣ αὕτη τετίμηται τῇ σταυροπηγιακῇ ἀξίᾳ καὶ τιμῇ τῇ αἰτήσῃ τῶν χριστιανῶν, «ὡς ἂν ἐκ τῶν προσόδων αὐτῆς ἔχοιεν πόρον ἰκανὸν πρὸς σύστασιν σχολῆς».

κ') Κατὰ μῆνα *αὐγουστοῦ* τοῦ 1803, σιγίλλιον περὶ τοῦ ἐν Ἀθῶν μοναστηρίου τοῦ *Ρωσικοῦ* ἐπιλεγομένου. (Ἴσως εἶναι τὸ αὐτὸ ὅπερ σημειοῦται ὁ Langlois Le mont Athos, σ. 56, καὶ ὁ κ. Γεδεών ἐν Ἀθῶν σ. 194, ἀλλὰ φέρον χρονολογίαν τοῦ *μαρτίου* (6).

κα') Κατὰ μῆνα *σεπτέμβριον* τοῦ 1803, σιγίλλιον περὶ τῶν ἐν Ἀρναούτκιοι (Μέγα *Ρεῦμα*) σχολῶν (οὐ κατέχω πιστὸν ἀντίγραφον).

κβ') Κατὰ ὀκτώβριον τοῦ 1803, σιγίλλιον δι' οὗ ἐπιβραβεύεται ἡ σταυροπηγιακὴ ἀξία τῷ ἐν τῇ ἐπισκοπῇ Δαμαλῶν ἐνοριακῷ μοναστηρίῳ τῆς Κοιμήσεως τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου πλησίον τοῦ Σοφικοῦ, ὅθεν καὶ ἐπεκέκλητο. (Ἐγένετο τὸ σιγίλλιον πρὸς ἀποσώθῃσιν πάσης ἐπηρείας καὶ ἰδιοτελείας, ἧτις θὰ κατέστρεφε τέλεον τὸ μοναστήριον.)

κγ') Κατὰ δεκέμβριον τοῦ 1803, σιγίλλιον περὶ τῶν πέντε μεριδίων τῆς ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου Νικολάου κατὰ τὴν *Ἀργιὰν* (Κων/πόλεως), ὥστε νὰ μένωσιν ἀναφαίρετα τοῦ παγκαρίου.

κδ') Σιγίλλιον ἀναιρετικὸν τοῦ ὑπ' ἀριθ. 19' γενόμενον τῷ ἰανουαρίῳ τοῦ 1804.

κε') Κατὰ ἰανουάριον τοῦ 1804, σιγίλλιον περὶ τῆς ἐν Κουρούτσεσμε σχολῆς ἐκδοθὲν ὑπὸ τοῦ κ. Μ. Χαμουδοπούλου ἐν *Ἀληθείας* τόμ. Α', σ. 287—292.

κς') Κατὰ ἰανουάριον τοῦ αὐτοῦ ἔτους, σιγίλλιον μέγα καὶ ἐκτενές, ὅπερ δημοσιεύομεν ἤδη περὶ τῆς ἀπὸ Φαναρίου εἰς Κουρούτσεσμε μετοικήσεως τῆς Μ. Σχολῆς τοῦ Γένους.

κζ') Κατὰ φεβρουάριον τοῦ 1804, ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Τήνου περὶ τῆς ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου ἱερομάρτυρος Ἐλευθερίου, ἣν ὁ οἰκοδομησάμενος κύρ Γιαννούλης Μεκάρδης μετὰ θάνατον ἀφῆκε κοινήν, ἐπὶ συμφωνίᾳ νὰ προτιμᾶται ἱερεὺς ἐν αὐτῇ ἀπόγονος τῆς οἰκογενείας.

κη') Κατὰ φεβρουάριον (1) τοῦ 1804, ἐγκύκλιος συνοδικὴ καὶ πατριαρχικὴ περὶ παροχῆς βοηθείας διὰ τὴν μετοίκησιν τῆς Μ. Σχολῆς καὶ τῶν ἐκρινῶν πατριαρχείων, ἐκδοθεῖσα ὑπὸ τοῦ φιλομουσοτάτου ἁγίου Βελεγράδων ἐν τῇ *Ἐκκλησιαστ. Ἀληθείᾳ* τόμ. Β', σ. 247 καὶ ἀναδημοσιευομένη ὑφ' ἡμῶν.

κθ') Κατὰ μάρτιον τοῦ 1804, σιγίλλιον δι' οὗ ἐπικυροῦται συμφώνως τῷ ἐκδεδομένῳ βασιλικῷ προσκυνητῷ *χάττι σεριφιῶ* ἡ δεσποτεία τῶν Ζωγραφιτῶν πατέρων ἐν τοῖς κατὰ τὸ χωρίον τῆς Ὀρμιλίας (ἐν Ἀθῶν) κειμένοις κτήμασι τοῦ μοναστηρίου αὐτῶν.

λ') Κατὰ μάρτιον τοῦ 1804, σιγίλλιον περὶ τῆς ἐν Ἐγρί-ναποῦ (Κων/πόλεως) ἐκκλησίας τῆς ὑπεραγίας δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καὶ τοῦ διορισθέντος ἐπὶ τοῖς μνημείοις τῆς ἐνορίας ταύτης *σκαπτῆρος*.

λα') Κατ' ἀπρίλιον τοῦ 1804, ἀπόδειξις πατριαρχικὴ περὶ τῆς ἀποκαταστάσεως ὡς ἐποπτῶν τῆς ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου Δημητρίου

(ἐν Κουρούτσεσμε) τοῦ Σκαρλάτου Μαυροκορδάτου, τοῦ Ἀλεξάνδρου Χανδζερῆ καὶ Δημητρίου Σχινᾶ, ἥνπερ δημοσιεύομεν ἡμεῖς ἐνταῦθα.

λβ') Κατ' ἀπρίλιον τοῦ 1804, σιγίλλιον περὶ τῆς δι' ἀγορᾶς προσκλήσεως τῆς ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου Ἰωάννου εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ ἁγίου Δημητρίου, ὅπερ πρῶτον ἦδη ἡμεῖς δημοσιεύομεν κατωτέρω.

λγ') Κατ' ἀπρίλιον τοῦ 1804, σιγίλλιον περὶ ἐνώσεως τῆς ἐξάρχιας Τριπολιτζᾶς καὶ τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Ἀμυκλῶν.

λδ') Κατ' ἀπρίλιον τοῦ 1804, σιγίλλιον περὶ τῆς ἐν τῇ νήσῳ Σκοπέλῳ μονῆς τῆς Εὐαγγελιστρίας, ἣτις οὐσα κτιτορικὴ τοῦ Στεφανῆ Δαπόντε ἐγένετο σταυροπηγιακὴ ἀμα τῇ τελευτῇ τοῦ πατρός, τῇ αἰτήσῃ τῶν υἱῶν καὶ κληρονόμων αὐτοῦ Δημητρίου, Στεφάνου, Ἀλεξάνδρου καὶ Κωνσταντίνου.

λε') Ἐπίσης περὶ τῶν ὀρίων καὶ διαχωρισθέντων ἰδίων τόπων τοῦ ἐν τῷ ἁγιωνύμῳ Ὁρει ἱεροῦ κοινοβιακοῦ μοναστηρίου τοῦ Ἐσφιγμένου.

λς') Κατὰ ἰούνιον τοῦ 1804, σιγίλλιον ἐγκαταστάσεως Δωροθέου τοῦ Πρωτοῦ ὡς σχολάρχου τῆς ἐν Κουρούτσεσμε Σχολῆς τοῦ Γένους. Ἐδημοσιεύθη ἐν Ἑλλῆν. Φιλολ. Συλλόγ. τόμ. ΙΓ', σ. 203 κ. ἐ.

λζ') Κατὰ ὀκτώβριον τοῦ 1804, σιγίλλιον περὶ τῆς διοικήσεως καὶ οἰκονομίας τῆς ἐν κεφαλαίῳ γενομένης περὶ τῆς κατὰ τὸ Πειτόγλου ἐκ βάρων νεωστὶ ἀνεγερθείσης ἱερᾶς ἐκκλησίας τῆς σεμνομένης ἐπὶ τοῖς ἐνδόξοις Εἰσοδίοις τῆς ὑπεραγίας δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου. (Πρβλ. Βυζαντ. Ἡμερολ. Χρυσ. ἔτος Γ', σ. 43 κ. ἐ.)

λη') Κατὰ φεβρουάριον τοῦ 1805, σιγίλλιον περὶ τῆς κοινοβιακῆς ἀποκαταστάσεως τοῦ ἐν τῷ ἁγιωνύμῳ Ὁρει ἱεροῦ σταυροπηγιακοῦ μοναστηρίου τοῦ ἁγίου Διονυσίου.

λθ') Κατὰ μάρτιον τοῦ 1805, ἐκκλησιαστικὸν γράμμα περὶ τῆς ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Τήνου ἱερᾶς ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου Νικολάου καὶ τῆς ἐνορίας αὐτῆς.

μ') Κατ' ἀπρίλιον τοῦ 1805, ἐκλογὴ τοῦ μητροπολίτου Θεοδοσιουπόλεως, διαδεξαμένου τὸν παραιτησάμενον Λεόντιον. Ἐδηλώθη ἐν Ἐκκλησ. Ἀληθ. τόμ. Β', σ. 279.

μα') Κατ' ἀπρίλιον τοῦ 1805, σιγίλλιον περὶ τοῦ κατὰ τὴν νῆσον Πρίγγιπον ἱεροῦ μοναστηρίου τοῦ Κουδουᾶ ἐπιλεγομένου, δι' οὗ κυροῦται ἢ ἐπ' αὐτῷ κατὰ κυριαρχικὸν λόγον δεσποτεία τοῦ μητροπολίτου Χαλκηδόνος.

μβ') Κατὰ μάιον, σιγίλλιον μακρότατον περὶ Ζωοδόχου Πηγῆς καὶ τῶν ἐθνικῶν νοσοκομείων, ἐκδοθὲν ἐν τῷ πονήματι τοῦ ἱερέως Εὐγενίου (Περὶ Ζωοδόχου Πηγῆς, σ. 251—261), δι' οὗ ὀρισμῶ βασι-

λικῶ ἀνατίθεται ἡ γενικὴ ἐποπτεία τῶν ἐν Γαλατᾶ καὶ Πειτόγλου νοσοκομείων τοῦ Γένους ἡμῶν τῷ ἀοιδίμῳ πρίγκιπι Δημητρίῳ τῷ Μουρούζῃ. Τοῦ σιγίλλιου τούτου ἡμεῖς πρῶτοι μνεῖαν ἐποίησάμεθα ἐν ὑποσημείωσει τῆς προτέρας ἐκδόσεως σ. 45, ὡς περιεχομένου ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. 44 πατρ. κώδικι.

μγ') Κατὰ μάιον (15), πρὸς τὸν πρῶτον οἰκουμενικὸν πατριάρχην Γρηγόριον τὸν Ε', ἐπιστολὴ δημοσιευθεῖσα ἐν Ἑλλῆν. Φιλολ. Συλλ. τόμ. ΙΓ', σ. 233.

μδ') Ἐπίσης πρὸς τοὺς Ἀγιορείτας, αὐτόθι.

με') Κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1805, σιγίλλιον καθ' ὃ ἡ ἐν Ζίτση μονῇ Ἥλιου τοῦ Θεσβίτου προσήρτηται τῇ ἐν Ἰωαννίνοις σχολῇ τοῦ Γκιούμα. Ἐδημοσιεύθη ὑπ' ἐμοῦ ἐν Παρνασ. ἐ. ἔ. φυλλ. Α'.

μς') Κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1805, σιγίλλιον concernant les Ioyers qui devaient être perçus sur les habitans des skytes du Mont Athos (παρὰ Langlois. Σημ. ΙΙ. Κ.).

μζ') Κατὰ ὀκτώβριον, σιγίλλιον περὶ τῶν ἐν Πέραν (Κων/πόλεως) ἐν τῇ ἐνορίᾳ τῶν Εἰσοδίων τῆς Παναγίας δύο κοινῶν σχολῶν.

μη') Κατὰ ὀκτώβριον, περὶ τῶν ἐν Ἰωαννίνοις σχολείων καὶ τῆς Καπλαναίικς, σιγίλλιον, οὗ περίληψιν ἐδημοσίευσεν ἐν τῷ ἀνα χεῖρας τόμῳ τοῦ Παρνασσῶ σελ. 55.

μθ') Κατὰ ὀκτώβριον τοῦ αὐτοῦ ἔτους (1805), σιγίλλιον περὶ συστάσεως σχολῶν ἐν Κουσουνδζουκίῳ (ἐπὶ τῆς ἀσιατικῆς ὄχθης τοῦ Βοσπόρου), ἐκεῖ ὅπου ἔκειτο ἐκ παλαιοῦ ἡ μητρόπολις Χαλκηδόνος, κατατεθέντων ἐπταχισχιλίων γροσίων ὡς κεφαλαίου. Τῶν σχολείων ἐν μὲν ἔσται τῶν ἐλληνικῶν μαθημάτων, τὸ δ' ἕτερον τῶν ἱερῶν γραμμάτων. (Τῶν σχολείων τούτων οὐδεὶς τῶν μέχρι τοῦδε πραγματευθέντων ἐμνήσθη.)

ν') Κατὰ νοέμβριον τοῦ 1805, σιγίλλιον περὶ γυναικείας μονῆς τῆς Θεοτόκου ἐν τῇ νήσῳ Σικίνῳ, ὅπερ ἐδημοσίευσεν ἐν Παρνασσῶ τόμ. Θ', σ. 405 κ. ἐ.

να') Κατὰ τὸν αὐτὸν μῆνα, ἐκλογὴ Θεοφίλου Λιθύνης ὡς πατριάρχου Ἀλεξανδρείας, δηλωθεῖσα ἐν Ἐκκλησιαστ. Ἀληθείας τόμ. Β', σ. 279.

νβ') Κατὰ Δεκέμβριον τοῦ 1805, σιγίλλιον προσεπικυροῦν παλαιότερα περὶ τῆς σταυροπηγιακῆς ἀξίας τοῦ ἐν τῇ νήσῳ Στροφᾶδια ἱεροῦ μοναστηρίου τῆς Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτῆρος.

νγ') Κατὰ Δεκέμβριον τοῦ 1805, σιγίλλιον περὶ τῆς ἐν Σαντορίνῃ

ἐκκλησίας τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ κτιτορικῆς τῆς οἰκογενείας Τζανάκη Γαβαλλᾶ (αψε'), ὅπερ κατέχω ἀνέκδοτον.

νδ') Κατὰ ἰανουάριον τοῦ 1806, ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Ταλαντίου δημοσιευθεῖσα ἐν Φωκικοῖς Κρέμου τόμ. Γ', σ. 15-16 (Σημ. ἐμὴ καὶ Π. Κ.)

νε') Κατὰ μάρτιον τοῦ 1806, σιγίλλιον περὶ τῆς ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Σάμου καὶ Ἰκαρίας κατὰ τὸ χωρίον Βαθὺ ἐν τῇ τοποθεσίᾳ Ραπαηδόνι σεβασμίας μονῆς τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς.

νς') Κατὰ μάιον τοῦ 1806, σιγίλλιον περὶ τῶν τριῶν μεριδίων τῆς ἐκκλησίας τοῦ ἀγίου Νικολάου κειμένης ἐν Πέραν τῆς Πόλεως κατὰ τὸν Γαλατᾶν, ὃν τὸ ἐν χαρίζεται τῷ παγκάρῳ τῆς ἐκκλησίας ταύτης.

νζ') Κατὰ ἰούνιον τοῦ 1806, σιγίλλιον περὶ τοῦ ἐξῆς: «Ἐπειδὴ οἱ χριστιανοὶ οἱ κατοικοῦντες ἐν τῷ νεοδημητῷ χωρίῳ κατὰ τὸν τόπον Ἐμιργκιάνογλου τοῦ καθ' ἡμᾶς Καταστένου ἀνήγγειλαν δι' ἀναφορῶν ὅτι ἠνεφύθη διὰ βασιλικῆς ὀρίσεως ἡ ἀρχαιοτάτη ἐκκλησία τοῦ ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου, ἣτις ὡς ἐκ τῆς ἀρχαιότητος ἦν κατηρειπωμένη... πρὸς ἀνακαίνισιν, ἐδεήθησαν παρὰ τῶν πατριαρχείων χαρισθῆναι τὸ μερίδιον τῆς Ἐκκλησίας εἰς τὸ παγκάριον αὐτῆς, μόνον δὲ πληρῶναι ἀνὰ 30 γρόσια τῷ κοινῷ καὶ τῷ πατριάρχει.

νη') Κατὰ ἰούνιον τοῦ 1806, σιγίλλιον περὶ συστάσεως καὶ συντηρήσεως σχολῆς ἐν Σαντορίνῃ. (Αὕτη ἰδρῦθη ὑπὸ τῶν προεστώτων τῆς χώρας καὶ τοῦ Παϊσίου ἡγουμένου τῆς αὐτόθι μονῆς Ἡλίου τοῦ Θεοβίτου. Τοῦ σιγιλλίου τούτου κατέχω πιστὸν ἀντίγραφον).

νθ') Περὶ τοῦ ἐν τῇ ἐπισκοπῇ Σκιαθοῦ καὶ Σκοπέλου κειμένου ἱεροῦ μοναστηρίου τῶν Εἰσοδίων τῆς Παναγίας, τοῦ ἐπιλεγομένου Κουρίστριας, σιγίλλιον δι' οὗ γίνεται σταυροπήγιον.

ξ') Κατὰ Σεπτέμβριον (22) τοῦ 1806, παραίτησις τοῦ Καλλινίκου, ἐκδοθεῖσα ἐν Ἐκκλησ. Ἀληθείας τόμ. Β', σ. 279-280.

ξα') Κατὰ τὸ 1805 (1807;), ἐγκύκλιος συνοδικῆ ὑπὲρ τοῦ πυρποληθέντος ἀγίου Τάφου, ἐκδοθεῖσα ἐν φυλλαδίῳ (ἐν Κων/πολεὶ τῷ 1807 εἰς 4ον) εἰς ἀπλὴν φράσιν· ἐπίσης καὶ εἰς τουρκικὴν γλῶσσαν ἐν ἐτέρῳ φυλλαδίῳ (ἀνακοίνωσις τοῦ Π. Κ.). Νομίζω ὅτι ἡ συνοδικὴ αὕτη ἐγκύκλιος ἐξεδόθη τῷ νοεμβρίῳ ἢ ἀρχᾶς δεκεμβρίου τοῦ 1808, διότι ἡ πυρπόλησις τοῦ ἀγίου Τάφου κατὰ τὸν νοέμβριον τοῦ ἔτους τούτου χρονολογεῖται, ὅτε ἀνερρήθη ἐπὶ τὸν πατριαρχικὸν θρόνον Ἱεροσολύμων Πολύκαρπος ὁ ἐξ Ἀγγιάλου. Τότε ἐνδημῶν ἐν τῇ πρωτευούσῃ ἐτύγγανεν ὁ Πολύκαρπος, καὶ τὰ τοῦ δυστυχήματος μαθὼν ἀνεκοίνωσε ταῦτα τῷ τε οἰκουμενικῷ πατριάρχει καὶ τοῖς πανεκλάμ-

προις αὐθένταις καὶ προκρίτοις τοῦ Γένους συναθροισθεῖσιν ἐν συνελεύσει, ἐν ᾗ καὶ ἡ ἀνοικοδόμησις ἀπεφασίσθη. Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ ἐξεδόθη ἐγκύκλιος πατριαρχικὴ ἐλληνιστί, τουρκιστί καὶ ῥωσιστί, καὶ ἀπεστάλη πανταχοῦ τῆς ὀρθοδόξου γῆς. (Περὶ τούτου μέτιθι Ἱεροσολυμ. Παλαμᾶ σ. χα'-θ'.)

ξβ') Ἐντυπον σιγίλλιον τοῦ μαρτίου 1809, δι' οὗ προτρέπονται οἱ ὀρθόδοξοι εἰς πίστιν πρὸς τὸν Σουλτάνον.

Πλὴν τῶν ἀνωθι μνημονευθέντων ἀνεκδότων ὁ φίλος κ. Παπαδόπουλος ὁ Κεραμεὺς κατέστησέ μοι γνωστὰ καὶ τάδε τὰ ἀνέκδοτα, ἅτινα ἐκ τῶν περιοδειῶν αὐτοῦ κέκτηται ἐν ἀντιγράφοις.

α') Κατὰ μάιον τοῦ 1801 ἰνδικτ. δ', πατριαρχικὸν καὶ συνοδικὸν ἐπιτροπικὸν γράμμα, δι' οὗ διορίζεται ἔφορος τῶν περὶ Τραπεζοῦντα τριῶν σταυροπηγιακῶν μονῶν ὁ μητροπολίτης Τραπεζοῦντος Παρθένιος.

β') Κατὰ δεκέμβριον τοῦ 1803 ἰνδικτ. ζ', καθαιρέσις τῶν Μυτιληναίων διακόνων Σαμουὴλ καὶ Νεοφύτου, κοινοποιηθεῖσα εἰς τὴν μητρόπολιν Μυτιλήνης.

γ') Κατὰ ὀκτώβριον (15) 1804, ἐπιστολὴ παραινετικὴ πρὸς τοὺς μοναχοὺς τῆς μονῆς Λειμῶνος.

δ') Κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1805 ἰνδ. θ', ἀφοριστικὸν συντελοῦν εἰς τὴν ἀθωότητα τῆς ἐν Κερασσοῦντι συκοφαντηθείσης Δεσποινούς Ρεῖζη γυναικὸς Ν. Κεμιδζῆ, κοινοποιηθὲν τῷ Τραπεζοῦντος καὶ τοῖς Κερασσουντίοις.

ε') Κατὰ μάιον τοῦ 1804, ἐπιστολὴ πρὸς τοὺς μοναχοὺς τοῦ Λειμῶνος διὰ τὸν μοναχὸν Χατζῆ Γρηγόριον.

Ἐτερος δὲ φιλίστωρ, ὁ κ. Περικλῆς Ζερλέντης ἐκ Σύρου, ἀνέκδοτα κατέχει καὶ τὰ ἐξῆς γράμματα·

α') Κατὰ Φεβρουάριον τοῦ 1802, περὶ τοῦ κληρονομικοῦ δικαιώματος τῶν ἐν Νάξῳ συγγενῶν τοῦ Γεωργίου Κουμούλου.

β') Τῷ αὐτῷ μηνί, «περὶ τῆς οὐσίας τοῦ ἀποθιώσαντος Γεωργίου Κουμούλου ἵνα περιέλθῃ εἰς τοὺς νομίμους αὐτοῦ κληρονόμους».

γ') Κατὰ ἰανουάριον τοῦ 1804, «γράμμα προτρεπτικὸν πρὸς τοὺς Ναξίους πρὸς βοήθειαν τοῦ ἱερέως Γεωργίου νοταρίου διὰ τὴν παλιν-ὄρθωσιν τῆς ἐν τῇ πόλει τῆς Νάξου ἐκκλησίας τῆς Παναγίας».

Ἐὶ δὲ καὶ ὁ σκοπὸς ἡμῶν δὲν εἶνε ν' ἀναγράψωμεν ἐν ταῦθα καὶ ἀποδείξεις καὶ γράμματα ἐκδοθείσας ἐπὶ τοῦ πατριάρχου, ἅτινα εἶνε βεβαίως πάμπολλα, οὐχ ἤττον σημειοῦμαι πρὸς τοῖς ὑπὸ τοῦ κ. Ζερλέντου προφρόνως ἀνακοινωθεῖσί μοι καὶ τόδε.

Κατὰ μάρτιον τοῦ 1865, ἔγγραφον πρὸς τὸν Κυζίκου, Νικομηδείας καὶ Δέρκων ὅπως ἐξελέγξωσι τοὺς λογαριασμοὺς τοῦ ναοῦ τοῦ ἁγίου Δημητρίου τοῦ χωρίου ἡμῶν (σ. 29 Κουρούτσεσμε).

Τοὺς λογαριασμοὺς τοῦ 1804, κατ' ἔγγραφον διαταγὴν τοῦ αὐτοῦ πατριάρχου σεσημασμένην τῷ μαρτίῳ τοῦ 1805, ἐξελέγγουσι καὶ ὑπογράφουσιν ὁ Κυζίκου Ἰωακείμ, ὁ Νικομηδείας Ἀθανάσιος, ὁ Δέρκων Γρηγόριος. Ἐν τῷ ἐγγράφῳ τούτῳ ἀναφέρεται: «Προτρεπόμεθα τὰς ὑμῶν ἱερότητας ὅπως συνελθόντες ἐπὶ τὸ αὐτὸ μετὰ τῶν εὐγενεστάτων ἀρχόντων, τοῦ τε ἀρχοντος Πάνου Ἀλεξάνδρου Χαντζερῆ καὶ τοῦ ἀρχοντος Χατμάνου Δημητρίου Σχινᾶ, υἱῶν κατὰ πνεῦμα ἡμῶν ἀγαπητῶν, τῶν καὶ ναζιρηδῶν τῶν κατὰ τὸν Κουρού-τσεσμε ἐκκλησιῶν, τῆς τε τοῦ ἁγίου ἐνδόξου μεγαλομάρτυρος Δημητρίου τοῦ Μυροβλήτου καὶ τῆς συνηνωμένης αὐτῷ τοῦ ἁγίου ἐνδόξου προφήτου Προδρόμου καὶ Βαπτιστοῦ Ἰωάννου, συμπαρόντων καὶ τῶν ἐξ ἐκάστης πανεκλάμπρου αὐθεντικῆς κούρτης διορισθησομένων εὐγενεστάτων ἀρχωντῶν, θεωρήσητε ἐπ' ἀκριθείας μετὰ τῆς εὐγενείας αὐτῶν τὸν λογαριασμὸν ἀπάσης τῆς διὰ τοῦ ναζαρετίου τῶν τε διαληφθέντων ἀρχόντων, καὶ τοῦ μακαρίτου ἀρχοντος μεγάλου λογοθέτου Σκαρλάτου Μαυροκορδάτου (*).....».

Οἱ αὐτοὶ εὐγενεστάτοι ἀρχοντες διορίσθησαν ναζιρηδες ἐπιμόνω αἰτήσει τοῦ πατριάρχου Καλλινίκου καὶ κατὰ τὰ 1805 καὶ 1806, ὅτε πρὸς τοῖς ἤδη μνημονευθεῖσιν ἐλεγκταῖς τῶν λογαριασμῶν ἱερωτάτοις μητροπολίταις διορίζεται καὶ ὁ Φιλαδελφείας Δωρόθεος ὑπέρτιμος καὶ ἔξαρχος πάσης Λυδίας.

Τῷ 1809 διορίσθησαν ναζιρηδες οἱ αὐτοί, δηλαδὴ ὁ τε Ἀλέξανδρος Χαντζερῆς καὶ ὁ Δημήτριος Σχινᾶς σὺν τῷ περὶ τὰ καλὰ θερμῷ ζηλωτῇ Κωνσταντίνῳ τῷ Καραδζᾶ, οἵτινες ἐπὶ ὀκταετίαν διετήρησαν τὸ βαρὺ τοῦτο φορτίον τῆς ἐποπτείας μέχρι τοῦ 1814, ὅτε ὁ οἰκουμενικὸς πατριάρχης Κύριλλος γράφει πρὸς τε τὸν ἅγιον Ἐφέσου Διονύσιον, τὸν Κυζίκου Κωνσταντίνον, τὸν Νικομηδείας Ἀθανάσιον καὶ τὸν Νεοκαισαρείας Μελέτιον, ὑπέρτιμον καὶ ἔξαρχον Πόντου Πολεμωνιακοῦ, περὶ ἀκριβοῦς θεωρήσεως καὶ ἐξελέγξεως τῶν λογαριασμῶν τῆς ὀκταετίας, «ἐπὶ παρουσίᾳ καὶ τοῦ ἐκλαμπροτάτου καὶ περιβλέπτου πεγζαδὲ κυρίου κυρίου Ἰωάννου Καλλιμάχου». Μετὰ τὴν ἐξέλεξι τῶν λογαριασμῶν, οὓς εὗρον ἐν ἀρίστη τάξει κατ' αὐγουστον

(*) Ὁ Μέγας Λογοθέτης Σκαρλάτος ἀποβίους κατὰ τὰ τέλη τοῦ 1804 ἀφιερῶσατο διὰ διαθήκης καὶ 500 γρόσια τῷ ἡμετέρῳ ναῷ. Ὅρα σημείωσιν 12.

τοῦ αὐτοῦ ἔτους, ὁ πατριάρχης Κύριλλος ἐκδίδωσι γράμμα, δι' οὗ ἐπιστέφονται εὐλογίαις καὶ εὐχαῖς οἱ διαληφθέντες εὐγενεῖς ἀρχοντες καὶ παρακαλοῦνται θερμότατα περὶ τῆς ἐξακολουθήσεως τοῦ ναζαρετίου τῶν.

Τὸ ἔγγραφον ἔχει ὡς ἔπεται:

ΚΥΡΙΑΛΟΣ ἐλέφ Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως
Νέας Ρώμης καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης.

Τίμιοι ἐπίτροποι τῆς ἐν Κουρούτσεσμε τοῦ καθ' ἡμᾶς Καταστένου ἱεράς ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου ἐνδόξου μεγαλομάρτυρος Δημητρίου τοῦ Μυροβλήτου καὶ λοιποὶ χρήσιμοι συνενορεῖται εὐλογημένοι χριστιανοί, τέκνα ἐν Κυρίῳ ἀγαπητὰ τῆς ἡμῶν μετριότητος, χάρις εἴη ὑμῖν καὶ εἰρήνη παρὰ Θεοῦ, παρ' ἡμῶν δὲ εὐχή, εὐλογία καὶ συγχώρησις. Ἔστω γνωστὸν πᾶσιν ὑμῖν, ὅτι πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν ἐπιμόνου παρακλήσεως γενομένης παρὰ τῶν εὐτυχῶς τὴν ἐφορείαν τῆς ἱεράς ταύτης ἐκκλησίας ἀνεζωσμένων εὐγενεστάτων ἀρχόντων ναζιρηδῶν, ἐξεδόθη ἡμετέρα πατριαρχικὴ ἀπόδειξις πρὸς τοὺς ἐφεξῆς ἀγαπητοὺς ἡμῶν συναδελφοὺς τὸν τε ἅγιον Ἐφέσου κύριον Διονύσιον, τὸν ἅγιον Κυζίκου κύριον Κωνσταντίνον, τὸν ἅγιον Νικομηδείας κύριον Ἀθανάσιον καὶ τὸν ἅγιον Νεοκαισαρείας κύριον Μελέτιον, καθ' ἣν μετὰ καὶ ἄλλων ἀρχόντων περιφανῶν εἰς ἐν συνελθόντες, παρουσιάζοντος καὶ τοῦ ἐκλαμπροτάτου καὶ περιβλέπτου πεγζαδὲ κυρίου κυρίου Ἰωάννου Καλλιμάχου, υἱοῦ ἡμῖν ἐν Χριστῷ περισπουδάστου, θεώρησαν ἐπ' ἀκριθείας τοὺς λογαριασμοὺς τῆς ἱεράς ταύτης ἐκκλησίας, καὶ τῆς συνηνωμένης ἐκκλησίας τοῦ τιμίου ἐνδόξου προφήτου Προδρόμου καὶ Βαπτιστοῦ Ἰωάννου, ἀρχομένους ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ σωτηρίου ἔτους, καὶ παρατεινομένους μέχρι τοῦ παρελθόντος δεκεμβρίου μηνός, χρόνων δηλονότι ὀλοκλήρων ὀκτώ, καὶ παραλαβόντες αὐτοὺς μετ' ἐπιστασίας ἐντελοῦς καὶ παρατηρήσεως ὅλων τῶν δοσοληψιῶν, ἐνεφάνισαν καὶ πρὸς ἡμᾶς ἀκολουθῶς, ἐξ ὧν ἐγένετο καταφανὴς καὶ κατάδηλος ἡ τε ἀνένδοτος φιλοτιμία καὶ ὁ ζήλος ὁ διακαέστατος, ὃν ὑπερεκπερισσοῦ τρέφουσιν οἱ ἀξιάγαστοι οὗτοι καὶ φιλόκαλοι ἔφοροι ὑπὲρ τῆς ἱεράς ταύτης ἐκκλησίας, πόρους ἐξ ἀπόρων ἐπινοοῦντες καὶ διαπραττόμενοι διὰ τὸ ὀλιγοπρόσοδον αὐτῆς, καὶ οὐ μόνον ἀρίστως καὶ ἐπωφελῶς οἰκονομήσαντες ἀνατεθειμένην αὐτοῖς ἐφορείαν καθ' ἧλας τὰς παρεμπεσοῦσας ἐκκλησιαστικὰς ὑποθέσεις, ἀλλὰ καὶ πᾶσαν καιρικὴν δυσκολίαν ὑπερβαλόντες τῇ θείᾳ συναντιλήψει καὶ χάριτι, καὶ κατορθώσαντες χρέους ἔκπτωσιν οὐκ

ὀλίγου, καὶ τὴν ἱερὰν ἐκκλησίαν ἐπελαφρύναντες πλέον ἢ κατὰ τὰς κοινὰς ἀπάντων ἐλπίδας· διὰ ταῦτα γοῦν καὶ δικαίους ἐπαίνοις, καὶ εὐφημίαις συνοδικαῖς, καὶ ταῖς ἀπὸ βάθους ψυχῆς πατρικαῖς ἡμῶν εὐλογίαις τὰς κεφαλὰς αὐτῶν κατεστέψαμεν, ἀποδεξάμενοι ἐν ἀγαλλιάσει καρδίας ἡμῶν τὰς ὑπὲρ τῆς ἱερᾶς ταύτης ἐκκλησίας ἀξιώματα καὶ πιστοτάτας ἐκδουλεύσεις αὐτῶν, καὶ τοὺς ἀγῶνας οὐδ' ὑπεδύσαντο ὑπὲρ τοῦ ἀνακουφισμοῦ τοῦ χρέους αὐτῆς. Δὴ αὐτοῖς Κύριος ὁ Θεὸς ἀπειροπλάσιον τὸν μισθὸν κἂν τῷ νῦν, κἂν τῷ μέλλοντι, καὶ πάντα τὰ πρὸς σωτηρίαν αἰτήματα. Ἄλλ' ἐπειδὴ μετὰ τὴν παράδοσιν τῶν εἰρημένων λογαριασμῶν ἐζήτησαν ἐπιμόνως ἡ αὐτῶν εὐγένεια, ἵνα παραιτηθῶσι τοῦ λοιποῦ τῆς ἐφορείας, προβαλλόμενοι τὰς πολυχρονίους ἐκδουλεύσεις αὐτῶν, καὶ τὴν ἐπιπροσθεύσαν αὐτοῖς συντονίαν τῶν ἀδιακόπων ἀσχολιῶν εἰς ἰδιαιτέρας αὐτῶν ἄλλας ὑποθέσεις, καὶ προκαλούμενοι καὶ ἄλλους τῶν φιλοκάλων ὁμογενῶν εἰς τὴν θεοφιλεῖ ταύτην διακονίαν, ἡμεῖς καὶ ἡ περὶ ἡμᾶς ἱερὰ ἀδελφότης καὶ ἁγία σύνοδος μετὰ τοῦ συστήματος τῶν ζηλωτῶν προύχόντων τοῦ γένους ἡμῶν, ἐκ πείρας ἐπιγνόντες πραγματικῶς τὴν ἐκ τῆς ἐπιστάσεως αὐτῶν ποικίλην ὠφέλειαν τῆς ἱερᾶς αὐτῆς ἐκκλησίας, καὶ τὴν ἐκ τῆς διακοπῆς ὑφορωμένην ζημίαν μὴ ἀνεκτὴν ἠγησάμενοι, κοινὰς ἀξιώσεις καὶ ἐκκλησιαστικαῖς ἐμμονωτάταις προτροπαῖς μόλις ἠδυνήθημεν νὰ κατορθώσωμεν τὴν συγκατάνευσιν αὐτῶν, ἀνανευόντων διόλου καὶ ἀναδυομένων τὸ πρᾶγμα, ὡς εἴρηται. Καὶ δὴ ἀποκατεστήσαμεν πάλιν ἐφόρους καὶ ναζιρηδες, ὡς καὶ πρότερον, τοὺς αὐτοὺς εὐγενεστάτους ἄρχοντας, καὶ ἡμετέρους κατὰ πνεῦμα υἱοὺς λίαν ἀγαπητοὺς καὶ περιποθήτους, τόν τε ἄρχοντα Πάνον κύριον Κωνσταντῖνον Καρατζάν, καὶ τὸν ἄρχοντα Χάτμανον κύριον Δημήτριον Σχινῶν ἐπὶ τὸ ἐπιστατεῖν διὰ τοῦ συνήθους αὐτῶν διαπύρου ζήλου καὶ τῆς ἀνευδότητος περὶ τὰ καλὰ προθυμίας καὶ σπουδῆς, καὶ διατάττειν καὶ ἐνεργεῖν ἐλευθέρως τὰ πρὸς τὸ συμφέρον τῆς ἱερᾶς αὐτῆς ἐκκλησίας, καὶ κρίνειν καὶ ἀνακρίνειν τοὺς ὑπαλλήλους αὐτοῖς ἐπιτρόπους, καὶ ἀποφαίνεσθαι καὶ ὀδηγεῖν πρὸς αὐτοὺς τὰ πρακτέα. Ἐφ' ᾧ γράφοντες εὐχόμεθα καὶ εὐλογοῦμεν πάντας ὑμᾶς πατρικῶς, καὶ ἐντελλόμεθα, καὶ παραγγέλλομεν ἐκκλησιαστικῶς, ὅπως, γινώσκοντες αὐθις ναζιρηδες καὶ ἐφόρους τὴν αὐτῶν εὐγένειαν κατὰ κοινήν ἐκλογὴν καὶ ἐπίμονον ἀξίωσιν ἀποκατασταθέντας, τιμᾶτε καὶ ὑποτάσσησθε, καὶ πείθησθε αὐτοῖς κατὰ τὸ πρέπον, νόμιμόν τε καὶ δίκαιον, ἀποδεχόμενοι εὐχαρίστως τὰς ἐμφρονεστάτας ὀδηγίας αὐτῶν, καὶ ἐνεργοῦντες ἀπαρράλλaktως αὐτὰς ὑμεῖς ἐξαιρέτως οἱ ἐπίτροποι τοῦ παγκαρίου, καὶ παραδιδόντες τῇ

εὐγενείᾳ αὐτῶν καθαρὸν καὶ ἀκριβῆ τὸν λογαριασμὸν τῶν παρεμπιπτόντων ἐσόδων τε καὶ ἐξόδων τῆς ἱερᾶς ταύτης ἐκκλησίας, καὶ μηδὲ παρὰ τὰ διατεταγμένα ὑπ' αὐτῶν πράσσοντες. Ἄλλὰ καὶ πάντες οἱ ἐν αὐτῇ ἐκκλησιαστικοὶ εὐσεβεῖς χρέος ἔχετε χριστιανικὸν ἵνα παρέχητε προθύμως καὶ ἀγογγύστως τὰ ἀναλογοῦντα τῷ ἐκκλησιαστικῷ παγκαρίῳ εἰσοδήματα καὶ δικαιώματα κύρια καὶ τυχηρὰ σῶα καὶ ἀνελλιπῆ, προσφέροντες καὶ τὴν δυνατὴν βοήθειαν γενναίᾳ χειρὶ εἰς τὰς ἀνάγκας αὐτοῦ καὶ χρεῖας πρὸς ψυχικὴν σωτηρίαν σας, ὅπως διὰ τῆς τοιαύτης συνδρομῆς ὑμῶν καὶ πλουσιοπαρόχου βοήθειάς ἡ μὲν ἱερὰ αὕτη ἐκκλησία δυνηθῆ ἀπαλλαγῆναι τέλει τοῦ χρέους αὐτῆς διόλου, ὑμεῖς δὲ ἔχητε ἐν αὐτῇ αἰώνιον τὸ μνημόσυνον, καὶ τὰς ἀντιμισθίας θεοθεν ἀπειροπλάσιους. Οὕτω τοίνυν γινώσκοντες ποιήσατε, καθὼς ἐκκλησιαστικῶς ὑμῖν γράφοντες παρακελευόμεθα καὶ μὴ ἄλλως ἐξ ἀποφάσεως. Ἡ δὲ τοῦ Θεοῦ χάρις καὶ τὸ ἄπειρον ἔλεος, καὶ ἡ εὐλογία τῆς ἡμῶν μετριότητος εἴη μετὰ πάντων ὑμῶν.

αἰοιδ' ἐν μηνὶ αὐγούστῳ, ἰνδικτιῶνος β'.

Ἦδη πρὸ τῆς εἰκόνας τοῦ Μεγαλομάρτυρος τὸ γόνυ κλίνοντες καὶ τὴν ἱερὰν ἐκκλησίαν εἰς τὸ μετέπειτα ἔτι μᾶλλον εὐτρεπιζομένην καὶ τῶν ὀφειλῶν ἀπαλλαγσομένην καθορῶντες, ἀνακάμψωμεν, καὶ τὴν πρὸς τὸ Σαρράφ μπουρνοῦ εὐθὺ ἄγουσαν λάβωμεν. Προϊόντες εὐρίσκομεν τὰ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην μεγαλοπρεπῆ μεγατίμων ὁμογενῶν καὶ πατέρων οἰκήματα, αὐθεντῶν, καὶ ἡγεμόνων, καὶ ποστελνίκων, καὶ λογοθετῶν, καὶ μεγάλων διερμηνέων κλπ., ἅτινα κοινῶς τότε κοῦρται ἐπεκέκληντο. Ἄλλ' ὅποια ἦν ἡ τούτων ταξιθέτησις; τίς ἦν καὶ τίνοι ἀνῆκεν ἡ παραλία, καὶ πόσαι αἱ ἐπὶ ταύτης οἰκίαι καὶ τίνων; Δυσχερέστατον μὲν ἦν τὸ ἀπαριθμῆσαι τὰς οἰκίας τῶν μεγιστάνων τοῦ Γένους ἡμῶν, εἰ μὴ εἴχομεν ὀδηγὸν τὸν ὑπὸ μελέτην κώδικα, ἐξ οὗ πιστῶς ἀντιγράφομεν μόνον τὰς ἐπὶ τῆς παραλίας οἰκίας.

Περίγιάλια.

Τοῦ ἐκλαμπροτάμου πειζαδῆ Ἀλέκου Γκίκα·

τοῦ » » Δημητράκη Γκίκα·

τοῦ εὐγενεστάτου ἄρχοντος μεγάλου λογοθέτου Γρηγορίου Παλασάκη τῆς ἐκλαμπροτάτης δόμνας Σμαράγδας Μουρούζη·

τοῦ ὑψηλοτάτου αὐθέντου Μιχαὴλ βοεβόδα Σούτζου·

τῆς εὐγενεστάτης ἀρχ. σπαθαρέσεως Σμαράγδας Μάνου·

τῆς ἐκλαμπροτάτης δόμνας κυρίας Σμαράγδας Μουρούζη·
 τοῦ ὑψηλοτάτου αὐθέντου Ἀλεξάνδρου βοεβόδα Μουρούζη·
 τοῦ εὐγενεστάτου ἄρχοντος μεγάλου καμαράση Νικολάκη·
 τοῦ " " " ποστελνίκου Γεωργ. Σλουτζάρη·
 τοῦ ὑψηλοτάτου αὐθέντου Ἀλεξάνδρου βοεβόδα Ὑψηλάντη·
 τοῦ " " Ἀλεξάνδρου " Καλλιμάχη·
 τοῦ ἐξοχωτάτου ἱατροῦ σιὸρ Γκιόπης·
 τοῦ ὑψηλοτάτου αὐθέντου Ἀλεξάνδρου βοεβόδα Μαυροκορδάτου·
 τοῦ εὐγενεστάτου ἄρχοντος πάνου Ἀλεξάνδρου Χανδζερῆ·
 τοῦ ὑψηλοτάτου αὐθέντου Ἀλεξάνδρου βοεβόδα Μαυροκορδάτου·
 τοῦ εὐγενεστάτου ἄρχοντος πάνου Κωνσταντίνου Καραδζῆ·
 τοῦ ἱσπραβνίκου Ἀναστασίου.

Τῇ παρωκοδομημένη ταύτῃ καὶ νῦν παραλίᾳ προβάλλεται ἡ τοῦ ἀκρωτηρίου Σαρράφ μπουρνού, πρὸ τῆς ὁποίας ὑποδομηται ἀρχαῖον παρεκκλήσιον, προσάρτημα παλαιὸν τῆς τοῦ Κουρούτσεσμε ἐκκλησίας, ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου τιμώμενον, καὶ τὴν μνήμην αὐτοῦ κατὰ τὴν 29 αὐγούστου πανηγυρίζον.

Ὁ νῦν τρουλλωτὸς ναῖσκος ἦν ἄλλοτε μικρὸς καὶ πενιχρὸς, διετηρεῖτο δὲ ἀπὸ τῶν εἰσοδημάτων αὐτοῦ, ὧν τὸ περισσευμα μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν τῶν δαπανῶν αὐτοῦ μετεβιβάζετο εἰς τὸ ταμεῖον τῆς ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου Δημητρίου, ὡς ἔστιν ἰδεῖν ἐν τοῖς κώδιξιν. Ἀπὸ τοῦ 1790 ἔτι ἀπαντῶ κοῦτιον περιερχόμενον εἰς βοήθειαν τῆς ἐκκλησίας, καὶ τὸ περισσευμα χορηγούμενον ἐν τῷ ταμείῳ τοῦ ἁγίου Δημητρίου (πρβλ. κώδ. σελ. 75, 77 κλ.).

Ὁ ναῖσκος οὗτος τοῦ ἁγίου Ἰωάννου, κατὰ σημείωσιν ἦν ἀπὸ τῆς ἐν τῇ 76 σελίδι τοῦ ὑπὸ μελέτην κώδικος, ἠγοράσθη παρὰ τῶν ἐπιτρόπων τοῦ ναοῦ τοῦ ἁγίου Δημητρίου ἐπ' ὀνόματι τοῦ ναοῦ κατὰ τὸ 1803 ἀντὶ τριάκοντα χιλιάδων γροσίων, χορηγηθέντων καὶ τῶν διὰ τὴν ἀγορὰν αὐτῆς ἀπαιτηθέντων κυβερνητικῶν ἐξόδων, ἅτινα ἀνῆρχοντο εἰς τὸ ποσὸν τῶν 3282 γροσίων καὶ 75 ἄσπρων. Ἐκ τούτων ἐδόθησαν κατὰ προσταγὴν τοῦ μείμαρ ἀγᾶ καὶ τοῦ μπᾶς κιατίπη (ἀρχιγραμματέως) τοῦ χαρεμείν 523 γρ., καὶ 1580 γρόσια «διὰ τὸ σενέτι τοῦ βακουφίου εἰς τὸ νὰ γραφῆ εἰς τὸ μιλλέτι φουκαρεσινέ (=εἰς τὸ πτωχὸν ἔθνος), ὅπου νὰ μὴ συμβαίνουν τοῦ λοιποῦ ἰντικάλια καὶ φεραγάτια κατὰ καιρούς». Ἐν σελ. 78 τοῦ κώδικος ἀναγγέλλεται καὶ τότε: «Ἐπειδὴ ἡ ἐκκλησία τοῦ ἁγίου Ἰωάννου ἐγράφη ἐπάνω εἰς τὸ μιλλέτι, διωρίσθη παρὰ τοῦ βακουφίου, καθὰ περιέχεται ἐν τῷ δοθέντι ἡμῖν σενετίῳ τοῦ χαρεμείν, νὰ δίδωνται κατ' ἔτος λόγφ ἰδ-

ζαρὲ εἰς τὸ βᾶκφι ἀνὰ 21 γρ. διὰ τοῦ κατὰ καιρὸν ἐπιτρόπου, λογιζομένης τῆς ἀρχῆς τοῦ χρόνου ἀπὸ τῆς κθ' τοῦ σεββᾶλ τοῦ αση' ὀθωμανικοῦ ἔτους, καθ' ἣν ἐστι γεγραμμένον τὸ σενέτι, λαμβανομένου ἰδζαρὲ τεσκερεσί».

Πρὸς πλείονα καὶ δὴ μονιμωτέραν τῶν πραγμάτων ἀποκατάστασιν, κατὰ τὸ 1804 ἐπὶ πατριαρχίας Καλλινίκου τοῦ ἀπὸ Νικαίας, ἐγένετο σιγίλλιον πατριαρχικὸν καὶ συνοδικὸν «περὶ τῆς προσκλήσεως τῆς ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου Ἰωάννου εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ ἁγίου Δημητρίου». Ἐδαπανήθησαν δὲ πρὸς ἔκδοσιν τοῦ σιγίλλιου, καὶ διὰ τὴν ἐν τῷ κώδικι τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας καταγραφὴν αὐτοῦ, ὡς ἐκ τῶν γεγραμμένων ἐν τῇ 78 σελίδι τοῦ ἐν ὄψει μου κώδικος ἐξάγεται, καὶ διὰ τὴν μεμβράνην, γρόσια τὸ ὅλον ἕξ πρὸς τοῖς εἴκοσι. Ἐκτοτε δὲ δύναται τις ἰδεῖν ἐν ταῖς πατριαρχικαῖς ἀποδείξεσι περὶ ἀναγνωρίσεως νέων ἐπιτροπῶν ἐπὶ τε τοῦ αὐτοῦ πατριάρχου καὶ τῶν μετέπειτα, ὅτι γράφεται «τῆς τοῦ ἁγίου Δημ. καὶ τῆς συνηνωμένης αὐτῇ ἐκκλησίας τοῦ τιμίου ἐνδόξου προφήτου Προδρόμου καὶ Βαπτιστοῦ Ἰωάννου», ὡς καὶ ἐν ταῖς περὶ θεωρίας τῶν λογαριασμῶν.

Τὸ σιγίλλιον τοῦτο ἀντιγράφας ἄλλοτε ἐκ πατριαρχικῶν κωδίκων ἐντολῇ τοῦ πρῶην ἡγεμόνος τῆς Σάμου Κωστάκη βέη Φωτιάδου, ἐπὶ τῆς τοποτηρητείας τῆς Α. Σ. τοῦ ἁγίου Ἐφέσου κυρίου Ἀγαθαγγέλου, καταχωρίζω ὡς πρὸς τρανὴν καὶ ἀναμφισβήτητον ἀπόδειξιν τῆς μονίμου καὶ διηνεκοῦς σχέσεως τοῦ ναοῦ καὶ τοῦ παρεκκλησίου καὶ τῶν δικαίων τῆς ἐνορίας τοῦ Κουρούτσεσμε ἐπὶ τοῦ ναῖσκου τούτου.

ΚΑΛΛΙΝΙΚΟΣ ἐλέφ Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως
 Νέας Ρώμης καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης.

Ἀναγκαῖόν ἐστιν ὑπὲρ τι ἄλλο τὰ δίκαια τῶν ἀπανταχοῦ ἁγίων τοῦ Θεοῦ ἐκκλησιῶν καὶ τῶν ἱερῶν σκηνομάτων διαρρήδην φαίνεσθαι καὶ γνωρίζεσθαι κατὰ πάντα καιρὸν, καὶ τοῖς πᾶσι καταφανῆ γίνεσθαι μαρτυρίας καὶ ἀποδείξεσι βεβαίαις καὶ ἀσφαλέσιν, ἐκκλησιαστικοῖς δηλονότι καὶ βασιλικοῖς, καὶ μηδένα λανθάνειν τὴν περὶ τούτων ἠκριβωμένην κατάστασιν, ὅπως μὴ τῇ ἀγνοίᾳ καὶ ἀσφαλείᾳ λήθης συγχωθέντα βυθοῖς τῆ τοῦ πανδαμάτορος χρόνου φορᾶ, εἰς ἄλλοιότεραν τινα μεταπέσωσι κατάστασιν, καὶ τὸ εἶναι αὐτῶν ἀποβάλλωσι. Ταύτη τοι οὐ μόνον δεόν, ἀλλὰ καὶ ἀναγκαῖον κατασφαλιζεσθαι καὶ καταχωρεῖσθαι πάντα καιρὸν τυγχάνουσι τὰ γράμματα.

Διὸ δὴ καὶ ἡ καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ προνοοῦσα τῆς εὐσταθείας καὶ διαμονῆς καὶ τῶν κατὰ τὸν Κουρούτσεσμε ἱερῶν ἐκκλησιῶν τοῦ ἁγίου ἐνδόξου μεγαλομάρτυρος Δημητρίου τοῦ Μυροβλήτου, καὶ τῆς ἐνωθείσης αὐτῇ ἐτέρας τοῦ ἁγίου Ἰωάννου, προσφέρει καὶ ἀναγκαιῶς ἐκδίδωσι τὸ παρὸν ἀποδεικτικὸν σιγγιλλιδῶδες αὐτῆς ἐν μεμβράναις γράμμα, ἐκτιθεμένη ὡδὲ πως τὰ αἷτια καὶ τὸν τρόπον τῆς ἀχωρίστου ἐνώσεως αὐτῆς. Καὶ γὰρ ἐξ ὑψηλῆς βουλῆς ἀποφανθὲν πωληθῆναι τὴν ἐν τῷ Κουρούτσεσμε κατὰ τὸν Σαρράφ πουργοῦ λεγόμενον τόπον κειμένην ἐκκλησίαν τοῦ τιμίου ἐνδόξου προφήτου Προδρόμου καὶ Βαπτιστοῦ Ἰωάννου διὰ χρέος τοῦ ὑψηλοτάτου αὐθέντου κυρίου κυρίου Ἰωάννου Μιχαὴλ Σούτζου* βοεβόδα ἀφεύκτως ἀπαιτούμενον, καὶ ἐπὶ τούτῳ ἐκδοθέντος καὶ μεζᾶτ καίμεσι τοῦ ἐνδοξοτάτου δεφτερδάρ ἐφένδη, ἐπιτάττοντος τὴν τῆς εἰρημένης ἐκκλησίας πρᾶσιν ἐπὶ προσδιωρισμένη τιμῇ γροσιῶν τριάκοντα χιλιάδων, καὶ ἐπομένως μεταπεμφθέντων ἐν μέρει τῶν ἐνταῦθα Ἁγιοταφίτων καὶ Σιναιτίων, καὶ Ἁγιοριτῶν καὶ λοιπῶν μοναστηριακῶν πατέρων, πολλαχῶς τε καὶ πολυειδῶς προτραπέντων εἰς τὴν ταύτης ἀγοράν, καὶ ἀπάντων ἀπανηναμένων διὰ τὸ ὀλιγοπρόσοδον τῆς ῥηθείσης ἐκκλησίας, μῆτε ἐνορίαν ἐχούσης, μῆτε ἐξικανούντων τῶν ἐτησίων αὐτῆς ἐκκλησιαστικῶν εἰσοδημάτων, μηδὲ πρὸς ἔκτισιν κἂν τῶν ἡμίσεων ἐτησίων τόκων τῶν εἰς τὴν ἀγοράν αὐτῆς, καὶ εἰς τὰ συνήθη ἔξοδα ἐπὶ τοῖς ἀναγκαίοις σενετίοις δοθησομένων ἄσπρων, τῆς δὲ προσταγῆς ἀμεταθέτου οὐσης διὰ τὴν ταύτης ἀπεμπόλησιν, ἄλλως τε ἵνα μὴ περιπέσῃ ἡ ῥηθείσα ἐκκλησία εἰς χεῖρας ἄλλογενῶν, σκέψεως πολλῆς περὶ τούτου γενομένης τῶν τε ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῶν πολιτικῶν ὑποκειμένων, ἔγνωσται γνῶμη κοινῇ ὠνηθῆναι τὴν ῥηθείσαν ἐκκλησίαν ὑπὸ τῆς κατὰ τὸν Κουρούτσεσμε ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου ἐνδόξου μεγαλομάρτυρος Δημητρίου, καίτοι εἰσέτι ὑπ' ἐνοχὴν ἱκανοῦ χρέους διατελούσης ἐκ τῆς πρὸ ὀλίγων χρόνων ἐκ βάρων ἀνεγέρσεως αὐτῆς, καὶ προσηλωθῆναι αὐτῇ ὡς ἐν τῇ ἐνορίᾳ αὐτῆς κειμένη. Καὶ δὴ καταβληθέντων τῶν εἰρημένων τριάκοντα χιλιάδων γροσιῶν ὑπὸ τῆς ῥηθείσης ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου Δημητρίου, ἀναδεξαμένης καὶ τοῦτο τὸ βᾶρος, ἐπομένως πληρωθέντος καὶ τοῦ συνήθους δελαλιγιέ, ἐξεδόθη ὁ ὑψηλὸς βασιλικὸς *μουλκναμὲς* δηλωτικὸς τῆς τελείας ἀπεμπολήσεως τῆς εἰρημένης ἐκκλησίας πρὸς τὸ γένος ἡμῶν μετὰ τῆς ἐν τῷ ῥηθέντι *μουλκναμὲ* διαλαμβανομένης

* Μέτιθι τὰ ἐν Κωνσταντινουπόλει Σκαρλάτου Βυζαντίου τ. Β', σ. 114 σημειωμένα περὶ Σούτζων.

περιοχῆς, ὁροθετηθείσης ἐξ ὑψηλῆς προσταγῆς ὑπὸ τε τοῦ ἐνδοξοτάτου μεϊμαραγᾶ καὶ τοῦ τιμιωτάτου *μπὰς κιατλιπὶ τοῦ χαρμενέρ*, καθ' ὃν *μουλκναμὲν* ἐγένετο καὶ τὸ τοῦ βακουφίου σενέτον, ὧν τὰ ἔξοδα μετὰ τοῦ εἰρημένου *δελαλιγιέ* συμποσωθέντα εἰς γροσία 3282, καταβληθέντα καὶ ταῦτα ὑπὸ τῆς ῥηθείσης ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου Δημητρίου, ὥστε συμποσωθῆναι τὰ πάντα, τὰ τε τῆς ἀγορᾶς δηλαδὴ καὶ τὰ τῶν γεγονότων ἐξόδων εἰς γρ. 33,282, ἐγένετο ἡ ῥηθείσα ἐκκλησία τοῦ ἁγίου Ἰωάννου ἴδιον κτῆμα τῆς εἰρημένης ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου Δημητρίου ἀναφαίρετον καὶ ἀναπόσπαστον εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα, παρ' αὐτῆς δεσποζομένη καὶ ἐξουσιαζομένη καὶ ὑπὸ τῶν κατὰ καιροὺς ναζίριδων διοικουμένη. Τούτου χάριν καὶ γράφοντες ἀποφαινόμεθα συνοδικῶς μετὰ τῶν περὶ ἡμᾶς ἱερωτάτων ἀρχιερέων καὶ ὑπερτίμων, τῶν ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητῶν ἡμῶν ἀδελφῶν καὶ συλλειτουργῶν, ἵνα ἡ ῥηθείσα ἐκκλησία τοῦ ἁγίου Ἰωάννου ἡ κειμένη ἐν τῷ Κουρούτσεσμε κατὰ τὸν Σαρράφ πουργοῦ λεγόμενον τόπον, μετὰ τῆς ἐν τῷ βασιλικῷ *μουλκναμὲ* καὶ ἐν τῷ σενετίῳ τοῦ βακουφίου διαλαμβανομένης περιοχῆς αὐτῆς, ὑπάρχη καὶ λέγηται καὶ παρὰ πάντων γινώσκηται εἰς ἅπαντα τὸν ἐξῆς χρόνον ἴδιον κτῆμα τῆς ῥηθείσης ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου ἐνδόξου μεγαλομάρτυρος Δημητρίου τοῦ Μυροβλήτου ἀναφαίρετον καὶ ἀναπόσπαστον, ὡς ἀγορασάσης αὐτὴν καὶ καταβαλούσης τὴν εἰρημένην ποσότητα τῶν 33 καὶ 282 γροσιῶν, καὶ μηδενὸς ἐτέρου ἐκ τοῦ εὐσεβοῦς ἡμῶν πληρώματος ἱερωμένου ἢ λαϊκοῦ προσώπου καταβαλόντος ἐπ' αὐτῷ τούτῳ μηδὲ ὀβολόν, καθὰ σαφῶς ἀνωτέρω διείληπται, διοικουμένη καὶ διεξαγομένη παρὰ τῶν κατὰ καιρὸν τῆς αὐτῆς ἱεραῆς ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου Δημητρίου εὐγενεστάτων ἀρχόντων ναζίριδων ὡς ἂν μᾶλλον συμφέρον δόξῃ αὐτοῖς, μηδενὸς τολμῶντος ἐνοχλήσαι ποτε καὶ διασεῖσαι ἐπὶ μηδεμιᾷ αἰτίᾳ καὶ προφάσει τὴν ἐν αὐτῇ τελείαν δεσποτείαν τῆς εἰρημένης ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου Δημητρίου, μηδὲ λόγῳ ἐμβατοικίου πόλῳ ἢ ὀλίγον ἐξ αὐτῆς ἀπαιτήσας, ἀλλ' οἱ κατὰ καιροὺς ναζίριδες τῆς ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου Δημητρίου ἔχωσι πᾶσαν ἄδειαν ἀποκαθιστᾶν ἱεουργοῦντας ἐν αὐτῇ τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ τιμίου ἐνδόξου προφήτου Προδρόμου καὶ Βαπτιστοῦ Ἰωάννου, κατὰ τὴν ἀνεκὰθεν ἐπικρατήσασαν ἐν αὐτῇ τάξιν καὶ συνήθειαν, ἐπικυρωθεῖσαν πάλιν ἐκκλησιαστικῶς, ὥσπερ καὶ ἦδη· οἱ δ' ἀποκαθιστάμενοι ἱερεῖς κατ' ἐκλογὴν τῶν ναζίριδων καὶ συναίνεσιν ὀφείλωσι λαμβάνειν καὶ τὴν κανονικὴν ἄδειαν τοῦ κατὰ καιρὸν πατριάρχου ἐπὶ τῷ ποιεῖν νομίμως τὰ ἱερατικὰ ὑπουργήματα, καὶ διατηρεῖσθαι ἀμετατρέπτως τοὺς ἱεροὺς ἀποστολικοὺς κανόνας καὶ τοὺς ἐκκλησιαστικ-

κούς όρους και θεσμούς τών άγιών Πατέρων, ου μέντοι λόγω έξουσίας έν αύτῇ τῇ έκκλησίᾳ ότι αύτή έστιν ίδιον κτῆμα τῆς εἰρημένης έκκλησίας τοῦ άγίου Δημητρίου, αλλά χάριν τοῦ εὐτάκτου και νομίμου τῆς ιεροπραξίας, και μνημονεύειν κανονικῶς τοῦ πατριαρχικοῦ όνόματος, ως νενόμισται. Ταῦτα τοίνυν άποδεικνύεται άριδῆλως και άπεφάνθη συνοδικῶς και κεκύρωται έκκλησιαστικῶς ίνα διαμένωσιν εἰς άπαντα τόν αἰώνα άμετάτρεπτά τε και άμεταποίητά, και έχωσι τό κύρος και τήν ισχύν αἰεί, τήν ασφάλειάν τε μόνιμον και διηνεκῆ τήν ένδειξιν. Διό έγένετο και τό παρὸν ήμέτερον πατριαρχικόν και συνοδικόν άποδεικτικόν και επικυρωτικόν σιγιλλιωδες έν μεμβράναις γράμμα, καταστρωθέν καν τῷ ιερῷ κώδικι τῆς καθ'ήμας τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Έκκλησίας, και έδόθη τῇ ρηθείσῃ κατά τόν Κουρούτσεσε κειμένη ιερᾷ έκκλησίᾳ τοῦ άγίου ένδόξου μεγαλομάρτυρος Δημητρίου τοῦ Μυροβλήτου. Έν έτει σωτηρίῳ αωδ', κατά μῆνα άπρίλιον, έπινεμήσεως έβδόμης.

† Καλλίνικος έλέῳ Θεοῦ άρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως Νέας Ρώμης και οίκουμενικὸς πατριάρχης.

† Έφέσου Διονύσιος. † Ηρακλείας Μελέτιος. † Κυζίκου Ἰωακείμ. † Νικουηδείας Ἀθανάσιος. † Χαλκηδόνας Ἱερεμίας. † Δέρκων Γρηγόριος. † Προύσης Ἀνθιμος. † Λαρίσης Ῥαφαήλ. † Ἀγκύρας Ἰωαννίκιος. † Νέων Πατρῶν Πολύκαρπος. † Προϊλάβου Παρθένιος.

Ὡς ό ναός τοῦ άγίου Δημητρίου δις μετά τό 1798 άνεκαινίσθη και έπεσκευάσθη, τό μέν κατά Μάρτιον τοῦ 1832 έπιστασία τοῦ άρχοντος Μεγάλου Λογοθέτου Νικολάου Ἀριστάρχου, πατρός εύκλεοῦς τοῦ νῦν πατρῷζοντος υἱοῦ, και τῶν κυρίων Ἰωάννου Μεγαλιοῦ και Ἰουσουφάκη δαπανηθέντων 31,247 γροσίων, τό δέ κατά τό 1875, οὕτω και τό παράρτημα αὐτοῦ ό τοῦ άγίου Ἰωάννου ναός δις μέχρι τοῦδε έπεσκευάσθη. Τό παρεκλήσιον τοῦτο έπί τῆς πρώτης πατριαρχίας τοῦ αἰοιδίμου Γρηγορίου Γ', κατοίκου τοῦ προαστείου, κατά τό 1836 έμεγεθύνη και έπεσκευάσθη σεσαθρωμένον ὄν, ανακουφισθέν τῶν άπέιρων και υπερόγκων χρεῶν αὐτοῦ ταῖς συνδρομαῖς τῶν χριστιανῶν και μεγατίμων ὁμογενῶν, πρώτου δόντος τό παράδειγμα τοῦ παναγιωτάτου, συνεινεγκόντος δισχίλια γροσία και γάρ ό τότε παναγιώτατος, ό κώδιξ άναφέρει, έξέδοτο πατριαρχικόν κατάστιχον πρὸς εἰσπραξίν εἰσφορῶν, ὧν τόν κατάλογον εύρίσκω σὺν τῷ καταστίχῳ κεκυρωμένον τῇ πατριαρχικῇ ύπογραφῇ.

Τό έγγραφον έχει οὕτω:

«Και πάντοτε μέν και πανταχοῦ τό τῆς έλεημοσύνης θεοπαράδοτον έργον ενεργούμενον ύπάρχει θεάρεστον και ψυχοφελές, άλλ' ὅταν εἰς άνέγερσιν θείων ναῶν και ιερῶν έκκλησιῶν επιδείκνυται, κατορθοί μείζονα τήν άντιμισθίαν αναμφιβόλως· έν αὐτοῖς γάρ δοξολογείται άεννάως τό ύπερύμνητον τοῦ Ἰψίστου ὄνομα, και εύχάι, και δεήσεις έκτενεῖς άναφέρονται ύπέρ τῶν βοηθούτων και συντρεχόντων θεοφιλῶν κτιτόρων, και τήν εύπρέπειαν τοῦ οἴκου τοῦ Θεοῦ άγαπώντων. Ἐπειδή τοιγαροῦν και ή κατά τόν Κουρούτσεσεμεν ιερᾷ έκκλησία τοῦ άγίου Ἰωάννου ύπό τῆς παλαιότητος σαθρωθεῖσα και επικίνδυνος καταστάσα, έφάνη χρήζουσα άναγκαιῶς έπισκευῆς και άνοικοδομηῆς, έγένετο πρὸς τοῦτο εύμενῆς έπίνευσις δι' ύψηλοῦ όρισμοῦ, και άνοικοδομήθη ό θεῖος ναός μετά τῆς άναλόγου καλλονῆς και λαμπρότητος, τῇ μετά ζήλου προστασία άνδρῶν θεοφιλῶν. Ἄλλ' έπειδή, μηδενός προϋπάρχοντος πόρου, υπέκυψεν εἰς χρέος βαρῦ, ύπερβαῖνον τήν δύναμιν και κατάστασιν τῶν συνενοριτῶν, διά τοι τοῦτο, προνοίᾳ έκκλησιαστικῇ, έξέδοθη τό παρὸν κατάστιχον, δι' οὗ προσκαλεῖται έκαστος τῶν εύσεβῶν χριστιανῶν . . .¹, οἱ δέ έλεήσοντες και συνδραμούμενοι, κτιτορες αὐτοῦ άναγραφόμενοι αντίλαβωσι, διά τῶν πρεσβειῶν τοῦ άγίου, άπειροπλασίους τάς άντιμισθίας παρά Θεοῦ έν τε τῷ νῦν αἰῶνι και έν τῷ μέλλοντι. αωλς'.»

Τὰ όνόματα τῶν εἰσνεγκόντων εἶναι πάμπολλα, αἱ δέ εἰσφοραὶ παντός είδους συμποσοῦνται εἰς 95,020 γροσία έπί διετίαν π. χ.

ό οίκουμενικὸς πατριάρχης Γρηγόριος (ό Γ')	Γρ.	2000
ό πρώην οίκουμενικὸς πατριάρχης κύρ Κωνστάντιος	»	1000
ό μακαριώτατος πατριάρχης Ἱεροσολύμων	»	500
οἱ πανερώτατοι άρχιερεῖς διά τοῦ άγ. Βελλᾶς	»	5050
ό έκλαμπρότατος κύριος Στέφανος Βογορίδης	»	2000
ό πανευγενέστατος άρχων Μ. Νικόλαος Ἀριστάρχης	»	6000
ό έξοχώτατος ιατρός Κωνσταντῖνος Καραθεοδωρίδης	»	250
ό εύγενέστατος άρχων Ποστέλνικος κ. Ἀλέξ. Σούτσος	»	500
κλ.	κλ.	

(Ἐπεται συνέχεια).

Β. Α. Μυστακίδης.

¹ Παραλείπω τό μέρος τοῦτο, καθότι εὑρον τό έγγραφον παρερριμμένον, σεσηπὸς και έσχισμένον εἰς γυαβγκίριον τοῦ ναοῦ.